ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 22 (2601)
ПЯТНІЦА 2 чэрвеня 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ТЭАТР З ВЯЛІКАЙ ЛІТАРЫ

МАБЫЦЬ, няма большага хвалявання для работнікаў мастацтва, як выпраўляцца ў госці да сяброў, як дзяліцца сваімі адкрыццямі і здабыткамі з суседзямі. Артысты патрэбу ў такіх падарожжах адчуваюць асабліва глыбока ўлетку, калі нас клічуць гастрольныя маршруты. І так радуе знамянальны факт лета 1972 года — пачынаюць яго ў Мінску пасланцы Масквы, артысты славутага Малога тэатра!

Здаецца, кожнага з іх аматары сцэнічнага мастацтва ведаюць як блізкага чалавека — імя і імя па бацьку, ганаровае званне, рэпертуарны спіс ролей... Скажам, падумаеш пра вобраз маці на рускай сцэне — адразу ў памяці незабыўная галерэя вобразаў, створаных цудоўнай актрысай Марыяй Міхайлаўнай Блюменталь-Тамарынай: яны з табой, яны дарагія табе. Або подзвіг Аляксандры Аляксандраўны Яблачкінай — гэта прыклад, узор высокага і адказнага маральнага і творчага служэння Праўдзе на сцэне!.. І такімі імёнамі ганарыцца не толькі трупа нашых гасцей, а ўся руская культура.

Мы, артысты беларускай сталіцы, маем шчаслівую магчымасць глыбока адчуць багацце традыцый Малога тэатра, яго шуканні ў рэчышчы рэалістычнага мастацтва. Гэта для нас неабходна, павучальна. Спадзяёмся, і госці тут, у Мінску, а праз месяц і ў Маскве, куды купалаўскі тэатр выправіцца на гастролі, прысвечаныя 50-годдзю ўтварэння СССР, зацікавяцца здабыткамі аднаго з вядучых нацыянальных тэатраў краіны, мастацтвам беларусаў. І такі абмен нам патрэбен, ён радуе і спрыяе агульнаму росквіту.

Сардэчна запрашаем, сябры! Нашы сэрцы адкрыты вам!

Зінаіда БРАВАРСКАЯ,
народная артыстка БССР.

Сталіца Беларусі вітала і вітае майстроў Малога тэатра ў часе іх гастрольных выступленняў, канцэртаў, фестываляў... З фотасюіты на тэму «Артысты Малога ў Мінску» мы выбралі тры.

Красавік 1962 года. На сцэне Рускага тэатра БССР імя М. Горкага ідзе спектакль «Улада цемры». Ролю Акіма ў ім выконвае госць з Масквы, народны артыст СССР Ігар Ільінскі. Яго партнёрам выступае заслужаная артыстка рэспублікі Вольга Захарава, якая іграе Матруну.

Красавік 1969 года. У філарманічнай зале гучыць Бетховен. І трагедыйныя радкі «Эгманта» Гётэ. Саліруе народны артыст СССР Міхаіл Цароў.

Май 1970 года. Папулярны артыст тэатра і кіно Міхаіл Жараў прымае ўдзел у свяце экраннага мастацтва ў Мінску. Яго пазнаюць на вуліцах і плошчах сталіцы, і—аўтографы, аўтографы... Фотааб'ектыў «схапіў» народнага артыста СССР М. Жарава на Цэнтральнай плошчы тым майскім днём...

Фота Ул. КРУКА.

ПЛЕНУМ ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ БЕЛАРУСІ

У Мінску 1 чэрвеня 1972 года адкрыўся V Пленум Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі.

У парадку дня Пленума:

1. Аб выніках майскага (1972 г.) Пленума ЦК КПСС.

2. Аб задачах партарганізацый рэспублікі ў сувязі з абменам партыйных дакументаў.

3. Аб рабоце Брэсцкага абкома КП Беларусі па падбору, расстаноўцы і выхаванню кадраў у святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

4. Інфармацыя сакратарыята ЦК КПБ аб выніках праверкі стану спраў па ўдасканаленню кіравання ў міністэрствах і ведамствах рэспублікі.

З дакладам аб выніках майскага (1972 г.) Пленума ЦК КПСС выступіў першы сакратар ЦК КПБ П. М. Машэраў.

У абмеркаванні даклада прынялі ўдзел: І. Я. Палякоў — першы сакратар Мінскага абкома КПБ, Я. І. Скурко (Максім Танк) — старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, А. І. Шутко — машыніст лакамабільнага дэпо станцыі Орша, У. С. Пілюта — першы сакратар Магілёўскага гаркома КПБ, В. Я. Дрозд — цялятніца калгаса «Радзіма» Драгічынскага раёна, А. В. Дзебалюк — член Ваеннага савета — начальнік палітупраўлення ЧБВА, А. Н. Сеўчанка — рэктар БДУ імя У. І. Леніна.

У аднадушна прынятай пастанове Пленум ЦК КП Беларусі цалкам адобрыў і прыняў да няўхільнага выканання рашэнні майскага (1972 г.) Пленума ЦК КПСС.

Пленум заслухаў даклад другога сакратара ЦК КП Беларусі А. Н. Аксёнава аб задачах партарганізацый рэспублікі ў сувязі з абменам партыйных дакументаў.

У спрэчках выступілі: Г. А. Крыулін — першы сакратар Магілёўскага абкома КПБ, Р. Р. Новік — сакратар Мінскага абкома КПБ, А. І. Магільніцкі — першы сакратар Гродзенскага гаркома КПБ, В. А. Агееў — першы сакратар Міёрскага райкома КПБ, М. Н. Грабянчук — першы сакратар Жлобінскага райкома КПБ.

Затым з дакладам — аб рабоце Брэсцкага абкома КП Беларусі па падбору, расстаноўцы і выхаванню кадраў у святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС — выступіў першы сакратар Брэсцкага абласнога камітэта КПБ У. А. Мікуліч.

Сёння, 2 чэрвеня, Пленум ЦК КПБ працягвае сваю работу.

ВЕРНАСЦЬ ЛЕНІНСКІМ ІДЭЯМ

Міхась КАЛАЧЫНСКІ

Летась восенню, будучы на 26-й сесіі Генеральнай Асамблеі ААН ў Нью-Йорку, я наведаў адзін з недалёкіх ад горада-тытана раёнаў — Горныя азёры. Мяне пазнаёмілі тут з сям'ёю, у якой гаспадыня і гаспадар— старыя настаўнікі-пенсіянеры. Аматары падарожжаў, яны былі ў Савецкім Саюзе і дома з гонарам паказвалі мне прывезеныя здымкі, паштоўкі, сувеніры.

Пасля дамашняй размовы гаспадарам захацелася паказаць свой пасёлак, яго славутасці. «Асядлаўшы» машыну, мы праехалі вузкія вулачкі і наблізіліся да галоўнай пасёлкавай магістралі. На павароце перад машынай вырас «санітарны заслон» — двое ў белых халатах з чырвонымі крыжамі на рукавах. У працягнутай руцэ аднаго з іх была металічная скарбонка для дробных манет. Машына спынілася, і гаспадыня, высунуўшыся з акенца, кінула ў скарбонку манету ў 25 цэнтаў. Уладальнікі легкавушак, што ішлі за намі, зрабілі тое ж самае. Я пацікавіўся, куды ж ідуць гэтыя зборы.

— На хуткую медыцынскую дапамогу,— адказала мая «вадзіцелька». — У нашай краіне многа долараў ідзе на вайну, а на тых, хто лечыць людзей, не хапае. Наш медпункт — урачы, сёстры, машыны хуткай дапамогі — на ўтрыманні саміх жыхароў...

Словы старой амерыканскай настаўніцы не раз ажывалі ў маёй памяці, калі я чытаў, якія вялікія сродкі забірае ў народа ЗША вайна, развязаная імперыялістамі ў Індакітаі, як многа матэрыяльных каштоўнасцей і духоўных сіл траціцца на розныя ваенныя падрыхтаванні, на выпуск сучаснай электроннай і атамна-ядзернай зброі. Разам з тым думалася: а ці нельга прыпыніць, абмежаваць гонку ўзбраенняў, вырашаць спрэчныя пытанні паміж дзяржавамі, асабліва паміж такімі магутнымі, як Савецкі Саюз і Злучаныя Штаты Амерыкі, не ваеннымі, а мірнымі сродкамі, шляхам перагавораў?

У. І. Ленін ніколі не ішоў, як вядома, на кампрамісы ў пытаннях тэорыі і ідэалогіі, вёў рашучую барацьбу з носьбітамі буржуазных плыняў у іх. Але ён, заўсёды прадбачлівы і мудры, цвёрда стаяў за тое, каб міждзяржаўныя адносіны будаваліся на ўзаемаразуменні, з поўным улікам інтарэсаў зацікаўленых бакоў, інтарэсаў народных мас той ці іншай краіны.

Ленінскія прынцыпы мірнага суіснавання краін з рознымі сацыяльнымі сістэмамі няўхільна ажыццяўляюцца ў знешне-палітычнай дзейнасці нашай партыі і ўрада. Яны, гэтыя прынцыпы, леглі ў аснову грандыёзнай Праграмы міру, выпрацаванай XXIV з'ездам КПСС, якая знаходзіць паслядоўнае ажыццяўленне на практыцы. Яшчэ адно сведчанне таму — вынікі перагавораў савецкіх кіраўнікоў з прэзідэнтам ЗША.

У дні, калі вяліся гэтыя перагаворы, сталіца нашай Радзімы стала цэнтрам увагі ўсёй міжнароднай грамадскасці. Пагадненні, што падпісваліся тут, замежныя журналісты і прагрэсіўныя палітычныя аглядальнікі называлі «каскадам важных рашэнняў». Гэта сапраўды так. Варта толькі падкрэсліць: важнасць іх у тым, што яны паляпшаюць клімат савецка-амерыканскіх адносін, служаць справе абмежавання найбольш грозных відаў зброі, справе захавання міру і міжнароднай бяспекі.

Падпісаныя Генеральным сакратаром ЦК КПСС Л. І. Брэжневым і Прэзідэнтам ЗША Р. Ніксанам «Асновы ўзаемаадносін паміж Саюзам Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік і Злучанымі Штатамі Амерыкі», а таксама Дагавор і Часовае пагадненне, у якіх прадугледжваюцца абмежаванне сістэм супраць ракетнай абароны і некаторыя меры ў галіне абмежавання стратэгічных наступальных узбраенняў — дакументы, якія высока ацэньвае перадавая грамадскасць свету. Мы, савецкія людзі, як і нашы сябры— прыхільнікі міру за мяжой, бачым у іх перамогу ленінскіх прынцыпаў мірнага суіснавання, увасабленне сваіх жаданых надзей жыць, не ведаючы ваеннага ліхалецця, аддаваць усе сілы стваральнай працы ў імя шчаслівай будучыні, імя якой — Камунізм.

ТЭАТР З ВЯЛІКАЙ ЛІТАРЫ

ДА ГАСТРОЛЯЎ ДЗЯРЖАЎНАГА ОРДЭНА ЛЕНІНА АКАДЭМІЧНАГА МАЛОГА ТЭАТРА САЮЗА ССР

ГЭТА — ПАДЗЕЯ ў культурным жыцці Беларусі. Адзін са старэйшых рускіх тэатраў упершыню ў поўным складзе прыехаў да нас, у сталіцу рэспублікі, на гастролі. Сузор'е славутых акцёрскіх імёнаў. Багаты на арыгінальныя драматургічныя творы рэпертуар. Розныя рэжысёрскія почыркі стваральнікаў спектакляў па класічных і сучасных п'есах.

Сёння ўвачары адкрыецца заслона, і мінчане ў сябе дома, не з блакітнага экрана тэлевізара і не з кінастужкі, а са сцэны пачуюць жывое і маляўнічае рускае слова, іх захопіць тэмперамент і эмацыянальны напал выканаўцаў роляў, яны паглыбяцца ў свет перажыванняў яркіх чалавечых асоб, якія ў святле рампы ўзбуйнена і праўдзіва пакажуць радасці і пакуты, шуканні і барацьбу чалавека за сапраўднае шчасце.

Малы тэатр... Неўзабаве яму будзе 150 гадоў. Духоўнае жыццё некалькіх пакаленняў людзей краіны праходзіла разам а ансамблем выдатных майстроў праўдзівага і ваяўнічага мастацтва, і нездарма гэты ансамбль перадавыя людзі свайго часу калісьці называлі другім Маскоўскім універсітэтам. Калі на пачатку рэвалюцыйных перамен у краіне грамадскасць маладой тады Савецкай рэспублікі адзначала стагоддзе Малога тэатра, першы нарком асветы А. Луначарскі гаварыў, што ў выкананні яго «Гора ад розуму», «Рэвізор», карціны «цёмнага царства» Астроўскага, сатыры Сухаво-Кабыліна, тэатр Шылера, Шэкспіра, Гюго ператвараліся ў адкрытыя ўдары па пануючым над Расіяй духу цемры, і тэатру наперабой выдавалі хвалу ўзрушанымі галасамі Бялінскія і Дабралюбавы. «Цяжка ўявіць сабе рускага сацыёлага, які захацеў бы далучыцца да канкрэтнага матэрыялу рускай грамадскасці і сацыялагічна даследаваць яго і які мог бы абысці Грыбаедава, Гогаля і Астроўскага, — пісаў А. Луначарскі ў газеце «Правда» 29 кастрычніка 1924 года. — Для поўнага ж разумення іх драм і камедый як выключных па сіле і значнасці дакументаў неабходна знаць трактоўку іх у Малым тэатры, бо гэта трактоўка была сапраўды класічнай у тым сэнсе, што было дасягнута зліццё паміж аўтарам, сцэнай і публікай».

Калі гаварыць пра лепшыя традыцыі гэтай сцэны, якраз такая рыса— уменне даць мастацкі адказ на самыя надзённыя грамадскія запатрабаванні часу — і ёсць адна з самых каштоўных у дзейнасці нашых сёлетніх гасцей з Масквы. Яна была ўласціва тэатру ў мінулым і набыла яшчэ больш акрэслены ідэйны кірунак у гады Савецкай улады. Высокая героіка, мастацкая прастата і глыбокая жыццёвая праўда —вось прыкметы лепшых спектакляў і сцэнічных вобразаў, што ствараліся і ствараюцца творчым калектывам Малога. Ён выступаў і выступае песняром чалавека рэвалюцыі, калі іграе п'есы А. Луначарскага і Б. Рамашова, К. Транёва і Л. Ляонава, У. Біля-Белацаркоўскага і Ф. Панфёрава, Б. Лаўранёва і А. Карнейчука, творы, дзе духоўнае багацце асобы, захопленай перадавымі ідэаламі стагоддзя, раскрываецца ў вострых сацыяльных і маральных канфліктах, і такі герой прадстае мужным змагаром і адданым патрыётам. Мастацтва Малога тэатра, якое гартуецца ў садружнасці з вядучымі сучаснымі драматургамі краіны, паказвае плён і вялікія, неабмежаваныя магчымасці для сцвярджэння ў вобразна-мастацкай форме праўды жыцця метаду сацыялістычнага рэалізму. У лепшых спектаклях тэатра гледачы адчуваюць і рэальнасць адлюстраваных падзей, якія нібы адбываюцца зараз, і іх гістарычную перспектыву, сацыяльны падтэкст.

Агульнавядомая высокая сцэнічная культура акцёрскага мастацтва нашых гасцей. Ад пакалення да пакалення артысты перадаюць як першую запаветную якасць павагу да аўтарскага слова (яго ў тым жа артыкуле А. Луначарскі называў «сацыяльнай зброяй» акцёра і тэатра наогул). Нават у хрэстаматыйным літаратурным партрэце П. Мачалава ў ролі Гамлета, зробленым некалі В. Бялінскім, мы чуем артыстычнае гучанне голасу, адценні і нюансы сцэнічнай мовы выдатнага рускага трагіка, артыста Малога тэатра. А дынастыя Садоўскіх! Шчэпкін і Ярмолава, Астужаў і Пашэнная, Гогалева і Зубаў, Южын і Цароў... Якое імя ні назаві, перш-наперш прыгадваеш гэта — празрыстую чысціню ў перадачы тэксту ролі.

Не менш прывабная і даведзеная

СЁННЯ І ЦЭЛЫ МЕСЯЦ

Інтэрв'ю з галоўным рэжысёрам Малога тэатра народным артыстам Саюза ССР Барысам Іванавічам РАВЕНСКІХ

Ёсць шчаслівыя тэатральныя калектывы — яны не маюць патрэбы ў рэкламе. Варта толькі з'явіцца на стэндах звычайным сціплым афішам з паведамленнем аб прыездзе, як сотні, тысячы людзей за некалькі дзён выкупляюць у тэатральных касах усе білеты. Так было зусім нядаўна, калі стала вядома аб прыездзе ў Мінск Малога тэатра. Дзіву іншы раз даешся, адкуль такая дасведчанасць. У аўтобусе, на трамвайным прыпынку, у кафэ можна пачуць размовы пра тэатр, пра тое, як хвалюе і радуе сустрэча з праслаўленымі майстрамі сцэны, пра тое, што, на жаль, мала спектакляў прывёз у Мінск славуты калектыў. Менавіта ў гэтым тэатры, які невыпадкова называюць «домам Астроўскага», хацелася б бачыць больш спектакляў па п'есах вялікага драматурга. Вельмі прыемна, што ўрэшце ўдасца пабачыць «Уладу цемры», бо шмат чулі пра гэты спектакль. Сапраўды, вось ужо пятнаццаць гадоў не сыходзіць ён са сцэны і заўсёды трапіць на яго цяжка. Па-ранейшаму ў ім заняты Міхаіл Жараў, Ігар Ільінскі, Алена Шатрова — амаль усе старыя выканаўцы. Толькі Мікіту замест В. Дароніна зараз іграе народны артыст РСФСР В. Коршунаў. Што зробіш— гады ідуць... Ніякая цемра не можа загубіць у чалавеку светлае і сапраўднае, — так прачытаў п'есу тэатр і яго цяперашні галоўны рэжысёр Б. Равенскіх. З ім і гутарыла карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» І. Пісьменная.

— Нашым чытачам, а вашым будучым гледачам, вельмі хочацца знаць пра тэатр як мага больш. Сёлетнія гастролі тэатра прысвячаюцца 50-годдзю ўтварэння СССР. Як тэатр збіраецца адзначыць гэтую дату?

— Здаецца, будзе цікава. Выбралі мы цудоўную п'есу малдаўскага драматурга І. Друцэ «Птушкі нашай маладосці», п'есу паэтычную, чалавечную. Ставіць яе будзе рэжысёр І. Унгурану, які (таксама, як мастак і кампазітар) запрошаны з Малдавіі. Рэпетыцыі ўжо пачаліся. Галоўная роля цётухны Руцы даручана вядомай артыстцы Руфіне Ніфантавай. Думаецца, што выбар актрысы гаворыць сам за сябе...

Прыемна адзначыць, што на сцэнах нашых тэатраў шырока ідуць п'есы, якія нарадзіліся ў братніх рэспубліках. Вялікай папулярнасцю карыстаюцца творы ўкраінца М. Заруднага, беларуса А. Макаёнка, грузіна Н. Думбадзе, башкіра М. Карыма і інш. Шматгадовае сяброўства звязвала наш тэатр з А. Карнейчуком. Мінчане ўбачаць у час гастроляў п'есу эстонскага драматурга Э. Ранета «Крымінальнае танга».

Што датычыць сучаснай п'есы — тут працэс агульны для ўсіх: шукаем, знаходзім, ставім. Нядаўна адбылася прэм'ера спектакля «Самы апошні дзень». Спачатку ў часопісе «Юность» з'явілася аднайменная аповесць Б. Васільева, якая выклікала цікавасць. Нам здалося, што яна прагучыць і са сцэны. У гэтым спектаклі галоўную ролю Сямёна Мітрафанавіча Кавалёва— малодшага лейтэнанта міліцыі, які збіраецца на пенсію,— выконвае народны артыст СССР М. Жараў. Для Малога тэатра пішуць п'есы многія пісьменнікі, некаторыя ўпершыню спрабуюць сябе ў драматургіі. Напрыклад, Васіль Бялоў, проза якога карыстаецца шырокай папулярнасцю. «Апошні дом Каменкі» — так будзе называцца яго п'еса на сельскую тэму. Пра

БЕЛАРУСКАЯ ДРАМАТУРГІЯ Ў КАЗАХСТАНЕ

Студэнцкі тэатр Карагандзінскага дзяржаўнага універсітэта паставіў спектакль па п'есе беларускага драматурга М. Матукоўскага «Амністыя». Цікавая, вострая, надзённая п'еса дала магчымасць стварыць яркі спектакль. Пастаноўшчык спектакля —артыст абласнога драматычнага тэатра імя К. С. Станіслаўскага М. Пустарэвіч. Рэжысёр умела расставіў акцэнты п'есы, удала падабраў выканаўцаў, вельмі добра прачытана думка аўтара. Самадзейныя артысты добра разумеюць свае задачы, выразна малююць характары герояў.

Спектакль «Амністыя» цёпла прынялі не толькі студэнты, але і шырокая аўдыторыя гледачоў г. Караганды.

Гэта не першы зварот да беларускай драматургіі ў Казахстане. Некалькі гадоў таму назад М. Пустарэвіч паставіў у гэтым жа калектыве п'есу А. Дзялендзіка «Выклік багам».

А зусім нядаўна народны тэатр «Сучаснік» з горада Тэміртау прадставіў на суд гледачоў спектакль па п'есе А. Маўзона «Усяго адно жыццё» ў пастаноўцы рэжысёра М. Курасава.

А. КІТАЕЎ,
артыст абласнога драматычнага тэатра імя К. С. Станіслаўскага.

У ПАЕЗДКУ ПА РЭСПУБЛІЦЫ

Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР выязджае на летнія гастролі ў гарады і раённыя цэнтры рэспублікі. Гэта паездка аднаго з лепшых творчых калектываў Беларусі прысвечана 50-годдзю ўтварэння Саюза ССР. Аматары музыкі Магілёва, Бабруйска, Віцебска, Оршы, Гродна, Гомеля пазнаёмяцца з новымі сімфанічнымі і вакальнымі творамі Я. Глебава, Г. Вагнера, К. Цесакова, Д. Смольскага, А. Мдзівані і іншых кампазітараў. У час гастроляў аркестр выступіць на заводах, фабрыках і калгасах рэспублікі.

— Да летніх гастроляў па Беларусі мы заўсёды рыхтуемся старанна і з вялікай адказнасцю, — сказаў нашаму карэспандэнту галоўны дырыжор і мастацкі кіраўнік калектыву, дыпламант усесаюзнага конкурсу Ю. Яфімаў. — Для нас гэта творчая справаздача перад шматлікімі паклоннікамі нашага аркестра, якія за зіму «згаладаліся» па сімфанічнай музыцы ў «жывым» выкананні. Многія творы прагучаць упершыню.

Салістамі ў гэтых канцэртах выступяць народная артыстка СССР Т. Ніжнікава, заслужаная артыстка БССР Е. Эфрон, салісты філармоніі А. Будзько і В. Вепрын.

Пасля першай палавіны нашых гастроляў аркестр вернецца ў Мінск, дзе ў ліпені прыме ўдзел у святкаванні 90-годдзя з дня нараджэння народнага паэта БССР Я. Купалы. Закончыць свае летнія гастролі аркестр у Гомельскай вобласці.

Р. ГЛЯЙХЕНГАЎЗ.

У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Прашу перадаць шчырую падзяку ўсім сябрам — знаёмым і незнаёмым, якія падзялілі са мной радасць вялікай падзеі ў маім жыцці — прысуджэнне Ленінскай прэміі 1972 года.

Іван МЕЛЕЖ.

да высокай дасканаласці асаблівасць артыстычнай трупы Малога — псіхалагічная праўда паводзін на сцэне. У бытавой п'есе і рамантычнай драме, у сатыры і героіцы, як бы ні завастраўся вобраз, унутраны стрыжань яго — жыццёвы, параканаўчы, апраўданы. Мабыць, варта прывесці яшчэ адну цытату, на гэты раз з выказвання Ул. Немировіча-Данчанкі, які гаварыў пра мастацтва вялікай М. Ярмолавай, адной з першых народных артыстак Савецкай рэспублікі: яе мастацтва — гэта «...поўнае зліццё асобы са стварaемым вобразам. Чалавека трэба ацэньваць не па словах яго і нават не па ўчынках, якія ён робіць, а па марах яго,— скажы, аб чым ты марыш, і я скажу, хто ты. Самыя цудоўныя вобразы сцэнічнага мастацтва — толькі тыя, у якія артыст з ўсёй найглыбейшай шчырасцю аддаў свае самыя запаветныя мары...» Справа не ў катэгарычнасці гэтай заявы, а ў яе духу: у сцэнічным вобразе вельмі каштоўнае раскрыццё і артыстычнай асобы, мастака-грамадзяніна.

Лепшыя работы рэжысуры і артыстычнай трупы нашых гасцей тым і дарагія, што іх творчасць прасякнута партыйнасцю і народнасцю і паказвае жыццё ў праўдзівых вобразах.

З нагоды гастроляў варта нагадаць і непасрэдныя сувязі майстроў Малога тэатра і Беларусі. Канстанцін Зубаў і Аляксей Дзікі пакінулі яркі след у творчай гісторыі Другога БДТ (тэатра імя Я. Коласа). Вядучая актрыса Рускага тэатра БССР імя М. Горкага народная артыстка СССР А. Клімава — вучаніца Веры Пашэннай. Міхаіл Жараў, Міхаіл Цароў, Ігар Ільінскі неаднаразова бывалі ў Мінску, выступалі на тутэйшай сцэне, дзяліліся вопытам з дзеячамі беларускай сцэны. Калі тэатры рэспублікі звяртаюцца да рускай і заходнееўрапейскай класікі, яны вывучаюць трактоўку Гогаля і Астроўскага, Шэкспіра і Шылера, Горкага і Талстога, Транёва і Лявонава, дадзеную ў свой час Малым тэатрам.

Сёння наша грамадскасць вітае на гасціннай беларускай зямлі трупу славутага рускага тэатра. Гастролі нашы госці прысвячаюць знамянальнай даце — 50-годдзю ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Яшчэ раз будзе прадэманстравана садружнасць мастацтва братніх народаў, садружнасць трывалая, непарушная і ўзаемна плённая.

Мінск умее сустракаць гасцей з усёй цеплынёй сэрца. І ў гэты чэрвеньскі дзень тысячы заўзятых паклоннікаў высокага мастацтва сцэны, узоры якога дэманструе і Малы тэатр, гавораць масквічам:

САРДЭЧНА ЗАПРАШАЕМ!
ДОБРО ПОЖАЛОВАТЬ!..

сельскую інтэлігенцыю піша для нас п'есу У. Цендракоў. У садружнасці з Ф. Абрамавым тэатр працуе над інсцэніроўкай яго рамана «Дзве зімы, тры леты». Працягваецца наша сяброўства з Б. Васільевым, які заканчвае п'есу «Заўтра» — пра вайну, пра мужных савецкіх людзей.

— Малы тэатр заўсёды славіўся класічным рэпертуарам. Хацелася б даведацца, што чакае ў бліжэйшы час шматлікіх паклоннікаў вашага калектыву.

— Канечне, новыя сустрэчы з Астроўскім, тым больш, што ў будучым годзе спаўняецца 150 год з дня яго нараджэння. Рэжысёр П. Васільеў ажыццявіў пастаноўку п'есы «Багна», пабачыць глядач і «Лес». Першая пастаноўка гэтай вядомай камедыі на сцэне нашага тэатра адбылася сто гадоў таму назад: 26 лістапада 1871 года. Цяпер яе рэпеціруе Ігар Уладзіміравіч Ільінскі, які сам, трэці раз у жыцці, сыграе Аркадзя Шчаслівцава.

У Мінску тэатр паказвае «Шалёныя грошы» Астроўскага.

Мы спадзяёмся, што мінчане пабачаць прэм'еру п'есы Г. Гаўптмана «Перад заходам сонца» з Маціасам Клаўзенам — Міхаілам Царовым, народным артыстам СССР. Мінчанам, відаць, прыемна будзе даведацца, што ставіць спектакль іх зямляк Леанід Хейфец. Гэта ўжо другая работа маладога рэжысёра ў Малым тэатры. Першая — «Вяселле Крачынскага» па п'есе А. Сухаво-Кабыліна.

— Барыс Іванавіч, а як наогул адчувае сябе моладзь у старэйшым тэатры?

— Добра адчувае. На яе плячах амаль увесь рэпертуар трымаецца. Т. Тарчынская, Л. Шчарбініна, М. Любезнаў цікава паказалі сябе ў апошніх работах тэатра. Сваю першую работу ў нашым тэатры пакажа ў Мінску Н. Вількіна. Яна сыграе Інкен у спектаклі «Перад заходам сонца». Прыйшлі да нас мае старыя сябры-акцёры А. Локцеў, В. Носік, У. Сафронаў. Яны таксама цалкам у рэпетыцыях...

Ад імя ўсяго калектыву кажу: добры дзень, мінчане! Нам радасна быць з вамі ў творчым яднанні месяц жыцця!..

НА ГАСТРОЛЬНЫХ МАРШРУТАХ

Есць слова «прыпар», з якім асацыіруецца ў нас самая гарачая і адказная пара ў жыцці вёскі — жніво, спёка, калі дарагая кожная хвіліна. Нешта падобнае адбываецца зараз і ў тэатрах. У самым разгары гастрольнае лета: час, калі даводзіцца трымаць экзамен перад новым гледачом. Адначасова ідуць рэпетыцыі, рыхтуюцца новыя спектаклі, адбываюцца прэм'еры.

Заўтра операй А. Барадзіна «Князь Ігар» у Смаленску пачынае летнія гастролі Дзяржаўны акадэмічны ордэна Леніна Вялікі тэатр оперы і балета Беларускай ССР.

У гастрольную афішу ўключаны лепшыя спектаклі бягучага рэпертуару, у тым ліку оперы «Яўгеній Анегін», «Аіда», «Кармэн», «Фауст», «Травіята», «Севільскі цырульнік», балеты — «Лебядзінае возера», «Жызель», «Дон-Кіхот», «Выбранніца». Смаленскія аматары харэаграфічнага мастацтва ўпершыню пазнаёмяцца з новым балетам «Пасля балю» Г. Вагнера.

У спектаклях прымуць удзел вядомыя майстры беларускай опернай і балетнай сцэны: народныя артысты БССР Л. Галушкіна, Н. Давыдзенка, А. Карзянкова, К. Малышава, Т. Шымко, З. Бабій, А. Генералаў, В. Глушакоў, І. Сарокін, В. Чарнабаеў, заслужаныя артысты рэспублікі Р. Асіпенка, Л. Златава, Л. Бржазоўская, П. Дружына, В. Кірычэнка, М. Красоўскі, В. Ганчарэнка, А. Саўчанка, Ю. Траян, лаўрэаты міжнародных конкурсаў А. Рудкоўскі і заслужаны артыст БССР В. Саркісьян, лаўрэат Усесаюзнага конкурсу вакалістаў імя М. Глінкі М. Здановіч і іншыя.

За час гастроляў, якія працягнуцца па 27 чэрвеня, працоўным горада будуць паказаны 32 спектаклі. Адбудуцца творчыя сустрэчы з працоўнымі, студэнтамі, воінамі Савецкай Арміі, калгаснікамі Смаленскай вобласці.

У ліпені оперны тэатр будзе выступаць у Днепрапятроўску.

А ўчора, першага чэрвеня, у горадзе Леніна спектаклем «Разгром», па раману А. Фадзеева пачаліся гастролі Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага. Ленінградцы цёпла сустрэлі спектакль мінчан.

— Увесь чэрвень мы будзем выступаць у славутым тэатральным і культурным цэнтры нашай Радзімы — Ленінградзе,— расказвае дырэктар тэатра заслужаны дзеяч культуры БССР **К. Гусеў.**—Гастрольная афіша калектыву складаецца з дзесяці спектакляў, палавіна з іх — прэм'еры сёлетняга сезона: «Казкі старога Арбата», «Дзеці Ванюшына», «А зоры тут ціхія...», «Саслужыўцы», «Чалавек з боку».

Гасцінныя ленінградцы далі нам магчымасць паказваць свае работы на дзвюх пляцоўках — у тэатры імя В. Камісаржэўскай і ў Палацы культуры імя Першай пяцігодкі.

У ліпені выступаем у сталіцы братняй Эстоніі — Таліне, дзе прабудзем месяц. Будуць сустрэчы з калектывамі прадпрыемстваў эстонскай сталіцы, будуць выезды ў калгасы рэспублікі. У Таліне адбудзецца прэм'ера спектакля Д. Кілці «Мілы ілгун».

У гэты ж час у Брэсце знаходзіцца на гастролях госць з Таліна — Дзяржаўны рускі драматычны тэатр Эстонскай ССР. Гэта—першае знаёмства беларускіх гледачоў з калектывам.

— Брэст — горад-парк, яго прыгожыя ў засені маладой зеляніны бульвары і скверы прыемна ўразілі нас,— дзеліцца ўражаннямі намеснік дырэктара **М. Куваеў.**—Майскае сонца, чыстае звонкае паветра, гасціннасць і шчырасць беларусаў усхвалявалі і ўзрадавалі. У такой прыязнай і добразычлівай атмасферы хочацца працаваць як найлепш.

На гастролі ў Беларусь прыехалі вядучыя акцёры нашага тэатра: народная артыстка рэспублікі В. Архіпенка, заслужаныя артысты ЭССР В. Сірына (Фёдарава), Я. Уласаў, У. Ермалаеў, А. Бетрадзінава і іншыя. Галоўны рэжысёр тэатра — заслужаны дзеяч мастацтваў ЭССР С. Лерман.

Гастролі ў Брэсце пачаліся спектаклем «Традыцыйны збор». Мы прывезлі ў Беларусь яшчэ і такія свае работы, як «Салаўіная ноч», «Валянцін і Валянціна», «З лёгкім парам», «Адны, без анёлаў». Знаёмім гледачоў з п'есай «Місіс Пайпер вядзе следства» англійскага драматурга Д. Папуэла, з інсцэніроўкай аповесці польскага празаіка Е. Ставінскага «Гадзіна пік», іграем для дзяцей казку эстонскага аўтара Б. Кабур «Ропс»...

Незабыўнае ўражанне пакінула ва ўсіх нас наведанне мемарыяла Брэсцкай крэпасці-героя. Мы ўсклалі вянкі да Вечнага агню, агледзелі музей, пастаялі на беразе Мухаўца, кожная кропля вады з якога, дастаўленая ў асаджаную крэпасць раненым байцам, каштавала жыцця...

Нашы гастролі ў Брэсце працягнуцца да 18 чэрвеня. Затым мы выязджаем ў Баранавічы, будзем выступаць і ў Пінску...

Брэсцкі абласны драматычны тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі ў вясновыя майскія дні працаваў у Баранавічах. Адначасова калектыў выязджаў у калгасы і саўгасы.

— За 23 дні мы паказалі сельскаму гледачу 20 спектакляў. Здаецца, пабывалі ва ўсіх найбольш буйных саўгасах і калгасах Ляхавіцкага і Баранавіцкага раёнаў,— расказвае дырэктар тэатра, заслужаны дзеяч культуры БССР **Л. Валчэцкі.** — Ды яшчэ 35 спектакляў на стацыянары ў Баранавічах. Як бачыце, працаваць давялося з поўнай нагрузкай...

Гледачы ўбачылі «Усяго адно жыццё» А. Маўзона, «Зацюканы апостал» А. Макаёнка, камедыю «Саслужыўцы» Э. Брагінскага і Э. Разанава, «Няроўны шлюб» В. Канстанцінава і Б. Рацара, «Джэні Герхард» Т. Драйзера, для дзяцей казку «Алёнка і салдат» і іншыя. Пасля доўгага перапынку ўзнавілі ў новым складзе спектакль «Брэсцкая крэпасць» К. Губарэвіча. Са старых выканаўцаў засталіся толькі артысткі Р. Барзова і Т. Заранок. Астатнія ролі выконвае акцёрская моладзь.

Дарэчы, некалькі слоў пра моладзь. Напярэдадні ад'езду ў Баранавічы ў тэатры закончыўся агляд творчай моладзі. Вынікі гэтага творчага паказу парадавалі нас. Сем пераможцаў удастоены ганаровага права ўдзельнічаць у рэспубліканскім аглядзе.

Выступленні ў Баранавічах завяршыліся прем'ерай «Ноч месячнага зацьмення» Мустая Карыма. Спектакль прысвячаем вялікай даце—50-годдзю ўтварэння СССР. У новай рабоце калектыву побач з народным артыстам БССР А. Логінавым, заслужанымі артыстамі рэспублікі Г. Качатковай і Г. Токаравым цэнтральныя ролі выконваюць маладыя акцёры Т. Волкава, Э. Кавальчык, І. Мацкевіч і іншыя. Ставілі спектакль заслужаны артыст БССР С. Яўдошанка і рэжысёр М. Кавальчык, афармленне — галоўнага мастака Башкірскага акадэмічнага тэатра драмы Галіі Імашавай, музыка Марка Русіна...

Планы на далейшае? Учора, першага чэрвеня, спектаклем «Брэсцкая крэпасць» пачаліся гастролі ў Тарнопалі. У гэты ўкраінскі горад тэатр прыехаў упершыню. Затым гастрольныя маршруты прывядуць нас у Гродна, дзе калектыў будзе выступаць у ліпені. У канцы ліпеня вернемся на Брэстчыну і трыма творчымі групамі будзем абслугоўваць сельскіх гледачоў нашай вобласці. Падарожжа па калгасах працягнецца да 15 жніўня, а там — адпачынак...

...Кожнае паведамленне з тэатраў знаёміць з тым, як пашыраюцца гастрольныя маршруты юбілейнага года, года паўвекавога юбілею ўтварэння Саюза братніх рэспублік.

Дні Балгарскай літаратуры ў Беларусі

Закончыліся Дні балгарскай літаратуры ў Беларусі. На працягу тыдня на нашай зямлі гучала слова братняй славянскай краіны, адбываліся сустрэчы шматтысячнай арміі нашых чытачоў з балгарскімі і беларускімі пісьменнікамі. Сталіца рэспублікі перадала эстафету гасціннасці Брэсту, Гомелю і Магілёву, дзе пасланцы Балгарыі сустракаліся з рабочымі і калгаснікамі, студэнтамі і школьнікамі. Дні балгарскай літаратуры вылiліся ў яркую дэманстрацыю непарушнай дружбы і братэрства нашых краін, нашых народаў, нашых культур. За плённую дзейнасць па ўмацаванню дружбы паміж балгарскім і савецкім народамі і вялікую работу па прапагандзе беларускай савецкай літаратуры ў Балгарыі Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў Ганаровай граматай Дзімітра Ангелава, Найдана Вылчава, Андрэя Германава і Івана Давыдкава.

Увечары 28 мая грамадскасць беларускай сталіцы цёпла праводзіла дэлегацыю Усенароднага камітэта балгара-савецкай дружбы на радзіму.

ТАМ, ДЗЕ БУГ І БЕЛАВЕЖА

Гасцінна і сардэчна сустракала пасланцоў братняй Балгарыі брэсцкая зямля. Ездзілі туды пісьменнік Дзімітр Ангелаў і паэт Іван Давыдкаў. Разам з імі быў першы сакратар пасольства НРБ у Маскве Іван Грыгораў.

Брэсцкая зямля густа паліта крывёю савецкіх воінаў. І, мусіць, натуральна, што першы маршрут балгарскіх пасланцоў пралёг туды, у Брэсцкую крэпасць-герой, да святых руін, што так уражліва апавядаюць пра народнае гора і народную мужнасць. Балгарскія госці ўсклалі вянок на чорны мармур, пад якім ляжаць астанкі вядомых і невядомых герояў. Мінута маўчання, мінута роздуму пра вечнасць памяці.

А пазней у святочна прыбраным Доме палітасветы адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны святу балгарскай асветы, культуры, славянскай пісьменнасці і балгарскага друку і Дням балгарскай літаратуры ў Беларусі. Сяброў з НРБ цёпла вітаў сакратар Брэсцкага гаркома партыі А. Грыдэнка, а таксама кандыдат філалагічных навук Л. Храмава. Са словам у адказ выступіў першы сакратар пасольства НРБ у Маскве І. Грыгораў. Ён сказаў:

— Мы глыбока ўзрушаны і ўсхваляваны цеплынёй і сардэчнасцю, з якой сустракаюць прадстаўнікоў Балгарыі працоўныя Брэста і ўвесь беларускі народ. Наш прыезд да вас, у Беларусь, будзе садзейнічаць далейшаму ўмацаванню дружбы паміж народамі Балгарыі і Савецкага Саюза.

Іван Давыдкаў, усё яшчэ знаходзячыся пад ўражаннем, вынесеным са свяшчэнных руін Брэсцкай крэпасці, з хваляваннем гаварыў аб велічы подзвігу савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны:

— Гэты подзвіг здзейснілі не толькі сыны і дочкі савецкай краіны. Яго здзейснілі і мацяркі. Яны доўга чакалі дамоў сваіх сыноў, сыны не прыйшлі, а прыйшла да іх вечнасць.

Назаўтра, 26 мая, балгарскія госці прысутнічалі ў брэсцкім кніжным магазіне «Іскра» на адкрыцці выстаўкі-продажу твораў балгарскіх і беларускіх пісьменнікаў. Гасцей вітаў дырэктар аблкнігагандлю А. Кірылін, супрацоўніца абласной бібліятэкі А. Яцэвіч. Ад імя балгарскай дэлегацыі выступіў Іван Давыдкаў.

Пакупнікам, якія сабраліся ў кнігарні, быў прадастаўлен вялікі выбар літаратуры, прысвечанай гісторыі і культуры Балгарыі. Многія з іх панеслі адсюль кнігі з аўтографамі балгарскіх і беларускіх пісьменнікаў — празаікаў і паэтаў. Нашы чытачы добра ведаюць раман Дзімітра Ангелава «Калі чалавека не было». Аўтар на тытульным лісце рамана напісаў: «На памяць маім брэсцкім чытачам з гарачай любоўю і ўдзячнасцю». Кніга з гэтым аўтографам падаравана ім Брэсцкай абласной бібліятэцы.

Балгарскія госці сустрэліся таксама са студэнтамі і выкладчыкамі філалагічнага факультэта Брэсцкага педінстытута, пабывалі ў калгасах «Новы шлях» Кобрынскага раёна і «Савецкая Беларусь» на Камянеччыне, пазнаёміліся з цудоўным куточкам беларускай зямлі — Белавежскай пушчай.

Пачуцці сапраўднай дружбы і еднасці паўсюдна суправаджалі балгарскіх гасцей. Іншы раз я забываў, што побач з табой людзі з іншай краіны. Сапраўды, дружба яднае аднадумцаў у адну сям'ю. І еднасць, і дружба гэтыя не плакатныя, а шчырыя, братэрскія. Спадзяюся, што балгарскія таварышы павезлі з сабой не толькі ўспаміны пра шчырыя ўсмешкі, пышныя кветкі і поціскі нашых рук, а — самае галоўнае — пачуццё невыказнага адзінства і шчырасці.

Ул. ПАЎЛАЎ.

ДАРОГАМІ МАГІЛЁЎШЧЫНЫ

Да прыезду дарагіх гасцей з братняй Балгарыі калгаснікі калгаса «Рассвет» імя К. Арлоўскага Кіраўскага раёна спяклі вялікі румяны каравай. Паднесла яго Герой Сацыялістычнай Працы Галіна Пятроўна Елісеенка. Першаму пакаштаваць рассветаўскі каравай давялося балгарскаму паэту Найдану Вылчаву. «Смачна, вельмі смачна!» — радасна сказаў ён па-беларуску.

Так пачалася 25 мая паездка групы дэлегацыі балгарскіх пісьменнікаў па Магілёўшчыне. Разам з балгарскімі паэтамі Найданам Вылчавым і Андрэем Германавым у калгас «Рассвет» прыехалі Ніл Гілевіч і Анатоль Грачанікаў, а таксама загадчык аддзела Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі Алена Рамановіч.

У праўленні калгаса старшыня Герой Сацыялістычнай Працы Васіль Канстанцінавіч Старавойтаў, расказваючы пра поспехі гаспадаркі за апошні год, пра вынікі веснавой сяўбы, між іншым зазначыў:

— Многае, што мы скарысталі з сяброўскіх парад кааператараў гаспадаркі «Боцеўградская камуна» на Плоўдзіўшчыне ў Балгарыі. Мы бывалі там, у нас гасціў былы старшыня кааператыва Васіл Цанаў.

Госці агледзелі палеткі калгаса, пабывалі на механізаванай свінагадоўчай ферме, у кароўніках, на будаўніцтве калгаснага палаца культуры, які ўзводзіцца па арыгінальным праекце архітэктара Г. Заборскага.

Расказалі рассветаўцы і пра работу мясцовага аддзялення таварыства савецка-балгарскай дружбы. У школе адбыўся вялікі сход, дзе гучалі вершы на балгарскай і беларускай мовах, а ў заключэнне школьны хор выканаў, побач з песнямі беларускіх кампазітараў, «Рэха» балгарскага кампазітара Хаджыева.

— За дваццаць з нечым гадоў, — сказаў на развітанне Андрэй Германаў, — беларусы аднавілі жыццё ў сваёй краіне, якая больш за ўсіх перанесла пакут і разбурэнняў у мінулай вайне. Залячыўшы раны, беларусы засталіся такімі ж шчырымі, ветлівымі, высакароднымі людзьмі, у іх сэрцах — высакароднасць чалавека, які перамог. Дзякуй вам за гэта і за тое, як вы сустракаеце прадстаўнікоў Балгарыі.

А назаўтра гасцей ветліва сустракаў Магілёў. У гэты дзень усюды ў горадзе чулася балгарская мова: да магіляўчан прыехаў турысцкі поезд дружбы з далёкага Габрава, з якім яны сябруюць і спаборнічаюць. Днём адбылося адкрыццё выстаўкі-продажу балгарскай літаратуры ў магазіне «Веды». Яе адкрыў у прысутнасці балгарскіх гасцей і нашых пісьменнікаў начальнік абласнога ўпраўлення друку М. Платонаў. Амаль адразу раскупілі «Сафійскія апавяданні» К. Калчава, аднатомнік вершаў І. Вазава, зборнік «Габраўскія жарты». Вялікую цікавасць выклікала літаратура пра жыццё і дзейнасць правадыра балгарскіх працоўных Г. Дзімітрова, шматлікія альбомы з рэпрадукцыямі твораў балгарскіх мастакоў, фотаальбомы, выданні-даведнікі.

Незабыўнае ўражанне пакінула ў гасцей наведванне буйнейшага ў Еўропе Магілёўскага камбіната сінтэтычнага валакна. Гэта самае маладое прадпрыемства ў рэспубліцы — сярэдні ўзрост яго рабочых складае 22,9 года.

— Я бачу тут будучыню Беларусі, — усхвалявана гаворыць Андрэй Германаў. І, трымаючы ў руках белую штапельную шэрсць, канчатковую прадукцыю камбіната, дадае: — Я напісаў верш «Беларускі снег», які перакладзены на беларускую мову і вядомы вашым чытачам. І не ведаў, што вось гэта — сапраўдны беларускі снег!

У шэсць гадзін вечара ў перапоўненай зале Летняга тэатра Магілёва пачаўся вялікі вечар балгара-савецкай дружбы. Старшыня абласнога аддзялення таварыства савецка-балгарскай дружбы, намеснік старшыні аблвыканкома У. Дайнека расказаў пра работу аддзялення, пра ўзаемасувязі Магілёўскай вобласці і Габраўскай акругі Балгарыі. Самыя шчырыя словы дружбы гучалі ў выступленнях Ніла Гілевіча, Найдана Вылчава, Андрэя Германава, у выступленнях прадстаўнікоў працоўных горада, у выступленні выкладчыка Габраўскай партшколы Нікалая Ангелава Стэфанава. «Вечная дружба!», «КПСС — БКП!» — гэтыя воклічы яшчэ і яшчэ раз паўтаралі ўсе, хто сабраўся ў зале.

...Гомельшчына, старадаўні Чачэрск. Там, дзе зліваецца Сож і Чачэра, узнялася Замкавая гара. Тут пахавана слаўная балгарская патрыётка Лілія Карастаянава, якая змагалася ў адным з партызанскіх атрадаў на Гомельшчыне.

ПРЫЗ НАЗЫВАЕЦЦА «ПАЛЕСКІ КРЫШТАЛЬ»

ЭСТРАДНЫ КОНКУРС У САЛІГОРСКУ

Тры дні на сцэне Салігорскага палаца культуры гарнякоў гучала эстрадная музыка. Самадзейныя эстрадныя аркестры і вакальна-інструментальныя ансамблі выступалі на конкурсе «Юнацтва Палесся». Журы конкурсу прызнала пераможцамі эстрадны аркестр Барысаўскага парку культуры і адпачынку і вакальна-інструментальны ансамбль «Вы, мы і гітары» Гомельскага дрэваапрацоўчага аб'яднання. Сярод першых вакалістаў — В. Мішына (Салігорск) і В. Блюм (Гомель). Многія калектывы ўзнагароджаны дыпломамі, прызамі, памятнымі падарункамі.

Трэба адзначыць, што большасць калектываў прыехала на конкурс добра падрыхтаванымі, з цікавай і разнастайнай праграмай. Барысаўчане накіравалі, акрамя аркестра, маладзёжны ансамбль «Вясновыя галасы», які заваяваў другое месца. Аб аркестры можна гаварыць без скідак на аматарства. Гэта зладжаны, высокамастацкі калектыў з выразным, добрым гучаннем, патрабавальны і ў сродках выяўлення і ў падборы музычнага матэрыялу. Ярка, тэмпераментна музыканты выканалі аркестравыя п'есы «Баса-асціната» Д. Смольскага, «Буяна» Г. Гараняна і шэраг іншых твораў, а «Вясновыя галасы» пакарылі сэрцы слухачоў песнямі «Пінская партызанская» (запіс Г. Цітовіча), «Александрына» Ул. Мулявіна, «Цёмная ноч» М. Багаслоўскага.

Публіка доўга не адпускала са сцэны гомельскіх аматараў эстраднай музыкі. Вельмі ўдала выступіў балалаечнік С. Драздоў, які ў суправаджэнні ансамбля выканаў рускую «Камарынскую», вынаходліва і дасціпна аранжыраваную. Выканаўцу ўручаны спецыяльны прыз. Добра прагучалі песні «Ты мне вясною прыснілася» і «Радзіме» Ю. Семянякі, «Мяцеліца» М. Шуміліна. Саліст В. Блюм валодае светлым, чыстым голасам, добрым густам.

На жаль, з-за арганізацыйных непаладак у конкурсе не ўдзельнічаў аркестр Салігорскага палаца культуры гарнякоў, калектыў тэхнічна моцны, з добрымі традыцыямі. Салігорцы вылучылі на конкурс ансамбль маладзёжнай песні пад кіраўніцтвам Г. Сіўцова. Салістка В. Мішына ў суправаджэнні вакальнай групы шчыра, задушэўна праспявала песню І. Лучанка «Жураўлі на Палессе ляцяць». Столькі пяшчотнасці, столькі светлага суму было ў гэтым творы, што забыць яго немагчыма. Калектыў узнагароджаны спецыяльным прызам — за лепшае выкананне песні аб Палессі і за лепшую аранжыроўку.

Мог бы прэтэндаваць на адно з прызавых месц і Кобрынскі эстрадны аркестр. Калектыў неблагі, зладжана гучаць трубы, трамбоны — наогул медная група. Але прэтэнцыёзны рэпертуар з твораў, далёкіх ад дасканаласці (некаторыя з іх належаць кіраўніку аркестра В. Арасланаву), знізіў агульнае ўражанне. Звяртае на сябе ўвагу і аднастайнасць аркестровак.

Эстрадны калектыў «Эўрыка» (Баранавічы), які заняў другое конкурснае месца, хоць арганізаваны параўнаўча нядаўна, ужо мае свой творчы почырк, уласную манеру выканання. Мяккі, ненадакучлівы акампанемент, празрыстае гучанне вакальнага жаночага квартэта, добрая падрыхтоўка дыксіленда сведчаць аб значных магчымасцях калектыву. Хораша праспявала песню І. Кузняцова «Нарадзілася

Сакратар Салігорскага гарадскога камітэта камсамола Марыя Валынец уручае грамату Сяргею Драздову; спявае салістка вакальна-інструментальнага ансамбля «Раніца» Смалявіцкай птушкафабрыкі электраслесар Ларыса Смірнова.

Тысячы жыхароў Чачэрска сабраліся ў суботу 27 мая на Цэнтральнай плошчы, каб сустрэць дарагіх гасцей з Балгарыі. І калі госці пад'ехалі, выйшлі з машын, яны не маглі стрымаць слёз ад хвалявання...

Чачэрцы добра захоўваюць памяць аб слаўнай партызанцы з далёкай Балгарыі. Школьнікі піянерскай дружыны, якая носіць імя Ліліі Карастаянавай, арганізавалі мемарыяльны пакой, у якім шматлікія фотаздымкі і дакументы расказваюць пра жыццё і гераічную дзейнасць балгарскай патрыёткі. Гасцей спачатку прынялі ў ганаровыя піянеры, а потым паказалі гэты пакой, у які нельга ўвайсці без хвалявання.

Днём каля магілы Ліліі Карастаянавай адбыўся ўрачысты мітынг. Першы сакратар Чачэрскага РК КПБ Р. Альхоў расказаў пра тое, як чачэрцы ўшаноўваюць памяць Ліліі Карастаянавай, як выхоўваюць моладзь на слаўных інтэрнацыянальных традыцыях, як развіваюцца сувязі жыхароў раёна з жыхарамі балгарскага горада Лом, дзе нарадзілася Лілія Карастаянава. Ніл Гілевіч прачытаў свой пераклад верша балгарскага паэта Стэфана Паптонева «Лілія—назва кветкі». А потым над Замкавай гарой гучалі радкі верша вучаніцы 8-га класа сярэдняй школы № 1 г. Чачэрска Насці Буланавай:

Паглядзіце, як дзяўчаты
Разам з хлопцамі бягуць,
Кветак важкія бунеты
Нашай Ліліі нясуць.

— Многа крыві праліта за свабоду Балгарыі і Беларусі,—сказаў на мітынгу Найдан Вылчаў.—І таму вельмі слушныя словы былога камандзіра партызанскай брыгады, дзе змагалася Лілія Карастаянава, Пятра Антонавіча Балыкова. Сапраўды, наша дружба вечная, бо яна замацавана крывёю. Мінулая вайна забіла кожнага чацвёртага беларуса, зрабіла сіратою кожнага трэцяга, разбурыла дом кожнага другога, прынесла боль і пакуты кожнаму першаму. Я жадаю кожнаму чацвёртаму жыхару вашай зямлі, кожнаму трэцяму, другому, першаму, усім беларусам, усім савецкім людзям—шчасця, радасці, вялікіх поспехаў.

Сустрэча ў Чачэрску стала заключным акордам паездкі нашых балгарскіх сяброў па беларускай зямлі.

— Мы ніколі не забудзем вашых шчырых усмешак, цёплых поціскаў рук і ветлівых слоў, ніколі не забудзем сустрэч у Кіраўскім раёне, у Магілёве, у Чачэрску, ніколі не забудзем таго, што зроблена ў Беларусі па папулярызацыі нашай мастацкай літаратуры,—гаварылі на развітанне балгарскія сябры.

Да новых сустрэч на дарогах дружбы і братэрства!

В. НІКІФАРОВІЧ.

я ў Беларусі» салістка В. Іванюк, а спявак А. Юрцаў няблага выканаў песню К. Свабоды «Карнавал».

Эстрадны ансамбль «Раніца» Смалявіцкай птушкафабрыкі існуе літаральна некалькі месяцаў, але аб ім можна гаварыць як аб патэнцыяльна цікавым, своеасаблівым калектыве. Слухачам прыйшліся да спадобы беларускія народныя песні «А ў полі вярба нахілёная» і «З далёкіх краёў» у выкананні мужчынскага вакальнага трыо, некаторыя іншыя нумары.

Не лепшыя бакі сучаснай эстрады як бы сфакусіраваны ў ансамблі Дзяржынскага РДК. Бракуе густу ў касцюмах, музыканты граюць фальшыва, празмерна гучна, націскаюць больш, чым варта, на радыётэхніку. Аркестроўка не адпавядае зместу твора, а часам і супярэчыць яму. Невыразна выступілі таксама ансамблі Крупскага РДК, Слуцкага РДК і Астрашыцка-Гарадоцкага сельскага дома культуры.

Некаторыя калектывы пераймаюць манеру выканання, капіруюць «Песняроў». Нельга не заўважыць, што «Песняры» абудзілі ў шматлікіх аматарскіх ансамблях цікавасць да народнай песні. І гэта радуе. Але іншы раз народная мелодыя мадэрнізуецца да такіх кандыцый, што ператвараецца ў пародыю, а то і ў музычную пошласць.

Конкурс завяршыўся зводным канцэртам, складзеным з лепшых нумароў, што прагучалі ў папярэднія дні. Канцэрт прайшоў з вялікім поспехам. Салігорцы сустрэлі дружнымі апладысментамі паведамленне аб тым, што конкурс будзе традыцыйным, штогадовым.

М. АЛТУХОЎ.

Антон БЯЛЕВІЧ

ВЯЛІКІ СВЕТ

Хацелася, каб быліна і легенда, праўда і казка зніталіся, парадніліся ў маёй новай паэме для дзяцей «Дабрадзей-асілак», увабраўшы ў сябе галасы жывой прыроды, сілу зямлі і магутных дубоў. Хлопчык Міхась становіцца волатам, вялікім дабрадзеем і чарадзеем. Ён шчыра абвяшчае:

Мой высокі запавет,
Запавет пачэсны:
Засяваць шырокі свет
Дабратой і песняй

Прапаную чытачам штотыднёвіка раздзел з гэтай паэмы.

АЎТАР.

Раптам голас ён пачуў:
— Стрэціцца з табой хачу,
Дабрадзей! —
Венера
Кліча ў стратасферу.
Адгукнуўся: — Прылячу

Верыш?
— Веру, веру!
Для цябе няма мяжы,
Чалавек-асілак.
Я з людзьмі хачу пажыць.
Прылятай, мой мілы!

Падае свой голас Марс:
— Клічу на спатканне!
Не зямляне, друг, у нас,
А ўсе марсіяне.

Прыляціш, — дык падару
Марсіяначку-зару
Я табе навечна,
Я дзядок сардэчны.
Завязаць даўно хачу
Дружбу з чалавекам.
Прылятай, брат!
— Прылячу! —
Пакаціўся рэхам
Голас громкі ў глухату,
Месяц кажа: — Можа, тут
Пажывеш яшчэ са мной?
— Не захмарвайся нудой, —
Месяцу параіў.
А ўжо ные сам душой
Ён па родным краі.
Месяц-месяцам, а край —
У душы навечна.
Частаваў малінай гай,
Акунькамі — рэчка...
— Месяц, зноў мяне чакай.
— Стрэчу я сардэчна.
Будзь надзейным толькі ты,
Да мяне вярніся... —
Абняліся, як браты,
Шчыра абняліся.
І Міхась паплыў, паплыў
Да зямлі-матулі.
Ласкаю зямною быў
Ён і там атулен.

Дзе пустэча, халады,
Дзе ні красак, ні вады,
Дзе не чутна песень,
Дзе ад горкае нуды
Высах ясны месяц.
А Міхась дамоў плыве,
Расхінае зоры.
Матухна-зямля заве
Да сваіх азёраў,
Да цёплага бору,
Да малінніку ў гаях,
Да сіняга луга,
Дзе лавіў ён матыля,
Бегаў круг за кругам...
«Матухна! Зямля мая!
Ласка шчырая твая
Мяне ў небе грэла.
Пабываў на свеце я,
А на свеце белым
Не знайшоў зямлі такой
Роднай і сардэчнай.
Мілая! К табе душой
Прыкіпеў навечна!
Пад бярозаю сваёй
Ты мяне гайдала;
Ціхай хмаркай дажджавой
Ты мяне ўмывала;

Жаўруковую расу
Піў уранку з клёна...
Родны край! Тваю красу
У сваім сэрцы пранясу
Да самага скону.

Мой высокі запавет,
Запавет пачэсны:
Засяваць шырокі свет
Дабратой і песняй!»
Шчырай клятвы галасы
Зоркамі ляцелі
На даліны, на лясы,
На сады аселі.
А на ранішняй зары
Волат прызямліўся:
— Добрай раніцы, сябры! —
Нізка пакланіўся
Полю, лугу і барам,
Людзям, птушкам і звярам,
Дарагой староньцы.
І пайшоў, нібы зара,
Апрануты сонцам.
А па лісцях, па траве,
Красках белых, сініх —
Рэха коціцца, плыве:
— Многа, доўга хай жыве
Дабрадзей-асілак!

ПАЎЛІНКА ЗАВІТАЛА Ў ШКОЛУ

ЁСЦЬ У МІНСКУ 80-я сярэдняя школа. Некалі тут была ўскраіна горада. Марожная ў іскрыстых дыяментах сенажаць акаймоўвалася цёмнай задумлівай стужкай сіняга лесу. Сёння ж на гэтым месцы вырасла вялікая светлая школа, якая зараз патанае ў белай духмянай кіпені саду. Цвітуць яблыні, слівы, ігрушы. Нібы нявесты, надзелі яны свой вясновы святочны ўбор.

У школе сцішаная засяроджанасць. Ідуць апошнія дні заняткаў. Заканчэнне іх вучні вырашылі адзначыць купалавым святам — у гонар 90-годдзя з дня нараджэння народнага песняра.

Ёсць класы дружныя, ініцыятыўныя, на дзіва працавітыя. Такім у 80-й школе ўсе лічаць выпускны 10 «В». Ніхто не памятае зараз, хто прапанаваў паставіць «Паўлінку». Заманлівая і такая спакуслівая задума спадабалася ўсім. Ды чаго не зробяць захопленыя юнакі і дзяўчаты! Пра цяжкасці тады ніхто не думаў, і работа закіпела. Узначаліў яе Юра Піскун. Юнак любіць мастацтва, тэатр. Многа чытае, адзін час займаўся ў драматычнай студыі Мінскага тэлебачання.

Чыталі і перачытвалі «Паўлінку», творы паэта. Кожны ўдзельнік спектакля пісаў своеасаблівы рэферат: як ён уяўляе сабе вобраз, які будзе ўвасабляць на сцэне, што думае пра яго. Словам, роздуму, фантазіі было багата. Дзесяцікласнікі звярталіся да кніг, чыталі рэцэнзіі — даўнія і апошняга часу, хадзілі ў Літаратурны музей Янкі Купалы, глядзелі спектакль «Паўлінка» і фільм. Паклапаціліся вучні і пра музычнае афармленне спектакля: слухалі пласцінкі, шукалі народныя песні ў фальклорных зборніках. Гэта быў клопат Наталлі Шышкінай і Тані Арловай. А Люда Ларчанка адказвала за пастаноўку танцаў. І што ж, на вечарынцы ў спектаклі зацята скакалі і «мужыцкую» «Лявоніху» і «панскі» кракавяк.

Блізка да сэрца ўспрыняла ўсе клопаты і захопленасць сваіх выхаванцаў класны кіраўнік Роза Маркаўна Шкловер і член бацькоўскага камітэта школы Вера Барысаўна Хацкевіч. Яны былі першымі дарадцамі і памочнікамі вучняў. Вера Барысаўна, напрыклад, узяла на сябе клопаты пра касцюмы, дзесьці на вёсцы адшукала посцілкі, розны посуд, калаўрот і інш.

І вось у адзін з майскіх сонечных дзён у школе адбылося купалава свята. На яго прыйшлі шаноўныя госці — народны артыст СССР Здзіслаў Стома, народная артыстка БССР Вера Пола і малады акцёр, камсамольскі важак акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Валерый Анісенка, пісьменнік Станіслаў Шушкевіч, старшы навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Янкі Купалы Паліна Міхалап.

Усхваляванае слова пра народнага песняра сказала дзесяцікласніца Святлана Кальцова:

— Маленькая крынічка выбіваецца з зямлі, бяжыць, уецца і вось перад намі ўжо невялічкая рачулка, якая пазней ператвараецца ў паўнаводную шырокую раку... Так і Янка Купала чэрпаў з народнай мудрасці свае неўміручыя песні, стаў выказнікам народных дум, яго жаданняў і мар.

А пасля гучалі песні беларускіх кампазітараў на словы Янкі Купалы. Іх выконвалі вучаніцы Вольга Папіхайлік, Ларыса Сегаль, Ала Сіняўская, Галя Бержыц і Таня Рыкліна. Дзесяцікласніцы Люба Аксельрод і Святлана Ізотава чыталі вершы паэта. Успамінамі пра сустрэчы з Купалам падзяліўся Станіслаў Шушкевіч, а Паліна Міхалап расказала пра скарбы музея паэта.

А затым ажыла на сцэне вясёлая, іскрыстая купалаўская «Паўлінка». Спектакль пачаўся інтэрмедыяй, у якой самі ўдзельнікі з песнямі, дасціпнымі жартамі пазнаёмілі гледачоў з галоўнымі героямі камедыі. Глядач бачыць пяшчотную, шчырую і вясёлую Паўлінку — Наталлю Шышкіну, «далікатна-ветлівага» фанабэрыстага пана Быкоўскага — Юру Піскуна, Сцяпана Крыніцкага і Пранцыся Пустарэвіча, ролі якіх выконваюць Ігар Кісель і Саша Свірыдовіч, сціплую памяркоўную Альжбету і гаманкую Агату (Люда Сцепановіч і Таня Лабкова), Якіма Сароку — Генадзя Папова...

Гэты рэпартаж не пра тое, як паставілі дзесяцікласнікі «Паўлінку», пра станоўчыя і адмоўныя бакі спектакля. Важна тое, што ў іх душы абудзілася пачуццё прыгожага, што яны далучыліся да хвалюючай скарбніцы Купалавага слова, важна тое пачуццё, якое прыйшло да іх у час работы над спектаклем і якое, будзем спадзявацца, застанецца на ўсё жыццё.

В. Пола, З. Стома і В. Анісенка расказалі, як стваралася «Паўлінка» ў іх тэатры, пра свой удзел у гэтым спектаклі, які не сыходзіць са сцэны вось ужо тры дзесяцігоддзі, пажадалі выпускнікам шчаслівых дарог у жыцці.

Я. ДАНСКАЯ.

На здымку: сцэна са спектакля. У ролі Паўлінкі — Наталля Шышкіна, пана Быкоўскага — Юра Піскун.
Фота Ул. КРУКА.

ЧАСОПІС ВЫЙШАЎ У СВЕТ

ПАМЯЦЬ СЭРЦА

«ПОЛЫМЯ»

У ПЯТАЙ КНІЖЦЫ «Полымя» побач з іншымі матэрыяламі досыць шырока прадстаўлена мастацкая проза. Сярод празаічных твораў сваёй антываеннай накіраванасцю вылучаюцца апавяданні Барыса Сачанкі і Алеся Асіпенкі.

Той, хто знаёмы з творчасцю Б. Сачанкі, можа прыгадаць шэраг зборнікаў апавяданняў і аповесцей аўтара, якім быў уласцівы высокі антываенны гуманістычны пафас, якія апавядалі нам аб суровых і цяжкіх гадах вайны, змрочным часе гітлераўскай акупацыі. Здавалася б, ужо вычарпана гэтая важная тэма ў творчасці пісьменніка. Досыць шырока асэнсаваны, увасоблены ў мастацкіх вобразах уражанні далёкага дзяцінства, абпаленага вайной, эмацыянальна перададзены ў творах найбольш хвалюючыя эпізоды і яркія біяграфічныя моманты. Здавалася б... Ды вось пісьменнік зноў звяртаецца да мінулага, памяць сэрца настойліва кліча яго ўяўленне на старыя шляхі-дарогі. І ён зноў, паводле слоў В Кетлінскай, «піша аб тым, што б'ецца ў яго душу і аб чым ён пісаць не можа». Тым больш, што з пазіцыі сённяшняга дня, з вышыні сталасці многае асэнсоўваецца ім больш глыбока і мудра. Менавіта так успрымаецца з'яўленне на старонках «Полымя» апавяданняў Б. Сачанкі з кнігі «Чужое неба».

Пры ўсёй уважлівасці да падзей, часам выключна трагічных, Б. Сачанка, аднак, не робіць галоўнага акцэнту на сітуацыях—для яго перш-наперш важна «памяць сэрца», тое, які след пакінулі падзеі ў свядомасці лірычнага героя. Таму, відаць, ён і не ўдзяляе сюжэтна-кампазіцыйнай арганізацыі матэрыялаў нейкай асаблівай увагі. Сам па сабе жыццёвы факт дае яму толькі глебу для роздуму над складанасцю чалавечага быцця, над тымі душэўнымі ранамі, што пакінула пасля сябе вайна людзям. Роздум гэты, нярэдка страсна публіцыстычны, прасякнуты хвалюючым лірызмам, уласцівы пісьму Б. Сачанкі наогул.

«Усё, усё можа забыцца, толькі не пажар той, не дзень, калі прыехалі карнікі паліць нашу вёску! Такое не забываецца, не, не забываецца, помніцца, заўсёды будзе помніцца, аж покі жыць будзеш. І цяпер, праз колькі гадоў, бывае, прахопішся на досвітку, як прахапіўся тады, у той чэрвеньскі ранак, і закрычыш нема на ўсю хату. —а-а-а-а-а!.. Потым ляжыш, не могучы ніяк супакоіцца, а ў вачах—і тая старая дзедаўская хата з гнілымі, паточанымі шашалем маснічынамі, што згарэла тады, бацька, маці, браты, што мітусяцца, бегаюць па хаце, два з закасанымі па локаць рукамі немцы з аўтаматамі, што адчынілі дзверы і стаяць у парозе, нешта загадваюць, гергечуць...»

Так піша Б. Сачанка ў апавяданні «Вёска майго маленства», уражваючы нас страшэннай праўдай вайны, гэтымі своеасаблівымі выкрывальніцкімі дакументамі. Як пісьменнік, як сведка падзей, урэшце, як прадстаўнік свайго пакалення, якому выпала многае перажыць, ён мае падставу сцвярджаць вуснамі аднаго са сваіх герояў: «Хай бы кожны падумаў яшчэ і яшчэ раз, што гэта такое—**вайна**. Расказаць праўду пра вайну—гэта, калі хочаш, абавязак усіх тых, хто яе бачыў, перажыў. І не толькі тых, хто быў у акопах, наступаў і адступаў, але і тых, хто быў у тыле...»

«Расказаць праўду пра вайну»... З усімі яе складанымі драматычнымі і гераічнымі перыпетыямі... Пра яе можна расказваць па-рознаму. Адны пісьменнікі ствараюць шырокія эпічныя палотны, паказваючы гераічную барацьбу з фашызмам на франтах Вялікай Айчыннай вайны і ў тыле ворага. У другіх, як у Б. Сачанкі, у полі зроку толькі адна-адзіная родная вёсачка—Бароўкі, яе жыхары і ўсё тое, што з імі адбываецца ў ваеннае ліхалецце дома і на чужыне. І нельга не пагадзіцца з матывіроўкай пісьменніка: «Калі кожны будзе помніць сваё, усе разам будуць помніць усё...» А помніць—трэба! Пісьменнік успамінае, як бы робіць экскурс у мінулае, адцяняючы гэтае змрочнае мінулае светлымі рысамі сённяшняга мірнага дня. Вось ён гаворыць пра сучасныя Бароўкі, пра радасць сустрэч з аднавяскоўцамі, пра хараство роднай прыроды, гэткай мілай з дзяцінства, і тут жа прыгадвае і вёску, і сваіх родзічаў у ваенныя гады, і «чужое неба» Нямеччыны, пад якім давялося перажыць ім неймавернае гора, вынесці неверагодныя здзекі... Але і ў тым жудасным становішчы нявольнікаў савецкія людзі, як паказвае аўтар, зберaглі пачуццё ўласнай годнасці, сваё сумленне, засталіся вернымі свайму грамадзянскаму доўгу, Радзіме. Такі, у прыватнасці, «дзядзькі Патапа зяць Грыцько», вобраз якога намаляваны вельмі яркімі фарбамі. Такі ж і сам дзядзька Патап (апавяданне «Грыцько»)...

Але ж сярод простых сумленных людзей траплялiся і здраднікі. Іх не абмінае пісьменнік. Наадварот, ён лічыць сваім абавязкам паказаць іх гнілое нутро, выкрыць іх здрадніцкую мараль. Перад намі праходзіць цэлая галерэя гэтых нікчэмных людзей, гэтых сапраўдных вылюдкаў. Вось змяіная сямейка Радчукоў, бацька і сыны якой «усе як адзін запісаліся ў паліцыю»: тыя, «на каго толькі паказвалі Радчукі пальцамі, былі расстраляны разам з жонкай і дзецьмі»... Вось Мецька, аднаасобнік, што так і не змог стаць у калектыве вяскоўцаў сваім, што данёс на сваіх жа карнікам. Гэткі ж і паліцай Грышка Пузач—з ім за ўсе здзекі расправіліся самі вяскоўцы, «каламі забілі, без усялякага суда»... І добра, што Б. Сачанка ў сваіх апавяданнях, як мастак-даследчык, не абмяжоўваецца адным паказам здраднікаў, а імкнецца адказаць на складанае пытанне: як, у якіх абставінах нараджаюцца, адкуль бяруцца карані здрады...

У гэтым сэнсе цікавымі ўяўляюцца апавяданні Алеся Асіпенкі «Маці» і «Шчырэц і Цыцуля», асабліва апошняе. З добрай мастацкай пераканаўчасцю аўтар раскрывае нам псіхалогію здрадніка, злачынны утылітарызм яго жыццёвай пазіцыі: уратавацца, зберагчы сваё жыццё, чаго б гэта ні каштавала. На шляху да гэтай ганебнай мэты чалавек губляе чалавечнасць. Для яго ўжо не існуе нічога святога. У апавяданні «Маці» такі Хвядос. Здрадзіўшы сябрам-партызанам, уцёкшы з поля бою, ён туляецца, а потым, нарэшце, ідзе вымольваць у паліцэйскіх права на жыццё. Больш трагічна заканчваецца гісторыя здрады паліцая Цыцулі з апавядання «Шчырэц і Цыцуля». Агідны вобраз гэтага прыстасаванца выпісаны даволі выпукла, рэльефна, праўдзіва. Ён гатоў служыць любому—у каго сіла... Гэта цяжка зразумець партызанскаму разведчыку Лёшку Шчырцу, сумленнаму, добраму сэрцам, але трошкі наіўнаму хлопцу, які захапіў у палон і даставіў у партызанскі атрад паліцая. У апавяданні ёсць такі красамоўны дыялог... Лёшка па дарозе ў атрад пытаецца ў Цыцулі:

— Дык чаго ж ты, гад, і нашым і вашым служыш?

— Я іць не дурань. Мяне ў Суранях заўсёды з'есці хацелі. Думалі—немцы прыйшлі, дык і канец Цыцулю. Дудкі!

— Шкуру, значыць, ратаваў?

— А што, і ратаваў... Дзяцей вунь поўны запечак.

— Ну і сволач ты...

Нягледзячы на тое, што партызаны даравалі Цыцулю жыццё, прынялі яго ў атрад, у гаспадарчы ўзвод,—той застаецца верным сваёй філасофіі прыстасаванца, здрадніка да канца, ён гатовы перакінуцца да ворага ў зручны час. І такі момант надараецца—калі яны з Лёшкам едуць у вёску за прадуктамі для атрада... Цыцуля, карыстаючыся выпадкам, наводзіць на партызан немцаў. Смерцю Лёшкі Шчырца купляе ён сабе жыццё. Далей каментарыі, як кажуць, непатрэбны. У драматычнай і трагічнай канцоўцы апавядання яшчэ раз выразна падкрэслена аўтарская канцэпцыя: для чалавека з псіхалогіяй здрадніка крытэрыі дабра, сумлення не існуюць.

Я наўмысна не ўдаваўся ў падрабязнасці зместу і формы апавяданняў Б. Сачанкі і А. Асіпенкі, хацелася засяродзіць увагу толькі на галоўным: на іх ярка выражанай антыфашысцкай, антываеннай накіраванасці, на імкненні паставіць і вырашыць пэўныя сур'ёзныя маральна-этычныя пытанні. У гэтым—бясспрэчная каштоўнасць твораў. Яны ўражваюць, уваскрашаючы старонкі незабыўнага мінулага, заклікаюць нас сцерагчы мір і спакой на зямлі, што былі заваяваны такой дарагой цаной у грозныя гады вайны.

Яўген КАРШУКОЎ.

«МАЛАДОСЦЬ»

БЯРОЗЫ, РОСЫ... І ПАЭЗІЯ

НЕЯК у размове з адным празаікам мы спрачаліся аб паэзіі. Высветлілася, што густы нашы ў многім супадаюць. «А ці чытала ты апошні нумар «Маладосці»? — спытаўся мой таварыш. — Пацікаўся, новае папаўненне ідзе ў нашу літаратуру, добрыя вершы ёсць». Тады я яшчэ не прачытала. Цяпер майская кніжка «Маладосці» ў мяне ў руках. «Маладосць», адразу прызнаюся, мой любімы часопіс. Праз «Маладосць» па добрай завядзёнцы прыходзілі ў літаратуру многія пісьменнікі, чые імёны сёння добра вядомыя чытачам. На яго старонках стартавалі і сталелі лепшыя паэты майго пакалення: Пятрусь Макаль, Генадзь Бураўкін, Рыгор Барадулін, Анатоль Вярцінскі, Сцяпан Гаўрусёў і іншыя. Сёння гэтыя паэты—сталыя аўтары часопіса. Але «Маладосць»—часопіс, які штогод дорыць нам цікавыя сустрэчы з маладымі, невядомымі. І, беручы новую кніжку, я з асаблівай цікавасцю чытаю творы, падпісаныя невядомымі або малавядомымі аўтарамі. З цікавасцю я ўчытвалася ў шэсць невялікіх падборак маладых аўтараў, змешчаных у майскім нумары «Маладосці».

Не скажу, каб знаёмства з вершамі пакінула мяне абыякавай. Шэсць паэтаў, розных талентам і ўзростам, дзеляцца сваімі думкамі і перажываннямі з навакольным светам. Сярод іх—і зусім яшчэ маладая паэтэса Галіна Каржанеўская, якая не так даўно пачала выступаць у рэспубліканскім друку, і больш сталыя аўтары, якія маюць уласныя кніжкі вершаў—такія, як Сяргей Панізнік, Міхась Стрыгалёў, Мікола Кусянкоў. Усіх аб'ядноўвае паэтычны дар і лірычная, уласцівая юнацтву, успрыманне штодзённасці. Прачытаўшы вершы, можна вызначыць шмат агульнага ў шасці паэтаў, як гэта часта бывае ў людзей аднаго пакалення. Іх творчасць характарызуе адметнае, уражлівае пранікненне ў рэчаіснасць, аб'ядноўвае пошук нечага асаблівага, таго запаветнага і істотнага, пра што можна расказаць субяседніку-чытачу. Што хвалюе аўтараў «Маладосці»?

Надта ж зямля
прыцягальная гэта,
Надта ж трывалая
повязь тая,
Што мае сэрца
з Айчынай злучае.

Гэта піша Галіна Каржанеўская ў вершы, дзе крыху наіўна выказвае сваю адданасць жыццю і паэзіі:

Я не адна,
Я не ў воблаках,—дзе там!
Толькі б я верыла
ў долю паэта!
Толькі б бруіла натхнення
крыніца,
Дзе парадніліся
неба з зямліцай.

Пачуццё, здаецца, шчырае, аднак само гэтае выказванне застаецца, па сутнасці, безаблічным: замнога тут літаратурных умоўнасцей — тут і воблакі, і крыніца, і неба з зямліцай па-вучнёўску дэталізаваны. Мабыць, маладой паэтэсе не хапіла майстэрства, а можа яшчэ не знайшла яна ў сабе нечага вызначальнага. Вядома, нельга падыходзіць з акадэмічнай строгай меркай да верша пачаткоўца, ад Каржанеўскай (я памятаю яе ранейшыя вершы) можна і трэба патрабаваць большага—і больш дакладнай выверанасці думкі, больш уважлівага стаўлення да слова. На жаль, у гэтай падборцы вершы здаюцца паспешна напісанымі. Як думалася, так і склалася:

Гэта ж не маку чырвань,
Што ў зрэнкі
упарта лезе.
Бульба цвіце—не ружы.
Згубіўшыся ў фарбах лета...

Лірычны герой Міхася Стрыгалёва поўны ўспамінаў і роздуму аб родным краі. Але, на жаль, ён амаль нідзе не выбіваецца з палону агульшчыны, карыстаецца, як кажуць, гатовымі словамі:

Перад бярозай схіляю калені.
Ствол шурпаты кранаю рукой.
Асцярожна маўклівыя цені
На мяне напльваюць з бакоў.
Хай шчымлівыя пахі айчыны
Нечакана нагоняць слязу.
Асыпаюць на блуднага сына
Шапаткія галіны расу.

Раса, сляза, цені, калені, галіны, сына, бяроза... Усё тут чутае, шмат разоў петае і перапетае. І не скажаш, што гэтыя бярозы ці воблакі наштурхнулі ўяўленне і думку паэта на нешта новае:

Вось і я, быццам воблак лятучы,
Каля роднай бярозы стаю.
І галлё прахалодай гаючай
Зноў душу ахінае маю...

Штучнасць і бледнасць думкі, банальнасць перажывання. Тое ж можна сказаць і пра другі верш М. Стрыгалёва «Перадранішняя балада». Міхась Стрыгалёў любіць «прыгожыя словы»: «А недзе на **казачна-белай** радзіме алешыны высяцца **ў прадчуванні...** І шэпчуць навокал **сівыя легенды** бывалыя елі, кержацкія елі... А там на радзіме, на **казачна-белай** цвітуць карагоды **бярозбеланожак...»** Але гэтыя словы—ўжо без зместу, без думкі.

Як не сумна прызнавацца, не надта вабяць мяне і вершы астатніх аўтараў. Вось чытаем Івана Арабейку:

А месяц быў як сам не свой,
І падпаліць хацеў салому.
Я вечнасць бавіў бы з табой,
Так не хацелася дадому...

І Мікола Кусянкоў наўрад ці зацікавіць чытача лірычнай гісторыяй, расказанай вельмі блытана і невыразна:

З дачкой кахаўся
Хлапец вясковы.
Цяпер жа на ім
Гарнітур вайсковы.

А вось верш Алеся Камароўскага:

Неба, грамамі бухні,
Прышлі беларускі дождж!
Не стыне ад вечара ў кухні
Ад спёкі казахскай боршч.

Не сказаць каб нова. Паэзія ў слове гіне, калі губляецца патрабавальнасць. Але адкуль гэтая кволасць, няпэўнасць, бледнасць думкі? Ад няспеласці пачуццяў ці ад няведання жыцця? Не будзем вырашаць гэтую праблему: яна існуе з дня нараджэння літаратуры. Лірыку стварыла чалавечае сэрца, а пачуцці людзей павінны быць шчырымі, асабліва ў паэзіі. Добра, калі паэт ведае гэта, і ў вершы пакідае кавалачак душы.

У зрэнках тваіх вачэй
Сцяжынка маленькая свеціцца.
На ёй ты выходзіла ў свет
І са мною сустрэлася.

Гэта—верш Сяргея Панізніка. Пачатак, праўда, насцярожвае—таксама не нова. Але чытаем далей:

І калі мы ўжо размінуліся,
І калі паміж намі застаўся
Адзін развітальны пагляд, —
Я здзівіўся, чаму ўрасела
Паўзарослая тая сцяжынка...
А яна ж, а яна пралягла
Напярэймы майму бездарожжу.

Хай сабе тут няма асаблівага адкрыцця, пошуку ўглыб і ўшыркі, але за вершам адчуваецца нешта перажытае, і з намі не размінаюцца выказаныя ў ім светлыня і сум кахання.

Вось я і прачытала апошні нумар «Маладосці», падзялілася бегла сваімі ўражаннямі. Шкада, што не магу на гэты раз пагадзіцца са сваім сябрам-празаікам—вершы мне падаліся ў большасці нецікавымі, неабавязковымі. Не ведаю, у чым прычына. Аўтары—людзі здольныя, я памятаю, што ў кожнага з іх былі добрыя вершы. Але, мабыць, ім варта задумацца. Паэзія вымагае поўнай аддачы сіл, натхнення, вынашанай думкі. Пісаць жа вершы дзеля вершаў—занятак малаплённы.

Вера ВЯРБА.

АБ НЕКАТОРЫХ ЗІГЗАГАХ ЭПІЧНАЙ КРАСАМОЎНАСЦІ

«НЕМАН»

У ЧАЦВЁРТЫМ НУМАРЫ часопіса «Неман» за гэты год змешчан артыкул А. Лойкі «На грані звычайнага і незвычайнага» з падзагалоўкам «Палемічныя заметкі аб паэзіі на старонках «Полымя» і «Маладосць» у 1971 годзе».

Выкарыстаўшы запрашэнне крытыка да палемікі, дазволю сабе спыніцца на тым раздзеле яго агляду, дзе даецца ацэнка паэме А. Куляшова «Далёка да акіяна». Я перакладаў твор на рускую мову, і думаю, што гэтая акалічнасць дае мне пэўную падставу меркаваць аб паэме з некаторым веданнем справы. У мяне, аднак, няма намеру ўдавацца ў разгляд паэмы — мне хочацца пагаварыць не столькі аб паэме, якая патрабуе асобнага і нябеглага абмеркавання, колькі аб тых крытэрыях, з якімі падышоў да яе аўтар агляду.

У тым, што крытык не лічыць паэму ў цэлым поспехам паэта, нельга ўгледзець, зразумела, ніякага грэху. Незалежнасць меркаванняў не проста права, а элементарная ўмова работы крытыка. Але што, калі параіць таму ж А. Лойку, напрыклад, замест гадавога агляду напісаць аб тым жа самым прадмеце паэму, якая цалкам адпавядала б яго ўласным крытэрыям мастацкасці? Думаю, падобная парада была б успрынята як адкрытая бестактоўнасць. А Лойка ж у захапленні ўласным красамоўствам раіць А. Куляшову: «...ці не лепш было б, калі б паэт напісаў свае «Лісткі каляндара» — мемуары, якія былі б куды больш да месца».

Чаму, дарэчы, менавіта «Лісткі каляндара», а не што-небудзь іншае? І як тут наконт элементарнай прыстойнасці, якая, мне думаецца, заўсёды да месца? І вось яшчэ. Ніхто, як мне помніцца, не наракаў на тое, што, скажам, М. Асееў напісаў паэму «Маякоўскі пачынаецца», прысвечаную, па сутнасці, сугуба літаратурным успамінам, а не празаічныя мемуары. Падобныя нараканні па-праве былі б палічаны недарэчнасцю.

Звернемся, аднак, да сутнасці меркаванняў крытыка аб паэме «Далёка да акіяна». Што ў паэме новага? — дапытваецца крытык і прыходзіць да бязрадаснага вываду: нічога новага няма, бо няма нічога «традыцыйна-эпічнага». Прасцей кажучы, новага няма, бо няма...старога! Крытык піша: «Не памяць народная становіцца аб'ектам паэтычнага ўвасаблення, а

Памяць — я, што коціцца
З вусця ў свой выток.

Не слава подзвігаў народных хвалюе паэта, а слава «трубачоў са Случчыны», лірычнага героя з псеўданімам Дуда.

Палемічная аснова задумы паэмы несумненна цікавая, але ці прыводзіць рэалізацыя гэтай задумы да паэмы?»

Паспрабуем, хоць бы часткова, разабрацца ў прэтэнзіях крытыка і іх адпаведнасці таму, што ёсць у «Далёка да акіяна» на самай справе. А. Лойка бачыць задуму твора, галоўны ле прыём у проціпастаўленні «рэалізм далёкага мінулага» і выхаду ў свет па падземным ходзе сярэдневяковага князя выхаду ў вялікі свет таго пакалення, што ішло «вуліцай Чырвонаю». Менавіта адсюль і робіцца вывад аб тым, што «не памяць народная», а, значыць, не гісторыя народа — «аб'ект паэтычнага ўвасаблення». Вывад больш чым дзіўны. Цяжка паверыць, каб крытык думаў, што сапраўдны эпас сканцэнтраваны ў сценах старадаўняга княскага замка, а народжаны рэвалюцыяй парыў да ведаў і творчасці гэтых першых савецкіх пакаленняў не змяшчае ў сабе ніякага гераічнага элемента.

Ды і супрацьпастаўлення, угледжанага крытыкам, тут, па сутнасці, ніякага няма. Старажытнае аблічча гарадка толькі фон, які падкрэслівае небывалую навіну жыцця, што раптоўна закіпела на яго вуліцах. Гістарычна і псіхалагічна дакладна тут і тое, што помнікі мінулага зусім не былі аб'ектамі цікавасці і клопатаў для юнага пакалення першых савецкіх гадоў. Быў юнацкі — наіўны і нават крыху смешны — але чысты, шчыры рэвалюцыйны максімалізм. Увесь свет, усе з'явы жыцця для гэтай моладзі былі строга падзелены на «белы Версаль» і «Чырвоны Парыж» — першы яна была гатова разбурыць з усякімі яго помнікамі ўшчэнт, а за другі— без страху прыняць смерць. Такая жыццёвая, псіхалагічная праўда, паказаная паэтам.

Не варта таксама прыпісваць паэту іранічныя адносіны да далёкай гісторыі. Тая злёгку іранічная ўсмешка, якая тут прысутнічае, адносіцца да ўласнага юнацтва паэта і яго равеснікаў, да іх юначага максімалізму.

Зрэшты, не ў гэтым усё-такі раздзеле — сакрэт задумы, ключ да яе. У самым пачатку, ва ўступе паэт адкрыта вызначае сваё паэтычнае заданне. Ды і ў самой паэтыцы назвы заключана тлумачэнне таго, чаму паэт зноў вяртаецца да вытокаў жыцця свайго і свайго пакалення. Ёсць паэты, чыя ўвага нязменна звернута да аднаго і таго ж кола жыццёвых з'яў — ад гэтага яны не становяцца мемуарыстамі ў сваіх вершах. А. Куляшоў не належыць да аўтараў з вузкай сферай творчых інтарэсаў, але і для яго без вяртання да вытокаў няма руху наперад. Ён вяртаўся не раз і да малой роднай крыніцы, і да вытоку духоўнага — да юнацтва пачатковых рэвалюцыйных гадоў. Але тады акіян нябыцця яшчэ не дыхаў у твар яго пакаленню. Вось што павінна па-новаму асвятліць гэтае новае вяртанне. Вера ў бессмяротнасць гістарычнай творчасці пакалення, у невычарпальнасць ракі жыцця — вось што азначае «далёка да акіяна».

Не ведаю, ці імкнуўся паэт стварыць нейкі вынайдзены крытыкам «эпас асобы», але якой-небудзь палемікі чыста літаратурнага значэння, г. зн., з прыёмамі і законамі традыцыйнага або нетрадыцыйнага эпасу, угледзець у задуме паэмы проста немагчыма. Задума гэта больш значная і сур'ёзная за ўсялякія літаратуразнаўчыя і іншыя палемікі.

І зусім не супрацьпастаўляецца ў паэме, як не супрацьстаіць яна ў жыцці, «слава подзвігаў народных» славе «трубачоў са Случчыны», гістарычная памяць народа — памяці сэрца паэта. І хіба з'яўленне гэтых новых паэтаў з тысяч «ціхіх месц» вялікай краіны не належыць да эпасу рэвалюцыі, хіба не яны — носьбіты гэтай народнай памяці?

Сумніцельная плённасць крытычнага метаду А. Лойкі выяўляецца хоць бы з наступнай яго заўвагі: «Ёсць у паэме паглыблены псіхалагізм, але няма ў ёй сапраўды эпічнай дэталізацыі, няма сапраўды эпічнага псіхалагізму». Прызнацца, да сэнсу тут дабрацца даволі цяжка. Сапраўды, у чым адрозненне паміж псіхалагізмам «паглыбленым» і «эпічным» і ў чым перавага апошняга — магчыма ў тым, што ён менш глыбокі? І якая сувязь паміж псіхалагізмам і «эпічнай дэталізацыяй»? І дзе водападзел паміж дэталізацыяй «эпічнай» і «неэпічнай»?

Наогул кажучы, аўтара крытычнага агляду ў несупярэчлівасці «абвінаваціць» цяжка. З аднаго боку — ёсць псіхалагізм, з другога — яго няма. З аднаго боку паэт нібыта імкнуўся стварыць строга эпічны твор, з другога — з самага пачатку палемічна супрацьпаставіў усякай эпічнасці сваё лірычнае «я». Дзе ж логіка, паважаны А. Лойка?

З агляду пад загалоўкам «На грані звычайнага і незвычайнага» мы даведваемся нават, што лірыка і паэма наогул знаходзяцца пад судом і следствам. Так прама і сказана: «Лірыка, вядома, мастацтва спецыфічнае, але гэта не апраўданне. Тым больш нельга апраўдаць як жанр паэму з яе невычарпальнымі магчымасцямі эпічнага асваення сучаснасці».

Кіруючыся сваёй устаноўкай аб паўнацэннай мастацкасці толькі «традыцыйна-эпічнага», крытык піша аб паэмах «Сцяг брыгады» і «Толькі наперад»: «Дэталь у гэтыя паэмы перавандравала з лірычнага жанру, тым не менш сюжэт, характары, рамантычны і гераічны пафас зрабілі сваю справу — паэмы станавіліся паэмамі». Хацеў таго аўтар агляду або не, але, дзякуючы захапленню «пляценнем славес», цень на ясны дзень наведзены. Як уяўляе сабе крытык магчымасць стварэння характараў і дасягнення эмацыянальнай пераканаўчасці пры чужароднасці, незаконнасці, неарганічнасці мастацкіх дэталей? І ці варта наогул упамінаць дарэмна імя паэзіі там, дзе вобразная сістэма, як гаворыцца, тыповае не тое?

Што, уласна, лічыць крытык вызначальнымі рысамі эпічнай, г. зн., на яго думку, сапраўднай паэмы? А вось: «Раскрыццё лёсу народнага, гераічнага пачатку жыцця народнага, славы народных подзвігаў, калектыўнага духоўнага вопыту, асаблівасцей матэрыяльнага існавання народа і сутнасці палітычных, культурных, маральных асноў яго існавання». Няхай даруе мне А. Лойка труізм, але даводзіцца напомніць, што папярэдняй умовай сур'ёзнай крытыкі з'яўляецца ўважлівае чытанне. Нават няўзброенае нікімі крытычнымі догмамі вока лёгка выявіць у «Далёка да акіяна» многае з таго, што, на думку крытыка, з'яўляецца сапраўды ўласцівым паэме. З гэтага, аднак, зусім не вынікае, што гэтая паэма — эпас і што яна абавязана ім быць, каб яе прызналі паэмай, а не, скажам, мемуарамі.

Справа ў тым, што пералічаныя крытыкам, нібыта характарыстычныя, рысы эпічнай паэмы зусім такімі не з'яўляюцца. І гісторыя, і слава народных подзвігаў, і калектыўны духоўны вопыт — усё гэта з не меншай мастацкай сілай і пераканаўчасцю выражаецца і ў лірыцы і ў іншых жанрах.

Калі б крытык улічыў больш чым паўвекавы вопыт шматнацыянальнай савецкай паэзіі, ён зразумеў бы, наколькі наіўная яго спроба вымераць твор куртатай меркай школьнага класіцызму. Бо для жанравай характарыстыкі такіх паэм, як «Пра гэта», «Добра», «Ганна Снегіна», «Маякоўскі пачынаецца», «За даллю даль» (называю першыя, што прыйшлі на думку), карыстаюцца эпітэтамі і лірычная, і ліра-публіцыстычная, і ліра-эпічная, і г. д., і да т. п.

Нарэшце, справа не ў літаратуразнаўчай наменклатуры, а ў жывым літаратурным факце. Хіба раздзелы аб дзяцінстве героя «Далёка да акіяна» нічога не гавораць аб «умовах матэрыяльнага існавання народа», а тое, што адбываецца з персанажамі паэмы, ляжыць за межамі гісторыі? Хіба лёсы Дуды, Князёўны, Раменнага, Гомана, Прытапенкі — не адлюстраванне народнага лёсу, а ў іх характарах, у жыццёвых паводзінах не ўвасоблены духоўны вопыт і маральныя асновы народнага быцця?

І справа яшчэ ў тым, ці паэзія перад намі, або, што не так ужо рэдка здараецца, яе больш ці менш спрытная імітацыя. Можна меркаваць, што гэтага, вырашальнага для ацэнкі вершаванай прадукцыі, пытання аўтар агляду сабе наогул не задаваў. Інакш ён быў бы куды больш ашчадны на пахвальныя граматы і гадавыя пяцёркі, якія сведчаць часам аб страце эстэтычнага чуцця. А «Далёка да акіяна» не палічыў бы такой ужо няўдачай — ды прытым ледзь ці не адзінай! — паэтычнага года. Без умення — і нават спробы — адрозніць мастацтва ад падробкі ўсякая крытыка становіцца марнаслоўствам.

Паэзія правяраецца не падручнікам, а жыццём, жыццём свету і сэрца. Калі б падысці з гэтай меркай і да новай паэмы А. Куляшова, то, магчыма, можна выявіць у ёй вартасці і пралікі куды больш істотныя, чым «эпічнасць» або «неэпічнасць». Можна таксама дапусціць, што пралікі, што страты вялікага паэта — у многім больш цікавыя, і, ужо тым больш, павучальныя за многія іншыя «дасягненні». Ва ўсякім выпадку аб усім гэтым трэба гаварыць узважана і сур'ёзна.

Навум КІСЛІК.

ПРЫНЯТЫ Ў САЮЗ АРХІТЭКТАРАЎ

АЛЯКСЕЕЎ Канстанцін Мікалаевіч. Нарадзіўся ў 1943 годзе ў Таджыкскай ССР. У 1968 г. скончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе галоўным архітэктарам г. Магілёва. Аўтар праектаў пашырэння будынка Дома Саветаў у Магілёве, жылога дома на 111 кватэр з магазінам, рэстаранам на 500 месц, дома праектных арганізацый у Магілёве.

ГВАРДЫЯН Ала Мікалаеўна. Нарадзілася ў 1943 годзе ў г. Барысаве. У 1967 г. скончыла Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе старшым архітэктарам Магілёўскага філіяла Белдзяржпраекта. Аўтар праектаў генплана і дэталёвай планіроўкі цэнтральнай часткі Бялынічаў, мікрараёна ў Асіповічах, дэталёвай планіроўкі цэнтральнай часткі Быхава, азелянення мікрараёна Юбілейны ў Магілёве.

ГРАЧЫШНІКАЎ Аляксандр Іванавіч. Нарадзіўся ў 1938 годзе ў Новасібірскай вобласці. У 1966 г. скончыў Новасібірскі інжынерна-будаўнічы інстытут. Працуе архітэктарам у Віцебскім філіяле Белдзяржпраекта. Аўтар праектаў лячэбнага корпуса санаторыя «Алтай» у Белакурысе, спальнага і спартыўнага корпусаў дома адпачынку «Сасноўка» пад Новасібірскам, 12-павярховага дома з магазінам і адміністрацыйнага будынка ў Віцебску.

ЗОРЫН Іван Сяргеевіч. Нарадзіўся ў 1939 годзе ў Варонежскай вобласці. У 1969 г. скончыў Харкаўскі інжынерна-будаўнічы інстытут. Працуе архітэктарам у інстытуце Белгіпрахарчпром. Аўтар праектаў хлебазавода ў Каламыі, піўзавода у Казані і Шосткы, булачна-кандытарскага камбіната ў Душанбэ, кансервавага завода ў Расошы.

КАЗЛОВА Таццяна Міхайлаўна. Нарадзілася ў 1944 годзе ва Узбекскай ССР. У 1967 г. скончыла Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе старшым архітэктарам у інстытуце Белдзяржпраект. Аўтар праектаў 208-кватэрных дзевяціпавярховых жылых дамоў з убудаванымі памяшканнямі грамадскага прызначэння на вуліцы Веры Харужай, падземнага пераходу з убудаванымі прадпрыемствамі гандлю ў раёне трактарнага завода, фізіка-тэхнічнага інстытута Акадэміі навук БССР у Мінску.

КАМАРОВА Аліна Міхайлаўна. Нарадзілася ў 1944 годзе ў г. Маскве. У 1968 г. скончыла Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе малодшым навуковым супрацоўнікам у Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР. Прымала ўдзел у распрацоўцы праектаў хлебазаводаў у Таліне і Нарве, кандытарскага камбіната ў Гомелі, піўзавода ў Андыжане і раду іншых прадпрыемстваў грамадскага харчавання.

КАНСТАНЦІНОВІЧ Анатолій Міхайлавіч. Нарадзіўся ў 1940 годзе ў Барысаўскім раёне. У 1968 г. скончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе старшым архітэктарам у інстытуце Белдзяржпраект. У аўтарскіх калектывах прымаў удзел у распрацоўцы праектаў рэспубліканскага інстытута ўдасканалення настаўнікаў, паталага-анатамічнага і тэрапеўтычнага корпусаў Рэспубліканскай бальніцы ў Бараўлянах.

ЛОБЗАЎ Карл Васільевіч. Нарадзіўся ў 1934 годзе ў Мінску. У 1968 г. скончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе кіраўніком групы ў інстытуце Мінскпраект. Аўтар праектаў будынкаў Мінскага мастацкага вучылішча, Дома культуры прафтэхадукацыі, Гідраметцэнтра БССР, лесаўпарадкавальнага прадпрыемства, аблваенкамата ў Мінску.

ЛІСОЎСКІ Леў Мікалаевіч. Нарадзіўся ў 1924 годзе ў Барысаўскім раёне. У 1952 г. скончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе галоўным інжынерам інстытута Белгіпрагандаль. Аўтар праектаў тыпавых жылых дамоў, дамоў для састарэлых, школ-інтэрнатаў. Пад кіраўніцтвам А. Лісоўскага распрацаваны тэхнічныя праекты крытага рынка ў Мінску і універмага ў Гомелі.

МАЛАХАЎ Уладзімір Георгіевіч. Нарадзіўся ў 1944 годзе ў Новасібірскай вобласці. У 1968 г. скончыў Новасібірскі інжынерна-будаўнічы інстытут. Працуе кіраўніком брыгады ў Віцебскіх майстэрнях Белкамунпраект. Аўтар праектаў вучэбнага корпуса Полацкага педвучылішча, лячэбнага корпуса Лепельскай псіханеўралагічнай бальніцы, гарадской станцыі пасажырскага транспарту ў Віцебску, грамадскіх будынкаў у г. Томску.

Мал. А. САПЕТКІ.

Валянцін ТАРАС

ПРАЛОГ

Закончана праца над аповесцю «На ціхім хутары», часопісны варыянт якой быў змешчаны ў мінулым годзе ў часопісе «Юность». Хачу падкрэсліць, што «На ціхім хутары» — не проста аўтарскі пераклад часопіснага варыянта на беларускую мову, а новы твор. Перапісаць аповесць, прычым перапісаць па-беларуску, мяне прымусіла арганічная, як мне здаецца, «беларускасць» жыццёвага матэрыялу, пакладзенага ў яе аснову.

Прапаную чытачам пралог гэтай аповесці.

АЎТАР.

У ТОЙ ДЗЕНЬ мяне паклікаў у дарогу няшчасны выпадак. Ну, няшчасны, можа, занадта страшна сказана, але ўсё ж...

Мой швагер, малады хлапец, набыў нядаўна матацыкл і гойсае на ім, як вар'ят. Таму, калі ён надумаў паехаць на гэтым матацыкле на цэлы тыдзень у азёрны край і ўзяць з сабою майго сына, я запярэчыў: «Не пушчу! Не хапала яшчэ, каб вы абодва галовы паскручвалі». Але швагер запэўніў, што будзе ехаць асцярожненька, што ўсё будзе добра: «Каб гэта ў Крым альбо на Каўказ, а то па роўнядзі, па шашы. Ды і там, пад Браславам, не горныя кручы». І маё малое (пятнаццаць год!) упёрлася: «Паеду — і усё! Што ты заладзіў: небяспечна, небяспечна!... Смешна слухаць. Жыць наогул небяспечна, татачка!»

Ну, і паехалі. А сэрца ў мяне ўсё шчымела і шчымела. Самому дзіўна: амаль усё жыццё, акрамя трох год вайны, пражыў у горадзе, а машын, асабліва матацыклаў, баюся, нібы які-небудзь дзядзька з глухой вёскі.

Мінуў тыдзень, і ўвальваецца ў кватэру маё хлапчанё, замурзанае, запыленае, за плячыма рукзак, у руцэ кошык з сушанай рыбай. Я адразу заўважыў, што, хоць мой хлапец і ўсміхаецца, нешта здарылася.

— Чаму ты адзін? А Дзіма дзе? Чаму ён цябе да дому не падвёз?

— А Дзіма там застаўся, — кажа, — пад Ганчарамі загарае.

— Як гэта загарае? Яму ж на работу заўтра!

Сын ставіць кошык з рыбай на столік у прыхожай і зноў усміхаецца шырока, на ўсе зубы, бы радасць якая з яго прэ.

— Аварыя ў нас была.

— Аварыя? — Я збялеў.— Якая аварыя? Ён жывы хоць? Чаго ты ўсё выскаляешся?

— Жывы, жывы,— кажа мой хлапец і смяецца.— Не палохайся. Мы ў яміну ўляцелі.

Так, смеючыся, бо для яго гэта вясёлая прыгода, а не выпадак, які мог скончыцца трагічна, хлапец расказаў, што на шашы Браслаў — Ганчары, калі яны паспрабавалі абагнаць грузавік, ускочылі ў выбоіну — з-за пылу не разгледзелі. Для саміх усё скончылася добра, «пацярпеў» толькі матацыкл — хруснула пярэдняе кола. Яны адцягнулі матацыкл з дарогі на лужок, паставілі палатку, мой хлапец падаўся на аўтобус, і цяпер меў намер сёння ж ехаць назад — везці швагру запаснае кола.

Паехаў я сам. Не паехаў, а паляцеў «кукурузнікам» — ён хоць і ціхаход, а да Ганчароў ляціць толькі паўгадзіны.

У самалёт я сеў злосны. Мае адносіны да матацыклаў пацвярджаліся хай сабе не няшчасцем, але ж — ледзь не няшчасцем, і ў галаве круціліся пякучыя словы, якія я меўся сказаць Дзіму, як толькі ўбачу яго, як толькі знайду яго там, пры дарозе, на шаснаццатым кіламетры ў бок Браслава. Але як толькі «кукурузнік» прызямліўся на ганчароўскім аэрадроме (які там аэрадром — луг, перад пасадкай самалёта з яго кароў праганяюць), знікла, як і не было, уся мая злосць. Нечаканая ціхая радасць агарнула мяне, калі я ўбачыў аднапавярховы каменны будынак аэрапорта, звычайную вясковую студню каля яго, мачту са стракатай, надзьмутай ветрам парусінавай «кілбасой», маленькі блакітны аўтобус пры дарозе, рудога калматага сабаку, які стаяў на аэрапортаўскім ганку і ветліва віляў хвастом, нібыта сустракаў усіх тых людзей, што прыляцелі гэтым рэйсам.

Адразу за будынкам аэрапорта пачынаўся высокі сасновы бор. Ягоная цішыня была загадкавая, нібы абяцала нешта важнае, і было такое адчуванне, ці, можа, прадчуванне, што мяне чакае тут нешта вельмі харошае, блізкае сэрцу. Але чамусьці да гэтай маёй ціхай радасці прымешваўся і шчымлівы смутак. Гэта быў светлы смутак сустрэчы з гарадком, у якім я не быў ужо гады чатыры, і наогул гады чатыры не быў я ні ў якіх іншых маленькіх гарадках, а я ж люблю такія гарадкі, люблю іхнія амаль вясковыя вулкі, немітуслівыя базары, сялянскую гасціннасць і шчырую добразычлівасць. Памяць пра такія гарадкі жыве ў маім сэрцы, як памяць пра першае каханне, бо горад, які я палюбіў упершыню ў жыцці, быў якраз такі ж маленечкі гарадок, ціхае мястэчка, якое дало мне прытулак у першы год ваеннай навалы. І хоць я люблю і свой родны горад, гэты вялізны мільённы горад, першае каханне і ціхай радасцю і светлым смуткам абуджаецца ў душы кожны раз, калі трапляеш вось у такі маленькі гарадок, абуджаецца дарагімі, горкімі і шчаслівымі ўспамінамі...

Блакітны аўтобус, што стаяў пры дарозе, павёз маіх спадарожнікаў у горад, а я застаўся, бо мне растлумачылі: каб праехаць крыху ў бок Браслава, не трэба дабірацца да гарадской аўтобуснай станцыі — шаша на Браслаў праходзіць побач, можна «прагаласаваць» любой спадарожнай машыне.

Я пайшоў да шашы, і за мною ўплёўся той самы калматы руды сабака, які сустракаў пасажыраў, нібы ведаў, што мне няма з кім бавіць час, пакуль я злаўлю спадарожную машыну. Так мы з ім і пахаджвалі па шашы, моўчкі размаўлялі: я гаварыў яму пра свой дзіўны настрой, пра сваю ціхую радасць і лёгкі сум, тлумачыў, чаму ў мяне на плячы матацыклетнае кола, гаварыў пра тое, што ён слаўны цюцька, таварыскі, што я ўдзячны яму за кампанію і вельмі шкада, што мне няма чым пачаставаць яго, але калі я буду ляцець назад, дык абавязкова куплю яму ў гарадку ліварнай кілбасы (а ў гарадку мне абавязкова прыйдзецца пабываць, бо бліжэйшы самалёт на Мінск адлятае ў пяць гадзін, ды і білет трэба купляць у гарадку, тут сягоння чамусьці няма касіркі).

Праімчалася некалькі легкавых машын, але я не падымаў рукі — легкавыя машыны неахвотна падбіраюць «галасуноў». І мабыць таму цюцька гаўкаў ім услед. Ды вось паказаўся «Маз», я «прагаласаваў», і шафёр прытармазіў, адчыніў дзверцы. Цюцька пачакаў, пакуль я залез у кабіну са сваім колам, а калі паехалі, ён нейкі час бег побач з «Мазам», ледзь не трапляючы пад колы,— першы стрэчны, а які верны таварыш! Нарэшце ён адстаў — стаміўся, відаць, — і я яшчэ раз падумаў, што, як буду вяртацца назад, абавязкова куплю яму ласунак.

Я растлумачыў шафёру, куды і чаго еду, дзе мне трэба спыніцца, і ён заківаў галавою: ён там праязджаў ужо сёння і бачыў пры дарозе палатку і матацыкл у кустах. Сапраўды, хвілін праз дзесяць я ўбачыў пры дарозе белую палатку, сунуў шафёру рубель у нагрудную кішэнь пінжака і папрасіў спыніць машыну.

Швагер мой спаў, як пшаніцу прадаўшы, а калі я пабудзіў яго, зусім не здзівіўся, што я тут, заўсміхаўся:

— Салют! Прывёз кола? От, малайчына!

Ён, бачыце, яшчэ мяне і пахваліў, блазнюк!

— Чаго ты пнуўся абагнаць тую машыну, калі за пылам нічога не бачыў перад сабою? Ты што, забыўся, што ў цябе за спіной дзіця сядзіць?

Ён зарагатаў:

— Дзіця — шэсцьдзесят пяць кэгэ! Я праз яго больш сямідзесяці кэмэ ў гадзіну не выціскаў!

— Кэ-гэ, кэ-мэ! Што за дурная мода!

— Кінь,— сказаў ён.— Нічога не здарылася. Ну, паляцела кола, бяды вялікай! Ты лепей скажы, можа ў цябе які бутэрброд у кішэні ёсць? Няма? Шкада! Ды нічога, пацерпім! Кола паставіць — раз плюнуць.

Аднак «раз плюнуць» зацягнулася на гадзіну, бо высветлілася, што яшчэ і вілка пагнулася.

Дзіма знайшоў на полі пляскаты камень, пачаў на ім выроўніваць вілку і, ляпаючы малатком, прызнаўся раптам:

— Калі па праўдзе, дык каб скорасць была большай — капцы! Пабачыў бы ты мяне ў белых тапачках!..

Ён сказаў гэта са смехам, а мяне зноў працяла злосць.

— Дурны жарт,— сказаў я.— і сам ты дурань!

А ён сабе пасмейваўся, ляпаючы малатком па вілцы, і вочы ў яго былі вясёлыя, бесклапотныя, без ценю засяроджанасці на тым, што сказаў толькі што. Ён так лёгка і жартам сказаў гэта, бо, як усе маладыя людзі, не верыць у сваю смерць. А не верыць у яе таму, што не бачыў вайны. І дзе яму зразумець нас, тых, хто прайшоў праз яе, дзе яму зразумець, што мы таму гэтак баімся за сваіх дзяцей і блізкіх, гэтак дрыжым над імі, што замнога пабачылі на сваім вяку... Як мне давесці гэта табе, любы мой швагер? Даць табе добрую аплявуху за твае жарты? За «капцы»? За «белыя тапачкі»? За тваю блазноту?

— Дурны жарт, — паўтарыў я, — і сам ты дурань!

— Дурню лёгка жывецца,—рагатнуў ён.—Яго, як і п'янага, бог беражэ!—Ён нарэшце выраўняў вілку, хуценька паставіў кола і паспрабаваў праехаць. На мой погляд, усё было ў парадку, матацыкл насіўся па шашы туды-сюды, бы шалёны, але швагер, падкаціўшы яго да палаткі і выключыўшы матор, весела сказаў:

— Вілачка, каб яе, усё ж крывіць!

— Як жа ты паедзеш? Мо спадарожную машыну пашукаць трэба, у кузаў пагрузіцца?

Ён зірнуў на мяне здзіўлена.

— Дзівак! Ну, заносіць крыху кола, і што? Цяжкавата будзе да асфальта, а там,— ён бесклапотна махнуў рукой,— з ветэркам! Ты са мною не паедзеш? Паляціш?

— Палячу.

— А да Ганчароў?

— Да Ганчароў хіба...

Не рашыўся я адмаўляцца даехаць з ім хоць да Ганчароў, пасаромеўся лішні раз паказаць свой страх перад яздою на матацыкле. Мы знялі і ўпакавалі палатку, прыладзілі яе да багажніка, прывязалі спінінгі і ягоны рукзак—і рушылі. І яшчэ калі мы толькі крануліся з месца, праехалі нейкую паўсотню метраў, нас абагнаў «Запарожац» з жоўтым трохкутнічкам — інвалідскі. Абагнаў і борздзенька прышпарыў па шашы. Каб жа я ведаў, хто ў ім сядзіць!..

У Ганчарах перш-наперш трэба было пакарміць швагра, дый самому перакусіць. Зайшлі ў сталоўку, і хлапец папрасіў узяць яму адразу два абеды. У маленькіх нашых гарадках кормяць не так, як у Мінску, больш шчодра — порцыі там вялікія, булкі ў шніцэлі мала, але хлапец умяў усё за хвіліну. Люба было глядзець, як ён есць! І, дзіўная рэч, мне зноў зрабілася хораша на душы, калі я ўбачыў, як ён налягае на тое, што ў талерках — дужы, спрытны, упэўнены. Нічога благога не можа стацца з такім хвацкім хлопцам! Чаго я ўсё баюся, хвалююся, малюю сабе розныя жахі?

Старэю, відаць, і таму нават дарослыя, дужыя хлопцы здаюцца мне дзеткамі, якіх трэба за ручку пераводзіць цераз вуліцу.

Смешна! Сам дагэтуль жыву сваім дзяцінствам, штодзень помню тых партызанскіх падлеткаў, якія не баяліся ні бога, ні чорта, рызыкоўных, хвацкіх хлопцаў і дзяўчат, якія ўмелі з любога пекла выйсці жывымі, а дарослага сына, а гэтага свайго швагра — дваццаць чатыры гады чалавеку! — лічу немаўляткамі. Так, пэўна — старэю... Ці, можа, гэта ўласціва ўсім бацькам — баяцца за сваіх дзяцей, баяцца за моладзь, можа, гэта бацькоўскі страх жыве ў любы час, і ў дні глыбокага міру ён такі ж самы, як і ў дні вайны? Але не!.. Усё ж гэты страх за блізкіх і дарагіх навек пакінула ў маім сэрцы вайна, гэта яна паказала ўсю няўмольнасць і будзённасць смерці... Так, ты хвацкі, смелы, спрытны і дужы хлапец, мой любы швагрусь, і нічога не можа стацца з табой благога, ды я ўсё ж баюся за цябе — і за цябе, і за свайго сына, за ўсіх маладых!..

— Пра што задумаўся? — пытаецца ён, аладкай вымазваючы з талеркі смятану.— Чаму не ясі?

— Не хочацца.

— Як твая аповесць? Напісаў?

— Пішу.

— Зноў пра вайну?

— Зноў пра вайну.

— А чаму не пра каханне?

аповесці

— А яна і пра каханне.

— Ого! Пачытаем, калі пра каханне!

Праз хвілін дзесяць ён паехаў. Па-заліхвацку развярнуўся на плошчы — і гайда! І раптам мне стала нават зайздросна: я пазайздросціў яго зухаватасці, таму, што ён будзе імкліва ляцець па шашы, як глісер па рацэ, і вецер будзе спяваць яму сваю смелую песню. Ніводнай тужлівай ноткі няма для яго ў гэтай песні, ніякага смутку на душы, ніякіх горкіх успамінаў. Сонца ў зеніце, неба блакітнае, сэрца поўніцца радасцю жыцця і каханнем. І чытаць хочацца пра каханне, а не пра вайну. «Пачытаем, калі пра каханне»,— сказаў ён, і сказаў тым самым, што хопіць з яго вайны. Кіно — пра вайну, раманы — пра вайну, вершы — усё яшчэ пра вайну!..

Так, усё яшчэ пра вайну... Але што ж рабіць нам, яе дзецям, калі яна працяла нас, як каляднымя маразы маладзенькае дрэўца, як пякельная ліпеньская маланка дубок. Яркай была ўспышка, ды след чорны,— гэта і там, у маёй аповесці пра каханне, пра першае каханне, якое забіла вайна. Ці захочаш ты чытаць пра гэта, мой любы швагрусь?

Электрычны гадзіннік на плошчы паказваў гадзіну дня. Я падаўся з плошчы на вулку, дзе была каса аэрапорта, прыкінуў, што, як набуду білет, пахаджу па крамах, зайду ў кнігарню — у маленькіх гарадках часта ляжаць на паліцах кнігі, якіх у Мінску і пад прылаўкам не знойдзеш. Але я памыліўся, нічога асаблівага не было ні ў крамах, ні ў кнігарні. Урэшце, што тут дзіўнага? Чатыры гады не быў тут і думаў, што ўсё, як раней? І тут людзі пацягнуліся да добрай кнігі, і ў кепскіх касцюмах ніхто больш не хоча хадзіць, і чэхаславацкі абутак купляюць з большай ахвотай, чым прадукцыю вытворчага аб'яднання «Прамень».

Пахадзіўшы яшчэ трохі па крамах, я пайшоў паціху на аўтастанцыю — паеду лепш у аэрапорт, пакуль самалёт — пахаджу па лесе, дайду да ляснога возера, пакупаюся. Цюцьку калматага паклічу з сабой,— добра, што ўспомніў пра яго, трэба купіць яму кілбасы.

На аўтастанцыі было людна, нягледзячы на панядзелак, і народ усё больш вясковы: цёткі з бітонамі, з клункамі, з кошыкамі, донцы ў якіх густа-фіялетавыя ад чарніц, густа-чырвоныя ад суніц, ружовенькія ад парэчак. Цёткі прадалі малако, смятану, ягады і цяпер везлі дадому клункі, напакаваныя цукрам, згушчонкай, кансервамі, содай, мылам, сушкамі. У некаторых сушкі былі не толькі ў клунках, але і на шыі, як вялізныя бурштынавыя каралі,— і чаму гэта вясковыя цёткі гэтак любяць сушкі? Дзядзькі таўкліся каля ларка з півам, на ганку «Закусачнай», стаялі групкамі па два-тры чалавекі пад навесам аўтавакзала, п'ючы дзяшовыя «Чырвонае моцнае» і «Хірсу» і закусваючы хто кавалачкам сала, хто салодкім пернікам, а хто і салам і пернікам адразу.

Гамонка стаяла наўкол густая, чуліся напаўзабытыя словы некранутай горадам вёскі, словы, ад якіх я адвыкаю ўжо і цяпер слухаю іх з асалодай, і мне ўжо расхацелася зараз жа ехаць у аэрапорт — калі яшчэ давядзецца патаўчыся вось гэтак сярод вясковага люду? Я стаяў сабе і стаяў, адзін за другім прапускаючы аўтобусы, што ішлі ў бок аэрапорта, і калі ўжо наважыўся сесці, убачыў той самы «Запарожац» з жоўтым трохкутнічкам на шкле, які абагнаў нас з Дзімам на браслаўскай шашы.

Не ведаю, што мяне прымусіла затрымацца, зноў прапусціць аўтобус. «Запарожац» зрабіў кругаля па маленечкай прыстанцыйнай плошчы і спыніўся непадалёк ад піўнога ларка. Бразнулі дзверцы і шырокі ў плячах сівы чалавек цяжка зашкандыбаў да ларка на знявечаных нагах. У руцэ ў яго быў трохлітровы бітон.

Мяне як паласнула чым па сэрцы, калі я ўбачыў, як гэты чалавек шкандыбае, грузна перавальваецца з боку на бок — я не мог яго не пазнаць!

— Сцяпан!

Мне здалося, што я крыкнуў, а на самой справе, відаць, шэптам назваў ягонае імя, у горле перасохла. А, можа, я і крыкнуў, але ён не азірнуўся, не пачуў, стаў праціскацца да прылаўка. Яму без чаргі налілі піва ў бітон, а я стаяў і чакаў, пакуль ён праціснецца назад, і ногі ў мяне дрыжалі, і ўсё дрыжала ў сярэдзіне, у роце было суха і шаршава. І вось ён пайшоў проста на мяне, здзіўлена зірнуў: што за чалавек утаропіўся ў яго? Зірнуў і хацеў абмінуць, але я заступіў яму дарогу.

— Сцяпан! Вы — Сцяпан?!

Ён гэтак жа здзіўлена пакруціў галавой: не, не Сцяпан. Ён не пазнаваў мяне. А ў мяне ў тую хвілю зусім вылецела з галавы, што ён сапраўды не Сцяпан, што ён — Васіль. Гэта ў маёй аповесці героя завуць Сцяпан. Але ў тую хвілю ўсё гэта выскачыла ў мяне з галавы, і ён глядзеў на мяне здзіўлена і круціў сівой галавой...

— У вас у час вайны, на вашым хутары, пастушок быў,— сказаў я ціха,— хлопчык з Мінска...

— Бы-ы-ў хлопчык,— працягнуў ён і раптам шырока расплюшчыў вочы, бы жахнуўся:

— Ты?!

— Я...

Ён збялеў, разгублена азірнуўся, паглядзеў на свой бітон з півам, бы не ведаў, што з ім рабіць. І я стаяў гэтакі ж разгублены і не ведаў, што гаварыць, пра што распытваць. Калі людзі сустракаюцца праз трыццаць год, ім у першыя хвілі няма пра што гаварыць, бо цэлае жыццё навальваецца на іх, як гара — толькі ўскрыкнуць можна...

Як заўсёды ў такіх выпадках, выручыла «Закусачная». Ён сам, калі прайшла першая збянтэжанасць, прапанаваў зайсці, пагаманіць, а калі я заўважыў, што яму, відаць, нельга ўзяць чарку — за рулём, ён сказаў, што будзе піць піва, чокнецца са мной за сустрэчу, а піва яму можна выпіць які куфаль: ён сёння ў далёкую дарогу не едзе, заехаў з Браслава сюды да сваяка і будзе тут начаваць.

Я купіў у магазіне чацвярцінку, і мы пайшлі ў «Закусачную». Селі за столік. Ён паставіў на яго бітон з півам, здзіўлена засмяяўся.

— Значыць, ты! Я гляджу, нейкі чалавек утаропіўся. Сцяпан, кажа, Сцяпан! А я ж не Сцяпан. Ды гэтулькі год прайшло, што можна і забыцца, як чалавека завуць. Я б цябе... Я б вас ніколі не пазнаў! — Ён непрыкметна перайшоў на «вы».— Вам тады гадоў трынаццаць было ці чатырнаццаць? Такі быў танклявы хлопчык, бялявы!Цяпер, гляджу, толькі вочы ранейшыя засталіся...

Падышла дзяўчына, узяла заказ і амаль адразу прынесла нам сардэлькі з грэчкай, паставіла талерачку з хлебам, паклала відэльцы. Мы папрасілі яе даць нам шклянкі, і ён наліў сабе піва, а мне гарэлкі, выліў яе амаль усю ў маю шклянку, і мы выпілі. Гарэлка неяк адразу стукнула мне ў галаву, і ранейшая радасць, якая нечакана напаткала мяне, калі я выйшаў з самалёта, зноў агарнула ўсю маю істоту.

— Сцяпан,— сказаў я расчулена,— Сцяпан!..

— Васіль,— паправіў ён з харошай усмешкай,— Васіль я. Няўжо зусім забыліся?

— Не,— сказаў я,— не! Помню — Васіль. А сястру вашу звалі Нінай, а бацьку Язэпам. Але для мяне вы Сцяпан...

Ён зноў паглядзеў на мяне здзіўлена, і я спахапіўся: не хапала яшчэ адразу бянтэжыць чалавека, пачаць яму тлумачыць, чаму ён для мяне Сцяпан, тлумачыць, што пішу аповесць, у якой яго — хоць і не зусім яго — завуць Сцяпанам, а Васілём — бацьку Сцяпана, сястру — Хрысціпай. Наогул, ці варта гаварыць, што я нешта там пішу!.. Скажаш і адразу паўстане паміж намі мяжа. Няхай я буду для яго проста той хлопчык-пастушок, які зараз стаў дарослы...

— Гэта проста так уцямілася — Сцяпан,— сказаў я. — Дык як вы жывяце, Васіль? Дзе? Бацька жывы? Сапраўды, столькі часу прайшло, не ведаеш, пра што і пытацца!

Ён стаў расказваць, што жыве ў сваіх родных мясцінах, толькі не на тым хутары, які я помню, а ў райцэнтры, працуе ў камбінаце бытавога абслугоўвання шаўцом. Як быў шаўцом, так і застаўся. Ажаніўся пасля вайны. Узяў Насту Маўчунову. «Мо помніце такую?..» А бацька даўно памёр. Чаму тут апынуўся? А ў яго адпачынак, вось і ездзіць сабе па сваяках ды знаёмых.

Я слухаў, глядзеў на яго і бачыў, які ён зрабіўся стары, нават вочы выцвілі, валасы зусім белыя, твар пабіты маршчынамі. Колькі яму цяпер? Гадоў пяцьдзесят пяць? А колькі было б Хрысціне? Хаця — што гэта я? Не Хрысціне, а Ніне...

Я слухаў уважліва, але ў той жа час думкі мае былі і ў мінулым, у маім дзяцінстве і ягонай маладосці, там, на ціхім хутары, куды прыходзілі па начах партызанскія хлопцы, з якімі аднойчы пайшоў і я ў зялёную імглу Налібокаў...

— Васіль, — гаварыў я яму, — Васіль! Гэта цэлая аповесць, нашае з вамі жыццё, цэлая аповесць! Я вельмі рады, што сустрэў цябе, Васіль! Вы не ведаеце, хто вы для мяне, што значыць для мяне гэтая сустрэча!..

Я гаварыў яму то «вы», то «ты». Майму Сцяпану я мог гаварыць толькі «ты», хоць і яму, Васілю, я некалі гаварыў толькі «ты», але ж з тае пары прайшло амаль трыццаць год, і цяпер перада мною сядзіць сівы чалавек, і мне няёмка гаварыць яму «ты». Але час ад часу я гаварыў яму «ты», бо ён быў для мяне Сцяпанам, хоць я сачыў за тым, каб больш не называць яго Сцяпанам.

— Што мы ўсё пра мяне ды пра мяне? — сказаў ён.— Як жа вы самі? Што робіце, дзе жывяцё?

Дзіўна, як цэлыя трыццаць год можна пераказаць некалькімі фразамі,— калі пакласці іх на паперу, яны зоймуць паўстаронкі. Вось кароценька расказаў Васілю пра сябе, і быццам няма больш пра што расказваць, няма што сказаць пра цэлыя дваццаць сем маіх пасляваенных год. А які-небудзь адзін месяц, адзін летні месяц сорак другога года падступаецца да мяне цэлай аповесцю...

Ёсць гіпотэза, пакуль што фантастычная, быццам ў Сусвеце паралельна існуюць дзве прасторы, два часы, два светы, якія сумяшчаюцца, пранікаюць адзін у другі, і калі б нам удалося зрабіць фізічнай рэальнасцю так званую гіперпрастору, увайсці ў яе, мы ўбачылі б гэты паралельны нам свет, такі самы, магчыма, як і наш. Толькі падзеі ў тым свеце адстаюць ад нашых, адстаюць у часе. І вось для мяне нібы здзейснілася гэтая фантастычная гіпотэза, сумясціліся ў адну дзве рэальнасці: я быў і ў сённяшнім сваім узросце, і адначасова хлапчуком у зрэбных портках; сядзеў і ў гэтай «Закусачнай», і ў цёмнай сялянскай хаце, дзе вячэралі партызаны, і Васіль-Сцяпан вячэраў з імі, ціха гаварыў нешта, і я чуў, аб чым: што солі яшчэ ёсць з паўпуда, што хлопцы з Яцкава абяцалі выкапаць з тайніка тыя вінтоўкі, якія яшчэ ў сорак першым схаваў стары Антось,— ён, Антось, нарэшце ўспомніў, дзе ён іх закапаў...

А гэта ж Антосева мянушка была Маўчун і, значыць, гэта на ягонай дачцы ажаніўся Васіль. «Узяў Насту Маўчунову. Можа помніце такую?»

Як не помніць! Усё гэта большае нешта, чым проста памяць — дзве рэальнасці сумясціліся ў адну. Вось Васіль трымае ў руцэ відэлец, а бачу ў ёй наган, той міліцэйскі наган, які ён аддаў мне, калі трэба было пакідаць хату, калі схапілі заложніцай яе, чыё імя шчаслівай трывогай жыло ў сэрцы падлетка-пастушка...

— Васіль,— гаварыў я,— Васіль! Гэта цэлая аповесць, наша з вамі жыццё, цэлая аповесць!..

— І праўда, — сказаў ён,—і праўда! Каб хто ў кніжцы апісаў!

...Усё мы перагаварылі з ім, усё ўспомнілі, і шчаслівае і горкае, успомнілі мёртвых, памаўчалі...

— Мне пара,— сказаў я,— у пяць гадзін самалёт.

Я запісаў ягоны адрас і даў яму свой, сабраў з талеркі грэчневую кашу і сардэліну, загарнуў у газеціну.

— Там, у аэрапорце, цюцька мяне чакае. Пасябравалі.

Васіль пасмяяўся хораша, пакруціў галавой — падумаў, відаць, што я ўсё ж трохі ўпіўся, таму гэткая расчуленасць да нейкага цюцькі.

— А помніш Дукса? — спытаў я.

— Помню, як жа не помніць. Харошы быў сабака. Напалохаў яшчэ цябе, як ты толькі прыехаў.

Мы ўсё ж перайшлі на «ты»!

Ён загарэўся падвезці мяне ў аэрапорт, аднак я запярэчыў, сказаў, што ўсё-такі ён выпіў піва, яшчэ затрымаюць гаішнікі і будзе сапсавана нашая сустрэча.

— Шчасця табе, Васіль!

— І ты будзь шчаслівы, браце! Прыязджай да мяне.

— І ты да мяне прыязджай.

Мы развіталіся. Ён залез у свой «Запарожац», памахаў з кабінкі рукою. І я пастаяў яшчэ, паглядзеў, як ён разварочваецца. Развярнуўся і прышпарыў па вуліцы, знік. Але мне не было ні журботна, ні сумна, было хораша, светла, і ўсю дарогу да аэрапорта было хораша і светла—і ад нядаўняй сустрэчы, і ад людзей, што ехалі ў аўтобусе — дзядзькі і цёткі з клункамі, поўнымі сушак. Мне здавалася, што я ведаю ўсіх гэтых дзядзькоў і цётак, ведаю здаўна, з гадоў вайны, хоць гэта былі зусім яшчэ маладыя дзядзькі і цёткі, маладзейшыя за мяне, але я ўсё адно пазнаваў іх.

У аэрапорце, аднак, мне зрабілася крыху сумна — не было нідзе майго калматага цюцькі. Я пахадзіў вакол будынка, пасвістаў — няма. Я падаўся ў будынак, падышоў да акенца, за якім пры навігацыйнай апаратуры сядзеў малады хударлявы мужчына. Ён называў па радыё свае пазыўныя, гаварыў, якая вышыня воблачнасці, якая хуткасць і які напрамак ветру, якая бачнасць па курсу — трымаў сувязь з самалётам, што ляцеў у Ганчары з Мінска. Я пачакаў, пакуль ён крыху вызваліцца, і спытаў:

— Тут у вас цюцька бегаў, калматы такі, руды. Вы не ведаеце, дзе ён?

Мужчына зірнуў на мяне здзіўлена, затым усміхнуўся:

— Колькі?

— Што — колькі?

— Колькі ўзялі, пытаю.— Ён засмяяўся.— Грамаў, відаць, трыста?

— Ды не, я сур'ёзна. Дзе цюцька?

— А ліха яго ведае,— пацісчуў ён плячыма.— Круціцца тут часам.

Зноў выйшаў на сувязь самалёт, і я не стаў перашкаджаць чалавеку, падаўся адсюль, пахадзіў яшчэ вакол будынка. Вырашыў, што пакіну цюцьку сваё частаванне дзе-небудзь у дворыку. Як прыйдзе — знойдзе.

Неўзабаве сеў самалёт, хударлявы мужчына з апаратнай праводзіў нас, некалькіх пасажыраў, на пасадку, і праз якія пяць хвілін мы ўзляцелі — на маленечкіх аэрадромах самалёты не стаяць па гадзіне.

Усю дарогу я думаў пра сустрэчу ў Ганчарах і каторы раз палохаўся, што яна магла не адбыцца. Ускочыў бы я тады ў аўтобус, і не было б ніякай сустрэчы. І яшчэ я думаў, што мне могуць не паверыць, такія выпадковыя сустрэчы мудрыя крытыкі, якія ведаюць усё на свеце, лічаць сюжэтнай нацяжкай, яны безапеляцыйна вырашаюць, што верагодна, а што неверагодна. Але ж гэта не я прыдумаў, гэта лёс так наваражыў, каб мой швагер і сын паехалі ў азёрны край, каб у іх паляцела кола, каб я павёз запасное і гэтак далей.

Я думаў, што абавязкова пашлю Васілю аповесць, аповесць і пісьмо, у якім усё растлумачу, але ён, напэўна, усё адно здзівіцца, як непадобна тое, пра што я напісаў, на тое, што было на самай справе, хоць у той жа час і падобна...

Я думаў, як шчыльна звязана мінуўшчына з сённяшнім днём, пра тое, што адзін летні месяц сорак другога года, той месяц, што я быў пастушком, паклаў адбітак на ўсё маё жыццё, што ён у многім вызначыў мяне як чалавека: калі ёсць у маёй душы нешта добрае, дык зерне яго пасеялі і яны, людзі з майго дзяцінства, людзі з ціхага хутара, які быў партызанскай яўкай, адкуль і я пайшоў са стрэльбай у зялёную імглу Налібоцкай пушчы. Там, на гэтым хутары, прыйшло да мяне і першае каханне, чыстае і нясмелае, каханне, якое ўпершыню раскрыла мне вочы на прыгажосць свету.

Я назаўсёды звязаны з гэтым каханнем, з людзьмі, якіх я ведаў, як гэты самалёт звязаны нябачнай нітачкай з тым маленечкім аэрапортам, з тым чалавекам, што сядзіць пры навігацыйных прыборах, каб самалёт не збіўся з курсу.

Я глянуў у акенца — ўнізе ляжала цёмная, як рака, стужка шашы. Па ёй ішлі падобныя з вышыні на марудных жукоў аўтобусы і беглі мурашкі-матацыклы. Я падумаў, што можа вось цяпер пада мною едзе Дзіма, падумаў, хоць бы не здарылася чаго! Але я ведаў, адчуваў, што нічога не здарыцца, што ўсё будзе добра, як мае быць...

Барыс САЧАНКА

ДУМКІ І ЎРОКІ ПАЎСТОЎСКАГА

ДА 80-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ

ЁСЦЬ людзі, якіх ніколі не даводзілася бачыць нават здаля, а, здаецца, быццам пражыў поруч з імі доўгія-доўгія гады.

Такім чалавекам для мяне быў і астаецца выдатны рускі савецкі пісьменнік Канстанцін Паустоўскі.

Гэта з ім, а не з кім-небудзь іншым, я дзяліўся змалку сваімі радасцямі і сумненнямі, захапляўся людзьмі і кнігамі, знаходзіў у звычайным незвычайнае і звычайнае ў незвычайным; гэта не з кім-небудзь, а з ім я ўпершыню пабываў у Крыму і на Каўказе, блукаў па нязведаным Мяшчорскім краі і старадаўнім, заўсёды новым Кіеве; гэта ён паказаў мне ў маёй роднай Беларусі шмат чаго прыгожага, пра што я не здагадваўся зусім, што яно ёсць. Незаўважна і неяк надта ж даверліва, па-сяброўску ўвайшоў ён у маю свядомасць і завабіў адразу ж, з першай сустрэчы, павёў след у след за сабою. Міналі за годам год, а чараўнік-спадарожнік не аддаляўся, — ён заварожваў усё больш і больш. За невялікімі абразкамі-апавяданнямі для дзяцей адкрыліся раптам празрыста-светлыя, як крынічная гаючая вада, рамантычна-ўзнёслыя «Кара-Бугаз» і «Калхіда»; яшчэ пазней — росная, з усімі пахамі, колерамі і калючкамі «Залатая ружа», поўныя паэзіі, роздуму аўтабіяграфічныя кнігі з цыклу «Аповесць пра жыццё», такія непаўторныя, быццам народжаныя не чалавекам, а самой прыродай, жамчужыны, як «Кошык з яловымі шышкамі», «Разлівы рэк», «Сузор'е гончых сабак» і ўжо зусім у сталым узросце — мудрыя артыкулы і разважанні пра літаратуру і жыццё, успаміны, эсэ пра пісьменнікаў, мастакоў і проста звычайных людзей.

Ёсць пісьменнікі, якія, як яны самі прызнаюцца, «канструююць» сюжэты, каб хітрасплеценымі, заблытанымі сітуацыямі прыцягнуць увагу чытачоў; другія з усіх сіл спяшаюцца першыя адклікнуцца на тую ці іншую тэму, падзею, па-мастацку іх не асэнсаваўшы; трэція агаломшваюць «звышмудрымі», «звышмоднымі» праблемамі, якія, паводле меркаванняў некаторых, калі не сёння, дык заўтра абавязкова ўсхвалююць людзей. Канстанцін Паустоўскі не належаў да ліку такіх пісьменнікаў. Ён усё сваё жыццё шукаў прыгажосці. Шукаў часам там, дзе яе, здавалася, не было і не думалася, што можа быць. І што дзіўна — знаходзіў. Ён, гаворачы яго словамі, хацеў «даказаць, што ў любой дробязі схавана вялікая глыбіня». Толькі трэба яе ўмець бачыць. Умець паказаць другім. І ён умеў бачыць, умеў паказваць. Ды так, што «дробязь» пераставала быць дробяззю. Пісьменніка цікавіла ўсё ў жыцці — і як пахне пасля дажджу мокры плот, і якімі колерамі пераліваецца начышчаны да бляску «бакасты» самавар, і як рыпяць рассохлыя маснічыны ў старым драўляным доме, і як нараджаецца, ацвердзявае ў фарбах, гуках ці словах пачуццё, думка мастака, кампазітара, паэта... «Ёсць у свеце сотні выдатных з'яў. Каб іх паказаць, перадаць — у нас яшчэ няма слоў. Чым чароўней з'ява, чым яна прыгажэй, тым цяжэй гаварыць пра яе нашымі амярцвелымі словамі». Найбольш жа, вядома, цікавілі пісьменніка «самыя прыгожыя кветкі зямлі» — людзі. Выдатныя і зусім невядомыя — пастухі, паромшчыкі, лясныя аб'ездчыкі, бакеншчыкі, вартаўнікі, вясковыя дзеці. Лепшыя свае старонкі ён прысвяціў якраз апошнім, бо з імі пісьменнік часцей сустракаўся, з імі жыў. Ён, дарэчы, як рэдка хто, ніколі не пісаў пра тое, чаго не ведаў, чаго не перажыў сам. «Для мастацтва прыдатны толькі той матэрыял, які заваяваў сталае месца ў сэрцы»,— гаварыў ён. І пісьменніку менш за ўсё трэба выдумваць, а трэба «найбольш поўна і шчодра паказаць сябе ў любым творы, нават... у маленькім апавяданні...» У гэтым паказе сябе нішто не павінна стрымліваць пісьменніка — «ні ўяўны сорам перад чытачом, ні страх паўтарыць тое, што ўжо было сказана (па-другому) іншымі пісьменнікамі, ні азіранне на крытыкаў і рэдактара». У сваёй творчай практыцы Канстанцін Паустоўскі кіраваўся толькі гэтымі, а не якімі б то ні было іншымі меркаваннямі. Шчырасць у яго творах — надзвычайная. «Я не ўмеў жыць, кахаць, нават працаваць,— пісаў ён пра сябе ў 1945 годзе. — Я патраціў свой талент на бясплодныя выдумкі, намагаўся ўціснуць іх у жыццё, але з гэтага нічога не атрымалася, акрамя пакут і падману. Гэтым я адштурхнуў ад сябе цудоўных людзей, якія б маглі даць мне многа шчасця. Усведамленне вінаватасці перад другімі легла на мяне ўсім сваім страшным цяжарам. На прыкладзе майго жыцця можна праверыць той просты закон, што выходзіць з межаў рэальнага небяспечна і бязглузда».

Пісьменнік быў бязлітасны не толькі да сябе, але і да другіх, асабліва тых, хто ў літаратуры бачыў не прызванне, а прыемны занятак ці рамяство, якое давала яму магчымасць заняць пэўную пасаду, лёгка пражыць жыццё, да «лакіроўшчыкаў», халтуршчыкаў, людзей няшчырых у творчасці і сяброўстве. Ён увесь час напамінаў: «пісьменнікам можа быць толькі той, у каго ёсць што сказаць людзям новае, значнае, цікавае, той чалавек, які бачыць многае, чаго астатнія не заўважаюць». «Залаты запас пісьменніка — гэта запас яго думак і назіранняў над жыццём. Іншымі словамі — гэта яго біяграфія», — гаварыў ён тым, хто ішоў у літаратуру, каму належала будучыня. Ён, які дастойна, з гонарам на працягу больш чым паўстагоддзя нёс эстафету вялікіх рускіх класікаў, папярэджваў, што літаратура можа быць патрэбнай народу, быць яго сумленнем толькі тады, калі яна не будзе баяцца гаварыць праўды, якая б яна, тая праўда, горкая ні была, калі літаратура нічога не будзе ўтойваць, хаваць ад людзей. «...Нават адна-адзіная крупінка праўды, утоеная пісьменнікам ад людзей, — злачынства перад уласным сумленнем, пісьменнік за гэта непазбежна адкажа». Але праўда, якая б яна шчырая ні была, яшчэ не мастацтва. Адной голай праўды мала для літаратуры. Для літаратуры патрэбна сіла мастацкага слова, магія пісьменніцкага суперажывання, каб праўда жыцця стала мастацкай праўдай. Мастацкая праўда нічога агульнага, вядома, не мае з «фальгой», з «упрыгожваннем» праўды. Мастацкая праўда — гэта праўда жыцця, убачаная творцам і прапушчаная праз яго розум, веды, сагрэтая яго сэрцам. «Жыццё, адбітае ў прозе, без якога б там ні было паэтычнага пачатку,— гэта грубы, бяскрылы натуралізм, які нікуды нас не кліча...» Кнігі, створаныя сапраўднымі мастакамі, хочацца перачытваць. І наадварот, многія вельмі, здавалася б, праўдзівыя кнігі не прымусіш нікога другі раз узяць у свае рукі. Не прымусіш, бо ў іх няма мастацтва, няма таго, што здзіўляла б, прымушала б па-новаму падумаць, паглядзець на тую ці іншую з'яву ці падзею, адкрыць у ёй нешта невядомае, раней не заўважанае. Вось чаму выдатны майстра савецкай прозы настойліва заклікаў вучыцца, авалодваць сакрэтамі мастацкай творчасці, майстэрствам. Парады, што даваў ён маладым і сталым пісьменнікам, яго разгляды спадчыны класікаў — Чэхава, Блока, Буніна, Горкага, Купрына, Флабера, Мапасана, Гюго — гэта жыватворная крыніца і сёння. Той, хто аддана, сумленна хоча служыць Бацькаўшчыне і літаратуры, павінен абавязкова час ад часу прыпадаць да гэтай крыніцы, спатольваць прагу.

Канстанцін Паустоўскі — адзін са стваральнікаў так званай «лірычнай прозы». Але калі ў яго яна арганічная, усюды пераліваецца барвамі жыцця, дык ва многіх яго паслядоўнікаў яна ўжо страціла сваю глыбіню, прывабнасць, свежасць. Чаму? Адказ на гэта пытанне хацелася б пачуць ад крытыкаў, даследчыкаў. Справа, відаць, не толькі ў тым, што цяпер у лірычнай прозе працуюць не такія майстры, як працавалі раней. Вінавата тут, як мне здаецца, і некрытычнае стаўленне да твораў так званай «лірычнай прозы». Узяўшы ад Паустоўскага і іншых майстроў аўтарскія адносіны да той ці іншай падзеі, з'явы, некаторыя нашы пісьменнікі забыліся на галоўнае — паказваць, маляваць тую ці іншую з'яву, падзею. Пісьменнікі быццам не ведаюць, што ёсць шмат фарбаў, карыстаюцца, як правіла, толькі двума — гэта ім падабаецца і яны яго славяць, аж падаюць на калені, моляцца: гэта ім не падабаецца — і яны яго клянуць, лаюць — ну рыхтык шаўцы... У многіх творах «лірычнай прозы» знік падтэкст, «полутон». А вазьміце адгарніце любую старонку, напісаную К. Паустоўскім, і вы ўбачыце, як умеў гэтым падтэкстам, «полутоном» карыстацца ён!

Канстанцін Паустоўскі быў вялікі вандроўнік-жыццялюб. Цяжка назваць ва ўсёй нашай неабдымнай краіне мясцінку, дзе б ён не пабываў, якую б ён не апісаў. Ён любіў рэкі, лясныя азёры, палі, старыя і новыя гарады, любіў ціхія, забытыя паркі і дарогі, любіў неба, гадзінамі мог слухаць пошум лісцяў на дрэве ці плёскат марскіх хваль. Колькі гневу выклікала ў яго бесклапотнасць, абыякавасць, якія часам межавалі са злачыннасцю, асобных людзей у адносінах да бязмоўнага, безабароннага нашага сябра — прыроды! Ён тады адкладаў пяро мастака і пісаў скаргі ў розныя інстанцыі, дамагаўся, каб тое ці іншае не зусім прадуманае рашэнне было адменена, а вінаватыя — пакараны. Была і яшчэ адна «слабасць» у гэтага выдатнага чалавека і грамадзяніна — ён надта ж любіў «великий, могучий, правдивый и свободный русский язык». Дзеля таго, каб ведаць дакладны сэнс таго ці іншага слова, якое ішло, бруілася з народных глыбінь, пачутага ім у аўтобусе ці вычытанага ў кнізе, ён гатовы быў ехаць хоць на край свету. І як радаваўся, калі пошук яму ўдаваўся, вянчаўся поспехам. «Характэрна, што незалежна ад таго, які будзе дождж, яго, калі толькі ён пачынаецца, заўсёды называюць вельмі ласкава — дожджыкам. «Дожджык сабраўся», «дожджык прыпусціў», «дожджык траву абмывае», — дзяліўся ён з другімі сваёй радасцю, сваімі знаходкамі. Але словы для пісьменніка заўсёды былі не самамэта, яны толькі памагалі паказаць тую ці іншую падзею, з'яву, выказаць свае думкі. І як можна карацей, дакладней, каб чытач адчуваў і сэнс, і сілу, і прыгажосць. «Сапраўдная літаратура — як ліповы цвет», — сказаў ён аднойчы. І гэта не фраза, за ёю — увесь Канстанцін Паустоўскі, уся яго проза.

«Існуе вяршыня — чыстая і гнуткая руская літаратурная мова. Узбагачэнне яе за лік мясцовых слоў патрабуе суровага адбору і вялікага густу». Гэта таксама з яго ўрокаў. Нам, тым, хто найчасцей размаўляе з народам, трэба не забывацца на гэты запавет пісьменніка, помніць яго, як помніць трэба і няўрымслівасць, змаганне выдатнага мастака з «иностранщиной», рознымі «канцылярызмамі», «варварызмамі», якія псуюць, засмечваюць мову. «Па адносінах кожнага чалавека да сваёй мовы можна зусім упэўнена меркаваць не толькі пра яго культурны ўзровень, але і пра яго грамадзянскую значнасць. Сапраўдная любоў да сваёй краіны не ўяўляецца без любві да сваёй мовы. Чалавек, раўнадушны да роднай мовы,— дзікун. Ён шкодны па самой сваёй сутнасці, бо абыякавасць да мовы тлумачыцца поўнай абыякавасцю да мінулага, сённяшняга і будучага свайго народа».

...Хутка будзе чатыры гады, як няма Канстанціна Паустоўскага сярод нас, жывых. Але думкі яго, яго творы — жывуць. Яны і сёння з намі, натхняюць на подзвігі, клічуць не спыняцца на дасягнутым, а імкнуцца наперад, толькі наперад. Наперад ва ўсім — у вучобе, у працы, у творчасці...

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

У Беларускім тэатры оперы і балета адбылася прэм'ера балета «Раймонда» А. Глазунова (лібрэта Л. Пашковай і М. Пеціпа ў рэдакцыі А. Андрэева). Пастаноўка заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Андрэева, балетмайстар Н. Стукалкіна, дырыжор У. Машэнскі, афарміў спектакль народны мастак БССР Я. Чамадураў.
На здымку — сцэна са спектакля.

Спектакль па п'есе В. Шэкспіра «Рамеа і Джульета» паказаў Магілёўскі абласны драматычны тэатр. Рэжысёр У. Караткевіч. Мастак Ю. Тур. Пастаноўшчык сцэн бою заслужаны дзеяч мастацтваў Паўночна-Асецінскай АССР А. Няміроўскі. Музычнае афармленне Э. Катковіча.
На здымку — сцэна са спектакля. У ролі Джульеты артыстка Н. Караткевіч, Рамеа — Л. Лабуць.

У НАШУ ФАНАТЭКУ

НАРОДЖАНЫ ЦЁПЛЫМ, ВЯСНОВЫМ МАЕМ

Серыю грамафонных дыскаў з запісамі сімфанічнай, камерна-інструментальнай, народнай і эстраднай беларускай музыкі выпусціла ў красавіку і маі ўсесаюзная фірма «Мелодыя». Убачылі свет 7 «гігантаў» і адзін «міньён». Радасць, падораная цёплым маем! На шаснаццаці старонках запісана музыка, якая гучыць на працягу пяці гадзін. Трыццаць выканаўчых калектываў рэспублікі, спевакоў і інструменталістаў знаёмяць нас з творамі беларускіх кампазітараў.

Адна з грампласцінак змяшчае запісы беларускай харавой і сімфанічнай музыкі. Гэтыя жанры прадстаўлены імёнамі Генрыха Вагнера, Івана Кузняцова і Юрыя Семянякі.

Адкрываецца дыск «Думай аб Леніне», які напісаны Г. Вагнерам на словы Э. Скобелева. Паэму выконваюць В. Ванюлін (барытон, дэбютант «Мелодыі») і Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР пад кіраўніцтвам Ул. Раговіча. Тут жа запісаны «Прывітанне Волзе» І. Кузняцова ў выкананні Дзяржаўнага народнага хору БССР пад кіраўніцтвам Г. Цітовіча і паэма «Хатынскія званы» Ю. Семянякі ў выдатнай трактоўцы хору Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам В. Роўды.

Але самае моцнае ўражанне пакідае прачытанне Дзяржаўным сімфанічным аркестрам рэспублікі Сімфоніі мі мінор Г. Вагнера (дырыжор Ю. Яфімаў). Вабіць удумлівая работа маладога дырыжора, які дабіўся цудоўнага гучання аркестра.

Упершыню радуе нас «Мелодыя» цудоўным па задуме і змесце альбомам з двух «гігантаў» з запісамі камернай музыкі беларускіх кампазітараў.

На першым дыску—калектыў-дэбютант—Мінскі камерны аркестр пад кіраўніцтвам Ю. Цырука. У суправаджэнні аркестра народная артыстка БССР Т. Шымко спявае песні М. Шнейдэрмана «Ой, ляцелі гусі» і Ю. Семянякі «Не за вочы чорныя». Калі імёны скрыпачоў Л. Гарэліка, Р. Нодэля і піяністкі Т. Міянсаравай ўжо знаёмыя збіральнікам дыскатэк, то з шэрагам імёнаў маладых беларускіх выканаўцаў гэты дыск знаёміць упершыню: піяністы В. Зарыцкі і Н. Цёмніна, трубач В. Волкаў.

Вельмі цёпла, мякка, элегічна гучыць «Паэма для скрыпкі і фартэпіяна» Э. Тырманд. Дуэту Нодэль—Цёмніна ўласціва глыбокае разуменне гэтай музыкі.

Моцнае ўражанне пакідае «Паэма для трубы і фартэпіяна» П. Падкавырава, выкананая з бляскам В. Волкавым і Т. Міянсаравай. Свежасць тону, непасрэднасць у трактоўцы «Кантрастаў» для фартэпіяна С. Картэса ўласцівыя піяністу В. Зарыцкаму.

Змест другога дыска складаюць запісы цымбалістаў А. Астрамецкага і А. Лявончыка, якія выконваюць Варыяцыі на тэму беларускай песні «Восень» Д. Камінскага, Канцэртнае скерца І. Лучанка і танец з «Палескай сюіты» Я. Глебава.

Два творы А. Багатырова запісаны тут скрыпачом Львом Гарэлікам. Незвычайна пявуча гучыць ў яго Накцюрн, з высокім артыстызмам, які спалучае ў сабе прачуласць музыкі і адточаную тэхніку, іграе скрыпач Ронда.

А другі бок дыска аддадзены квартэту Саюза кампазітараў БССР, які «чытае» квартэт № 1 М. Аладава на тэмы беларускіх народных песень. Трэба сказаць, што квартэт гэты варты асобнай сур'ёзнай размовы. Яго выканаўчая манера вызначаецца строгасцю, высакароднасцю, тонкім разуменнем сучаснай музыкі.

Цікавым здаецца мне альбом з трох «гігантаў» з запісам народнай і эстраднай беларускай музыкі. Адкрываецца ён Канцэртам для цымбал і аркестра Алега Янчанкі ў выкананні В. Бурковіча і Дзяржаўнага аркестра народных інструментаў БССР пад кіраўніцтвам В. Мнацаканава. У выкананні таго ж калектыву пад кіраўніцтвам І. Жыновіча гучыць «Мінская сюіта» Кіма Цесакова, таксама дэбютанта «Мелодыі». Сюіта, прысвечаная нашаму гораду,—яго першы грамдыск.

На адвароце пласцінкі ў выкананні Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР запісаны апрацоўкі народных песень. Запамінаюцца «Ой, на гары пшанічанька» Н. Сакалоўскага, «Калыханка» М. Колесы, «Перапёлка» А. Грачанінава і руская народная песня на словы М. Някрасава «В полном разгаре страда деревенская».

Другі дыск альбома знаёміць з беларускімі народнымі песнямі «Іванька маладзенькі», «Ой, хацела мяне маці замуж аддаці», «Жніўная» і «Святочная застольная» ў выкананні фальклорнай і жаночай груп Дзяржаўнага народнага хору БССР.

На трэцім дыску навінку беларускай эстраднай музыкі—«Хатынь» І. Лучанка прадстаўляюць «Песняры». Віктар Вуячыч запісаў «Верасы», «Старую будзёнаўку» І. Лучанка, «Дымяцца закаты» Г. Вагнера і «Абеліскі» Я. Грышмана, а В. Шутава ў апрацоўцы Л. Смялкоўскага народную песню «Ох, і сеяла Ульяніца лянок», а таксама песні «Ой, рабяты-хлопчыкі» А. Трасцянскага, «Я—расінка твая» Г. Панамарэнкі.

На тым жа дыску эстрадная спявачка Т. Раеўская знаёміць з песняй Ю. Семянякі на словы Ул. Карызны «Люблю цябе, Белая Русь». На грампласцінцы тыпу «міньён» ёю запісаны тры песні «Я люблю» Ул. Алоўнікава, «А мне ў шчасце верыцца» Ю. Семянякі і «Вярніся, каханне» Я. Грышмана.

Хочацца зрабіць і некаторыя заўвагі ў адрас тых, хто выпускае грампласцінкі. Ні на адной з іх не ўказаны гукарэжысёры, гукааператары. Не змяшчаюцца дадзеныя аб аўтарах і выканаўцах.

Я. УЛАДЗІМІРАЎ.

ТОЛЬКІ АДЗІН ГОД...

НАТАТКІ З СЕМІНАРА-НАРАДЫ ДЫРЭКТАРАЎ РАЁННЫХ І ГАРАДСКІХ ДАМОЎ КУЛЬТУРЫ

МІНУЛЫ год для работнікаў культурна - асветных устаноў быў годам рэспубліканскага агляду работы раённых і гарадскіх дамоў культуры, своеасаблівым стартам да святкавання 50-годдзя ўтварэння СССР. На мінулым тыдні ў Гомелі прайшоў рэспубліканскі семінар дырэктараў раённых і гарадскіх дамоў культуры, які падвёў вынікі агляду. Работа ГДК і РДК увесь гэты год была пад асабліва пільнай увагай раённых і гарадскіх Саветаў дэпутатаў працоўных, органаў культуры, міністэрства. І, як вынік,—больш прадуманымі, мэтанакіраванымі сталі пошукі цікавай падачы вечароў, канцэртаў, канферэнцый, узрасла роля мастацкай самадзейнасці: напрыклад, павялічылася колькасць гурткоў мастацкай самадзейнасці: у ГДК рэспублікі—на 97, а ў раённых дамах культуры—на 120.

Якія новыя формы культурна-масавай работы з'явіліся ў ходзе агляду, якія задачы былі пастаўлены і вырашаны? Аб гэтым падрабязна гаварыў намеснік міністра культуры Р. Мачулін.

У Гомельскай вобласці, напрыклад, былі праведзены конкурсы ўстаноў культуры, рэйды ўзаемаправеркі клубаў і дамоў культуры. Актыўна ўдзельнічала ў гэтай рабоце тэлебачанне: яно праводзіла і тэлевізійныя эстафеты па культурнай абслузе насельніцтва, і працоўныя эстафеты, і пераклічкі гаспадарак, што спаборнічалі паміж сабой, і многае іншае. Садружнасць работнікаў культуры, тэлебачання і радыё дае добры плён.

Выстаўкі мадэляў адзення, кветак, дзіцячых малюнкаў, фотаработ—усяго 9 выставак — змаглі ўбачыць палачане. У Полацкім гарадскім доме культуры ёсць і студыя бальнага танца, і школа масавікоў - выдумшчыкаў і клуб будучага воіна: работнікі яго спрабуюць найбольш эфектыўна правесці кожнае сваё мерапрыемства.

Колькі радасці прыносіць дзецям народны тэатр юнага гледача ў Бялыніцкім раённым доме культуры! Студыя самадзейнага тэатра, клуб старшакласнікаў, гурток аматараў мастацкага слова —усе гэтыя формы работы са школьнікамі патрабуюць ад работнікаў РДК асаблівай зацікаўленасці ў выніках сваёй працы.

Эстафета цікавых спраў культасветустаноў, якая прайшла ў Гродзенскай вобласці, дапамагла амаль удвая павялічыць колькасць удзельнікаў мастацкай самадзейнасці.

У кожнай вобласці ёсць свае поспехі. Але Р. Мачулін асабліва падкрэсліў недахопы ў арганізацыі культурна-масавай работы, якія выявіў агляд работы дамоў культуры.

Нельга мірыцца з тым, сказаў Р. Мачулін, што шэраг дамоў культуры (напрыклад, Чавускі РДК Магілёўскай вобласці) не мае гурткоў мастацкай самадзейнасці нават у вядучых жанрах. Асабліва трывожыць тэндэнцыя да памяншэння харавых калектываў, параненйшаму дрэнна развіваюцца аркестры народных інструментаў і студыі выяўленчага мастацтва.

Далёка не ўсе гарадскія і раённыя дамы культуры па-сапраўднаму працуюць у выхадныя дні. У Бабруйску, Барысаве, Баранавічах, Смалявічах у суботу і нядзелю праводзяцца ў асноўным вечары танцаў.

Не можа задаволіць вузкасць і аднастайнасць тэматыкі масавых мерапрыемстваў у многіх клубных установах. У сельскіх—вельмі мала універсітэтаў культуры, а ў гарадскіх недастаткова прапагандуюць тэатральнае, выяўленчае мастацтва. Не прымаюць у гэтым удзел народныя калектывы, навучальныя ўстановы, органы кінафікацыі вобласці.

Многія работнікі РДК адарваны ад нізавога звяна культасветустаноў, рэдка бываюць на месцах, слаба вывучаюць запатрабаванні сельскіх клубаў, бегла знаёмяцца з іх дзейнасцю. У большасці выпадкаў метадычная работа ў дамах культуры аддадзена на водкуп аднаму работніку дома культуры, у той час як гэта абавязак усіх работнікаў раённага звяна. Пры метадычных кабінетах няма саветаў, слаба прыцягваецца да гэтай работы грамадскасць. Не вывучаюцца запатрабаванні сельскіх к у льтасветработнікаў. Метадычны кабінет дома культуры — гэта своеасаблівы дыспетчарскі пункт, адкуль зыходзяць усе ніткі метадычнага кіраўніцтва і куды паступае самая разнастайная інфармацыя, якая сведчыць аб поспехах работы або недахопах сельскіх устаноў культуры.

У паляпшэнні дзейнасці сельскіх клубных устаноў немалую ролю адыгрываюць дамы культуры гарадоў і гарадскіх пасёлкаў. За апошні час стала больш разнастайнай, канкрэтнай шэфская дапамога вёсцы. Пэўны вопыт набыты ў гэтай справе, напрыклад, у Полацку. Дамы культуры Пінска, Полацка, гарадскога пасёлка Гарадзея Нясвіжскага раёна, Брэста, Бабруйска і іншыя шмат увагі ўдзяляюць сельскім клубам.

Аднак далёка не ўсюды культурнае шэфства гарадскіх устаноў культуры і мастацтва склаліся ў чоткую глыбока прадуманую сістэму, стала планамерным, пастаянным. Вузкая і біяграфія культурнашэфскай работы. Часта многія творчыя калектывы, гарадскія дамы культуры абслугоўваюць насельніцтва бліжэйшых калгасаў і саўгасаў, а насельніцтва глыбінных вёсак выпадае з поля зроку, рэдка аб'ектамі шэфства становяцца адстаючыя сельскія клубы. Многія нават вельмі добрыя дамы культуры абмяжоўваюць сваю шэфскую дапамогу толькі выязнымі канцэртамі.

Праверка паказала, што на месцах яшчэ слаба выкарыстоўваюцца тэхнічныя сродкі і музычныя інструменты ў практычнай дзейнасці клубных устаноў. Напрыклад, у Брэсцкай вобласці з 91 камплекта духавых аркестраў не выкарыстоўваюцца —36. Не лепшыя справы і ў іншых абласцях. У Мсціслаўскім, Салігорскім, Смалявіцкім раённых дамах культуры музычныя інструменты захоўваюцца ў беспарадку.

Мінскае абласное ўпраўленне культуры ў 1968 годзе выдзеліла Любанскаму дому культуры аўтаклуб «Кубань» коштам 5800 рублёў. Гэты аўтаклуб прайшоў усяго 48725 кіламетраў і цяпер непрыгодны для эксплуатацыі. Гэты аўтаклуб восенню 1970 года без нагляду быў пакінуты за горадам, дзе знаходзіўся да лютага 1971 года. За гэты час былі выбіты ў аўтаклубе шыбы, абарвана абшыўка сядзенняў і кузава, раскрадзены часткі матора і электраабсталяванне. Вінаўнікі да гэтага часу не прыцягнуты да адказнасці. А як жа на гэта рэагавала Мінскае абласное ўпраўленне культуры? У лістападзе 1971 года выдзелілі Любанскаму раённаму дому культуры яшчэ адзін аўтаклуб «Кубань».

Р. Мачулін ахарактарызаваў метадычную дапамогу, якасць і змест нагляднай агітацыі раённых і гарадскіх дамоў культуры, а таксама накіраванасць і змест ідэйна-палітычнай іх работы.

Аб задачах па падрыхтоўцы да 50-годдзя СССР і прапагандзе рашэнняў XXIV з'езда КПСС гаварылі ў сваіх выступленнях загадчык Гомельскага раённага аддзела культуры Я. Руманоўскі і дырэктар Мядзельскага раённага дома культуры У. Якуцін.

М. Жарняк, дырэктар Асіповіцкага раённага дома культуры, падзяліўся з прысутнымі вопытам правядзення тэматычных вечароў.

Аб прапагандзе сельскагаспадарчых ведаў, якую пастаянна праводзіць Ельскі РДК, гаварыў яго дырэктар В. Галышаў.

А. Савіч, дырэктар Талачынскага РДК, расказаў аб сувязях дома культуры з калектывамі мастацкай самадзейнасці Расіі, Літвы і Латвіі. У канцы чэрвеня ў Талачыне будзе праведзены вечар сустрэчы прадстаўнікоў чатырох братніх рэспублік.

На семінары выступілі таксама дырэктар Рэспубліканскага дома народнай творчасці А. Талчынская, метадыст Маладзечанскага раённага дома культуры С. Варанковіч, загадчык Пінскага гарадскога аддзела культуры І. Збароўскі, дырэктар Бярозаўскага раённага дома культуры В. Салівончык.

Удзельнікі семінара паглядзелі выступленні Прыбыткаўскага народнага хору, а таксама народных ансамбляў песні і танца «Дняпро» і «Колас», прысутнічалі на тэматычных вечарах у Гомельскім РДК і Ярэмінскім сельскім доме культуры, дзе вельмі цікава і па-святочнаму прайшоў вечар сустрэчы з дынастыяй хлебаробаў — сям'ёй Сусікавых. Безумоўна, культработнікам было чаму павучыцца, што абмеркаваць, узяць нешта для сваёй работы.

Не семінары былі таксама ўручаны ўзнагароды лепшым раённым і гарадскім дамам культуры, асобным культработнікам. Каля трыццаці дамоў культуры былі ўзнагароджаны дыпломамі І, ІІ і ІІІ ступеней і грашовымі прэміямі. Сярод іх — Бярозаўскі, Кобрынскі, Жабінкаўскі РДК Брэсцкай вобласці, Шчучынскі і Ваўкавыскі РДК Гродзенскай вобласці, Стаўбцоўскі і Мядзельскі РДК Мінскай вобласці і іншыя.

Рэспубліканскі агляд работы раённых і гарадскіх дамоў культуры закончаны. Ён абагульніў вопыт лепшых культурна-асветных устаноў рэспублікі, значна павысіў ідэйны і прафесійны ўзровень работы дамоў культуры.

В. ІПАТАВА,
спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».

ПАЭЗІЯ МАЛАДЫХ

Мікола КУТАС

●

Нічым не быў адметны
Мой дзень,
пражыты ўчора,
І не сказаць, каб светлы,
І не сказаць, каб чорны.
Звычайны дзень,
звычайны рытм
Турбот абавязковых.
Не трапіў на нябачны рыф,
Не вымавіў благога слова.
Было у нечым адкрыццё,
І быў у нечым пройгрыш;
Такая гэта рэч,
жыццё, —
За повад,
як каня, не возьмеш,
І ўсё ж ніколі не лічу,
Што дзень быў сумны,
прэсны,
Жыццю я справамі плачу,
Жыццё мне плоціць
сэнсам.

●

Натруджаным,
сціплым і кволым,
Я веру тваім рукам,
Як верыць
хатні голуб
Гарэзлівым хлапчукам.
Рукі каханай!
На свеце
Што даражэй,
назаві,
Калі на руках гэтых —
дзеці, —
Як песні жывой любві?!

Мікола ХАМЯНКОЎ

●

Лясное царства дзіўных
птахаў,
бярозак тоненькіх і
чыстых...
Успамінаю,
як я плакаў
пад пошум бору урачысты.
Успамінаю, як стагнала
зямля ад выбухаў снарадаў,
і як вавёрка уцякала
З сваёй ушчэнт разбітай
хаты.
І мне няўцям было, малому,
Што зноў вярнулася вайна,
І што з усходу перамога
Доўгачаканая ішла.

А СЭНСУ І СУЛАДДЗЯ МАЛАВАТА...

Час ад часу на паліцах кнігарань, сярод салідных раманаў і прадстаўнічых аднатомнікаў, страчаюцца тонenкія, сціплыя кніжачкі з сілуэтам пегаса на вокладцы—зборнічкі вершаў з серыі «Першая кніга паэта». Нягледзячы на іх несамавіты выгляд, іх заўсёды бярэш у рукі з асаблівым пачуццём. І гэта зразумела: кніжачка абяцае знаёмства з паэтам.

Не так даўно трапіла мне ў рукі кніжачка Міколы Мінчанкі «Зялёны звон», якая выйшла ў свет у канцы мінулага года. Прачытаў яе. Сёе-тое спадабалася, нават запомнілася. У многіх вершах адчуваецца боль нашага маладога сучасніка за абакрадзенае вайной маленства, трывога за сённяшні і будучы дзень—каб чыстае неба над роднай зямлёй не было зацягнута чорнымі хмарамі вайны.

Мужчыны
збяруцца—
Хутчэй за палітыку!
Помняць мінулае
моцна яны.
Знаюць—
хтось сучыць
суровую нітку,
Страшэнную нітку
новай вайны...

Радкі гэтыя не могуць не запыніць нашай увагі, бо ў іх—праўда, бо ў іх—наша незагойная рана. Тэма мінулай вайны гучыць у многіх вершах зборніка, і вершы гэтыя, мне здаецца, лепшыя ў кнізе. Нагадаю некалькі з іх, якія ўразілі найбольш. Гэта — «Паміралі родныя пад дуламі...», «Дзядзька», «Зараслі травой акопы...», «Не заўсёды ўсміхалася сонейка...», «Калі сады цвітуць...» Не ўсе яны напісаны на адным узроўні, асобныя з іх, як кажуць, не дацягнуты, думка ў іх выказана каструбавата, але ўсё ж яны, гэтыя вершы, вылучаюцца сярод іншых—перш-наперш нявыдуманасцю пачуцця, шчырасцю лірычнай споведзі.

З іншых вершаў зборніка запомніліся мне «Госці»—жывы, іскрысты, сапраўды народны абразок, выхаплены з жыцця:

— А чагосьці, а чагосьці
Не танцуюць сёння госці?
А чагосьці, а чагосьці
Не спяваюць сёння госці?
— Эх, чарачка,
Сакатушачка,
Як жа мне цябе не выпіць,
Мая душачка?!—
Піў Максім, выпіваў,
Галавою ківаў.
І любіў гаварыць:
— Няхай ліха гарыць!..

На жаль, такіх удач у зборніку вельмі і вельмі мала. Большасць вершаў кніжкі носяць на сабе прыкметны след вучнёўства: думкі ў іх часта дробязныя, нявывераныя, а радкі выпадковыя і неадшліфаваныя. Карацей кажучы, «Зялёны звон» М. Мінчанкі не прынёс мне, чытачу, тае жаданай радасці, якую прыносіць адкрыццё паэта. Хай не крыўдуе на мяне малады аўтар, але, думаецца, ён ранавата выйшаў на сустрэчу з чытачом: звон, як кажуць, ёсць, але сэнсу і суладдзя ў тым звоне яшчэ малавата. Чытаеш верш за вершам і вельмі часта спатыкаешся на сэнсавых і стылявых агрэхах, дапушчаных аўтарам.

Вось першы верш зборніка «Хата мая пад вязамі». Чытаю радкі: «У садзе спеюць антонаўкі, аж радасна дыхаць зямлі...» Якая лагічная сувязь паміж імі? Чаму гэта зямлі дыхаць радасна? Далей: «А было: хлопцы нашы вясковыя ў партызаны ішлі праз сад...» Зноў жа: «сад» паявіўся ў вершы дзеля таго, каб зрыфмаваць яго са словам «назад».

Вершы «Шчасце» і «Сладчына» падаліся мне нейкімі вымучанымі і, што найгорш, фальшывымі на пачуццё—фальшы, як вядома, паэзія не прызнае. Мяркуйце самі:

Я з дажджоў смяяўся,
з навальніцы,
Не хацеў я буры
пакланіцца...
І шаптаў мне часта
бор марозны:
«Ну чаму ты, хлопец,
гэткі грозны?»

Згадзіцеся, што такое самапрызнанне лірычнага героя верша гучыць надта ж наіўна, каб не сказаць горш.

Часам уяўная глыбакадумнасць аўтара прыводзіць да таго, што верш набывае адценне парадыйнасці. Як напрыклад, спашлюся на верш «Бягуць, смяюцца ручайкі...» Прывяду яго цалкам:

Бягуць, смяюцца ручайкі,
А каля іх стаяць гурбой
І лодачкі пускаюць
хлапчукі,
Услед махаючы рукой.
«Плывіце ўдаль... Удаль!»—
Крычаць.
І лодачкі плывуць,
плывуць...
А дзе іх трэба сустракаць?
Куды іх воды занясуць?

Гэткая ж дробязнасць думкі ў вершах «На такавішчы», «Ластаўкі снавалі ўгары...», «Дарога», «Лыжня», «Дажынаюць лета конікі», «Такое мілае дасвецце...» і іншых. Каб не быць галаслоўным, спашлюся на вершы «Лыжня» і «Сарваўшы рамонак...» У першым з іх лірычны герой даганяе **яе** на лыжах. І вось з якімі пачуццямі ён, выбачайце, гэта робіць:

А ты маўчыш.
А ты бяжыш...
Я даганю!
На шчасце
Ці бяду?

У другім вершы гаворка ідзе пра дзяўчыну, якая гадае на рамонку, ці любіць яе каханы. Заканчваецца верш так:

Уздыхае дзяўчына...
І хочацца верыць—
Ёй сэрца хлапчына
Адкрые, як дзверы...

Вось так: адкрые дзверы і запросіць—заходзь у хату, выбачайце, у сэрца!

Падобных прыкладаў можна было б прыводзіць шмат.

Багата ў кнізе і моўна-стылявых агрэхаў, зашмат у ёй зацяганых паэтычных штампаў, пра што мы ўжо крыху гаварылі. Хочацца яшчэ сказаць пра рыфму М. Мінчанкі, якая таксама сведчыць аб творчай культуры паэта. Рыфма ў яго альбо шаблонная (неба—трэба, узлессе—песня, зіма—няма, спіцца—сніцца), альбо вельмі прыблізная (васільковае—бацькоўскае, сон—сяло, шумяць—маці, тыя—другія, вечнасць—лекар)...

Не ведаю, як складзецца далейшы творчы лёс маладога паэта. Адно зразумела: М. Мінчанку трэба яшчэ вельмі шмат працаваць над сабой, павышаць сваю творчую культуру, пашыраць свой чалавечы і грамадзянскі дыяпазон.

М. КУЗЬМІЧ,
студэнт БДУ імя У. І. Леніна.

ПРАДМЕТ ДАСЛЕДАВАННЯ— НАРОДНАЕ СЛОВА

«Дыялекталагічны атлас беларускай мовы», за які яго стваральнікам была прысуджана Дзяржаўная прэмія СССР за 1971 год, з'явіўся завяршэннем шматгадовай навуковай дзейнасці вялікай групы беларускіх мовазнаўцаў па збору і класіфікацыі фанетыка-марфалагічных рыс народных гаворак БССР. Гэтае фундаментальнае даследаванне жывой, народна-гутарковай мовы стварыла аб'ектыўныя, навукова абгрунтаваныя ўмовы для канчатковага вырашэння шэрагу актуальных тэарэтычных і чыста прыкладных праблем як беларускага, так і ўвогуле славянскага мовазнаўства. Без сумнення, «Дыялекталагічны атлас беларускай мовы» з'явіцца асновай пры ўпарадкаванні граматычных, арфаграфічных і арфаэпічных норм літаратурнай мовы, што ў сваю чаргу будзе садзейнічаць далейшаму ўздыму культуры вуснай і пісьмовай літаратурнай мовы.

Аднак беларускіх даследчыкаў жывога народнага слова на сучасным этапе чакаюць новыя, не менш важныя задачы, новыя праблемы. Да ліку такіх праблем адносіцца сістэматычнае збіранне і навуковая апрацоўка дзесяткаў, соцень тысяч дыялектных слоў і словазлучэнняў, так багата рассыпаных у жывой народна-дыялектнай мове.

У наш час імклівага, нябачанага дасюль навукова-тэхнічнага прагрэсу, развіцця навукі і масавай адукацыі літаратурная мова хутка пранікае ў самыя аддаленыя куткі, інтэнсіўна выцясняючы дыялектныя адрозненні. Маладое, пасляваеннае пакаленне савецкіх людзей, дзе б яно ні жыло і працавала, у пераважнай сваёй большасці гаворыць літаратурнай мовай, а носьбітаў традыцыйнай гаворкі становіцца ўсё менш і менш. Па гэтай натуральнай прычыне вельмі многія арыгінальныя, самабытныя моўныя сродкі — і перш за ўсё лексіка — забываюцца або губляюцца для нас навечна. А яны ж так патрэбны — і пісьменнікам, і журналістам, і гісторыкам, і ўсім, хто любіць і паважае роднае слова! Вось чаму як мага хутчэй неабходна запісаць і сістэматызаваць у спецыяльныя рэгіянальныя слоўнікі гэты нацыянальны моўны скарб, каб захаваць яго і для саміх сябе, і для будучых пакаленняў. Гэтая задача ўяўляецца нам неадкладнай і надзвычай надзённай.

У сувязі са сказаным вышэй заслугоўвае ўсялякай пахвалы і адабрэння збіральніцкая работа кандыдата філалагічных навук П. У. Сцяцко, які за апошнія гады выпусціў цэкалькі кніг беларускай народнай лексікі. Аўтар гэтых прац паставіў сабе за мэту сабраць вялікі лексічны матэрыял з родных яму гаворак Зэльвенскага раёна Гродзенскай вобласці. Усяго ў названых кнігах П. Сцяцко змешчана каля чатырох тысяч трапных народных слоў і выслоўяў, якія лексічным значэннем або граматычнымі ці фанетычнымі асаблівасцямі адрозніваюцца ад сваіх літаратурных адпаведнікаў або варты таго, каб стаць літаратурнай лексічнай нормай. Перагортваеш старонкі гэтых слоўнікаў і дзіву даешся — якая выключная трапнасць, здзіўляючая дакладнасць, яркасць, выразнасць і вобразнасць думкі! Якое багацце словаўтваральнага генія народа! І ўсё так проста, сцісла, па-народнаму мудра і зразумела.

Мы часта кажам: «Нічога ў рот не бралі, зусім яшчэ нічога не елі», а ў народнай мове пачуеш: **«І не расіліся яшчэ»,** г. зн. і расінкі ў роце не было. А такія словы, як **урод** (ураджай), **храсток** (расток бульбы), **станік** (ліфчык, бюстгалтар), **старана** (частка гумна для складвання збожжа), **перарочны** (што дае плады праз год), **тупкая** (вытаптаная) і многа-многа іншых маюць поўнае права стаць літаратурнымі, набыць агульнабеларускі характар.

Жывая народная мова, як сведчаць дыялектныя слоўнікі, надзвычай багата эмацыянальна-экспрэсіўнай лексікай. У руках пісьменніка ці журналіста і эмацыянальна-экспрэсіўная лексіка са шматлікімі нюансамі значэнняў, адценняў і словаўтваральных магчымасцей з'яўляецца выдатным сродкам для стварэння самых рознапланавых і разнастайных мастацкіх вобразаў, сцэнак, замалёвак з жыцця і побыту народа, мастацкіх дэталей. Вось некаторыя з гэтых слоў: **таўкач** (хто замінае, марудзіць), **расплытуха** (тоўстая, сытая жанчына), **шчарбель** (хто шчарбаты), **убоіна** (упарты, лянівы, гультай), **склют** (худы, высокі чалавек), **разлезнік** (плакса), **целяней** (маруда, павольны чалавек), **ад'яда** (надаедлівы просьбай) і іншыя.

Вельмі многа ў жывой народна-гутарковай мове арыгінальных, цікавых сінонімаў, што дае магчымасць практычна выказаць любыя лексічныя і стылістычныя адценні слоў. Так, у «Дыялектным слоўніку» П. Сцяцко да слова **есці** падаюцца сінанімічныя словы **аплятаць, дзюбаць, лопаць, перці, трубіць, гамаць, глэмаць, глэмзаць, гомджыць, джгаць, жміндзіць, лэпаць, лыгаць, ныгаць, пляскаць, пугаць, хрустаць, церабіць, нацялескацца** і інш.

Кніга П. Сцяцко «Народная лексіка» з'яўляецца тэматычным тлумачальным слоўнікам прадметна-бытавой лексікі заходнебеларускіх гаворак. Аўтар шырока скарыстоўвае звесткі пра паходжанне слоў, вызначае іх этымалогію, ужыванне ў іншых гаворках рэспублікі і славянскіх мовах. Усе словы аб'яднаны ў некалькі тэматычных груп — назвы яды і пітва, адзення і яго частак, назвы тканін, бялізны, прадметаў упрыгожвання, назвы абутку і яго частак. Гэта даследаванне будзе карысным не толькі спецыялістам-моваведам пры ўкладанні нарматыўнага тлумачальнага слоўніка літаратурнай мовы, але і шырокаму колу чытачоў, і перш за ўсё творчай інтэлігенцыі рэспублікі, студэнтам-філолагам.

У манаграфіі «Народная лексіка і словаўтварэнне» падаюцца і аналізуюцца назвы жылога будынка, розных гаспадарчых збудаванняў і іх частак, мэблі і пасуды, хатніх прылад, транспартных сродкаў і іх частак. Высвятляючы значэнні асобных слоў, даследчык імкнецца выявіць пашырэнне гэтых слоў у іншых гаворках і некаторых славянскіх мовах, адносіны дыялектызмаў да лексічнай сістэмы літаратурнай мовы, ступень іх ужывальнасці, утварэнне і паходжанне. Такі ўсебаковы падыход да народнага слова дае магчымасць аб'ектыўна вызначыць месца слова ў сістэме лексікі беларускай і іншых славянскіх моў, садзейнічае вырашэнню многіх складаных праблем славянскага мовазнаўства, у тым ліку праблемы лексічнага ўзаемаўплыву на розных этапах развіцця мовы.

Дыялектнае словаўтварэнне — непачаты край работы беларускіх лінгвістаў, адна з важных чарговых задач беларускага мовазнаўства. Як зусім слушна падкрэслівае П. Сцяцко, «вывучэнне народна-дыялектнага словаўтварэння дапамагло б пазбавіцца штучных утварэнняў, якія сустракаюцца яшчэ ў пісьмова-кніжных стылях літаратурнай мовы». У кнізе «Народная лексіка і словаўтварэнне» на багатым ілюстрацыйным матэрыяле вызначаны найбольш тыповыя прадуктыўныя і непрадуктыўныя словаўтваральныя мадэлі народнай прадметна-бытавой лексікі, раскрыты характэрныя асаблівасці словаўтварэння ў жывой звязнай мове. Супастаўляючы факты з розных славянскіх і неславянскіх моў, аўтар манаграфіі даследуе семантыку слоў, вельмі ўдала аналізуе склад дыялектнай лексікі паводле яе паходжання і значэння. У даследаванні яскрава выяўляецца месца польскага, нямецкага, цюркскага лексічнага ўплыву на беларускую мову, абгрунтавана паказваюцца прыкметы і фармальныя рысы гэтых запазычанняў.

У заключэнне хочацца адзначыць, што працы П. Сцяцко разам з такімі ж публікацыямі ранейшых гадоў, з даследаваннямі Ф. Янкоўскага, Г. Юрчанкі, І. Яшкіна, публікацыямі калектываў навуковых работнікаў Інстытута мовазнаўства АН БССР і кафедры беларускай мовы БДУ імя У. І. Леніна і іншых збіральнікаў і даследчыкаў жывога народнага слова дадуць магчымасць укласці вялікі шматтомны слоўнік беларускай народна-дыялектнай мовы. Такое фундаментальнае выданне з'явілася б трывалай асновай для далейшага ўнармавання і ўрэгулявання складаных і яшчэ нявырашаных тэарэтычных і практычных задач павышэння культуры роднага слова.

Я. КАМАРОЎСКІ,
кандыдат філалагічных навук.

П. У. Сцяцко. «Дыялектны слоўнік». Выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна. Мінск, 1970; П. У. Сцяцко. «Народная лексіка». Выдавецтва «Навука і тэхніка». Мінск, 1970; П. У. Сцяцко. «Народная лексіка і словаўтварэнне». Выдавецтва «Навука і тэхніка». Мінск, 1972.

ВЫЙШЛІ З ДРУКУ

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

П. Броўка. Ты мая пчолка. Лірыка. 1935—1970. Зборнік на беларускай і рускай мовах. Пераклад Я. Хялемскага. Мастак В. Бароўка. 1972 г. 176 стар. Тыраж 5.000 экз. Цана 1 руб. 73 кап.

М. Вяршынін. Без віны вінаватыя. Серыя «Першая кніга паэта». Мастак С. Кавалёў. 1972. 40 стар. Тыраж 3.500 экз. Цана 10 кап.

М. В. Гогаль. Мёртвыя душы. Паэма. Мастак В. Тарасаў. На рускай мове. 1972 г. 320 стар. Тыраж 200.000 экз. Цана 70 кап.

М. Зарэмба. Загадка без адгадкі. Аповесць. Мастак Ю. Пучынскі. 1972 г. 112 стар. Тыраж 14.000 экз. Цана 16 кап.

Г. Казак. З любоўю да людзей. Серыя «Першая кніга паэта». Мастак С. Кавалёў. На рускай мове. 1972 г. 48 стар. Тыраж 5.000 экз. Цана 11 кап.

Н. Кіслік. Свята снегападу. Кніга вершаў. Мастак Б. Забораў. На рускай мове. 1972 г. 112 стар. Тыраж 4.000 экз. Цана 31 кап.

Ул Кудзінаў. Прадчуванне перамен. Апавяданні аб прыродзе. Мастак Б. Забораў. На рускай мове. 1972 г. 128 стар. Тыраж 15.000 экз. Цана 17 кап.

Ул. Кузьмянкоў. Ішла вясна. Апавяданні. Мастакі Ул. і М. Басалыгі. 1972 г. 128 стар. Тыраж 7.000 экз. Цана 16 кап.

Р. Лазараў. Лясныя пабрацімы. Успаміны партызана. Літаратурны запіс І. Кірэйчыка. Мастак С. Кавалёў. 1972 г. 184 стар. Тыраж 13.000 экз. Цана 27 кап.

Ніколі не забудзем. Расказы беларускіх дзяцей аб днях Вялікай Айчыннай вайны. На рускай мове. Выданне 5-е. Пераклад з беларускай Б. Бур'яна і В. Жыжэнкі. Ілюстрацыі С. Раманава, вокладка І. Давідовіча. 1972 г. 284 стар. Тыраж 150.000 экз. Цана 51 кап.

М. Ракітны. Выбранае. Апавяданні. 1972 г. 370 стар. Тыраж 7.000 экз. Цана 86 кап.

Я. Цімашэнка. Дэмакратыя для працоўных. Мастак А. Сапетка. На рускай мове. 1972 г. 72 стар. Тыраж 7.000 экз. Цана 8 кап.

П. Ткачоў. Граніца была побач. Дакументальная аповесць. Серыя «З арлінага племя». Мастак Я. Жылін. 1972 г. 40 стар. Тыраж 12.000 экз. Цана 7 кап.

Ул. Фамін. Падслухаў сэрца. Першая кніга паэта. Мастак С. Кавалёў. 1972 г. 56 стар. Тыраж 3.000 экз. Цана 13 кап.

Фотаальбом. Памятныя медалі Савецкай Беларусі. На беларускай і рускай мовах. Аўтар-складальнік А. Процкі. Мастак У. Басалыга. Тыраж 4.800 экз. Цана 41 кап.

А. Чарнышэвіч. На рубяжы вякоў. Серыя «Беларускі раман». На рускай мове. Аўтарызаваны пераклад з беларускай П. Кабзарэўскага. Мастак П. Калінін. 1972 г. 528 стар. Тыраж 100.000 экз. Цана 1 руб.

І. Шамякін. Крыніцы. Серыя «Беларускі раман». На рускай мове. Пераклад з беларускай мовы А. Астроўскага. Мастак А. Дэмарын. 1972 г. 352 стар. Тыраж 100.000 экз. Цана 80 кап.

ПРАБЛЕМЫ. МЕРКАВАННІ. РОЗДУМ

ПАРОГІ НА НАФТАВЫХ РЭКАХ

...ЗА ГАМОНКАЮ не прыкмецілі, як верталёт падляцеў да Рэчыцы. Унізе віецца стужка Дняпра. А там, далей, ужо бачны першы нафтапромысел — шырокае палотнішча факела трапеча на ветры, ірвецца ўверх, асвятляючы металічныя збудаванні вогненнымі бліскаўкамі.

— Вярні на Асташку,— загадаў Іосіф Станіслававіч Муліца пілоту.

Было ветрана, і верталёт ішоў няроўна. Зямля то падымалася ўверх і праносілася зусім побач, так што можна было пазнаць людзей, то імкліва аддалялася.

— Вясна набірала клопатаў,— сказаў Іосіф Станіслававіч і, убачыўшы, што я не зразумеў, дадаў.— Пры свідраванні першая нафта зліваецца ў часовыя земляныя «свіраны», а потым адпампоўваецца ў нафтапровад, большай жа часткай спальваецца. Вунь тое возера ля свідравіны і ёсць «свіран». Нафту туды не пусціш, вада... Пасля разальецца разам з паводкавымі водамі...

— На Палессі і летам вада.

— У тым закавыка. Капнеш на паўметра, і з'яўляюцца грунтовыя воды.

— А выйсце?

— Круцім галаву. У Татарыі гэтую нафту зліваюць у перасоўныя ёмістасці, з якіх пасля выпампоўваюць у нафтапровад. А тут не ўсюды даставіш буйнагабарытную ёмістасць. Параіцца з вучонымі трэба. Можа скарыстаем спецыяльную паліэтыленавую плёнку для гэтых «свірнаў», магчыма знойдзецца іншае рашэнне.

— Таварыш галоўны інжынер, заштарміла,— уклініўся ў размову пілот. І сапраўды, з паўночнага захаду насоўваліся густыя хмары, пачынаў церушыць дождж.

— Давай на базу,— незадаволена сказаў Муліца, шкадуючы, што сарваліся планы на сённяшні дзень. Ён хацеў пабываць на трэцяй і трыццаць сёмай свідравінах, дзе «села» здабыча. І восемдзесят другая дзіўна сябе паводзіць. Нафта ідзе штуршкамі, мабыць недзе ў ствале затрымка.

НЕ ТАК ДАЎНО пра беларускую нафту вяліся бурныя спрэчкі ў кабінетах вучоных. Многія чамусьці лічылі, што нетры нашай рэспублікі бедныя на карысныя выкапні. Забалочаная раўніна не рабіла ўражання багатай мінеральнай сыравінай тэрыторыі. Але знаходзіліся смельчакі, якія ўпарта сцвярджалі адваротнае. У іх ліку быў беларускі вучоны і пісьменнік Міхайла Грамыка, чыё дзяцінства прайшло ў невялікай вёсачцы Чорнае, што асядлала лысіну ўзвышша на левым беразе Дняпра непадалёк ад Рэчыцы. Ён яшчэ ў трыццатых гадах гаварыў, што нафта абавязкова павінна быць на Палессі, дакладна вызначыў месца яе залягання і ўзначаліў адну з першых пошукавых геалагічных партый. Свідраванне вялося ў асноўным на невялікіх глыбінях. Нафту шукалі ў пясчаніках і глінах, што і было памылкай. Толькі калі ў 1957—58 гадах пад Грозным атрымалі каштоўную сыравіну з карбанатных парод, пачалі і ў Беларусі даследаваць геалагічныя карбанатныя адкладанні.

Першы фантан ударыў на свідравіне № 8 у майстра Валянціна Зайцава, потым на свідравіне № 6 у майстра Уладзіміра Галкі.

У гісторыі геалагічных пошукаў нафты ў Прыпяцкай упадзіне геолагі выдзяляюць тры этапы: 1937 — 50 гг., 1951—60 гг., 1960 год і па сённяшні дзень.

На першым этапе доследы насілі рэгіянальны характар. Тады асноўная ўвага надавалася геафізічным метадам разведкі. Першая глыбокая свідравіна была закладзена ля вёскі Давыдаўка Светлагорскага раёна ў 1938 годзе. Дарэчы, там цяпер знойдзена цэлае радовішча нафты, якое і носіць назву — Давыдаўскае.

Пасля вайны разведка нетраў Палесся пашырылася. У 1953 годзе пад Ельскам геолагі атрымалі невялікі прыток нафты — усяго 16,5 кубічных метраў за суткі. Было закладзена адразу некалькі свідравін на гэтай плошчы, але ўсе яны аказаліся «сухімі». Не хацела адкрываць зямля сваіх кладовак. Работы ўскладняліся з-за незвычайнай будовы геалагічнай структуры Прыпяцкай упадзіны.

— Прырода бы наўмысна распляскала ў розных мясцінах нафту, — тлумачыць Муліца. — Размясці побач дзве свідравіны — з адной атрымаеш нафту, а з другой — шыш з макам.

Ды геолагі народ упарты. Яны адно за адным адкрылі Рэчыцкае, Асташкавіцкае, Давыдаўскае, Вішанскае радовішчы. Сёння вядзецца пошук новых кладовак каштоўнай сыравіны экспедыцыямі Міністэрства геалогіі і свідравальнымі прадпрыемствамі і аб'яднаннямі «Беларуснафта». Нафтаразведчыкі ўжо крочаць па Мінскай, Магілёўскай, Брэсцкай абласцях, а прамысловікі па поўдні Гомельшчыны — і не без поспеху. На асобных свідравінах атрымана нафта вельмі высокай якасці.

Разам з павелічэннем пошукавых работ калектыў аб'яднання «Беларуснафта» з году ў год нарошчвае аб'ём нафтаздабычы, інтэнсіўна вядзе распрацоўку наяўных радовішчаў. З таго дня, як быў здадзены дзяржаве першы мільён тон нафты, прайшло няпоўных пяць гадоў, а сёлета агульная здабыча паліва складае 20 мільёнаў тон. Беларусь пакінула ззаду многія вядомыя нафтавыя раёны краіны па здабычы і не мае сабе роўных па прыросце адбору паліва з радовішчаў. За гэту пяцігодку намячаецца здабыць 34 мільёны тон нафты. На канец 1975 года прамысловікі давядуць нафтаздабычу да 8,5 мільёна тон у год. Лічбы ўнушальныя, але геолагаў зараз непакоіць праблема, як, не зніжаючы тэмпаў здабычы, падоўжыць жыццяздольнасць радовішчаў.

Іосіф Станіслававіч разгарнуў карту промыслаў і ўзяў чысты аркуш паперы.

— Можна было браць нафту самацёкам з многіх свідравін. Але пластавы ціск упаў, і мы вымушаны ставіць помпы. Прымаем меры для планавага запампоўвання вады ў пласты, што дазволіць палепшыць аддачу нафты. Нам спатрэбяцца дадатковыя капіталаўкладанні, на што не вельмі ахвотна ідзе Міністэрства нафтавай прамысловасці СССР. А становішча стварылася сур'ёзнае. Малымі сіламі нафту ўзяць ужо цяжка, хаця і можна, але гэта прывядзе да хуткага збяднення радовішчаў.

ГЕАГРАФІЧНАЯ абумоўленасць беларускага нафтавага раёна, блізкасць дарожных камунікацый, нафтаправода «Дружба» стварылі спрыяльныя ўмовы для хуткага яго асваення з параўнаўча невялікімі капітальнымі выдаткамі.

Тэмпы нафтаздабычы ўзрасталі, а на ўпарадкаванне радовішчаў звярталі мала ўвагі. Іх эксплуатавалі, нават не складаючы праектаў на распрацоўку. Усё гэта прывяло да таго, што ў 1970 годзе план па здабычы нафты не быў выкананы.

Калі ў першыя гады нафта ішла самацёкам, так званым «спосабам фантанавання», то цяпер давялося пераводзіць здабычу на механізаваны метад. Фарсіраваны адбор нафты без падтрымання належнага ціску ў пластах прывёў да поўнага затухання фантанаў на ўсіх свідравінах.

Справа ў тым, што ў апошні час эксплуатацыя нафтанараджэнняў праводзіцца з парушэннем норм, прадугледжаных тэхналагічнымі праектамі. Напрыклад, у 1964 годзе было запампавана 138,5 тысячы кубічных метраў вады пры плане 150 тысяч. А нафтаздабыча ўзрасла за гэты час у пяць разоў. У 1968 годзе недапампавалі вады больш як на паўмільёна кубаметраў, а ў 1970 годзе яшчэ больш. Асабліва трывожнае становішча склалася на Асташкавіцкім радовішчы. У сямідзесятым годзе тут запампавалі толькі 48 працэнтаў вады да плана пры вялікім адборы нафты. Штомесячнае нарошчванне здабычы з гэтага самага багатага радовішча без адпаведнай воднай кампенсацыі прывяло да рэзкага падзення сутачнага адбору нафты.

Як сведчыць акт камісіі, у склад якой увайшлі Э. Махмудбекаў — начальнік упраўлення тэхніка-эканамічнага аналізу, В. Стасенкаў — начальнік аддзела разведкі геалагічнага ўпраўлення — абодва з Міністэрства нафтавай прамысловасці СССР, Н. Котаў — інспектар аддзела цяжкай прамысловасці Камітэта народнага кантролю СССР, В. Староў — інспектар Камітэта народнага кантролю БССР і іншыя, у аб'яднанні «Беларуснафта» **дапускалі грубае парушэнне праектаў і навуковых асноў распрацоўкі радовішчаў, сістэматычныя зрывы іх абсталявання ў адпаведнасці са свідраваннем эксплуатацыйных і нагнятальных адтулін, а таксама сур'ёзныя недахопы ў арганізацыі эксплуатацыі наяўнага фонду свідравін.** (Падкрэслена мною — **І. С.**).

Спецыялісты сцвярджаюць, што добрыя калектарскія асаблівасці пласту беларускага нафтавага раёна дазвалялі весці іх распрацоўку з высокімі адборамі нафты пры невялікай колькасці свідравін. Гэта важна, калі ўлічыць, што кожная свідравіна каштуе дзяржаве некалькі сотняў тысяч рублёў. Але кіраўніцтва аб'яднання і нафтагазаздабывальнае ўпраўленне «Рэчыцанафта» не забяспечвала належных умоў эксплуатацыі. Спрыяльныя моманты завадня радовішчаў упушчаны. Цяпер геолагі занепакоены высокай калектарскай праводнасцю пластоў. Інтэнсіўнае запампоўванне вады можа прынесці ўжо не карысць, а шкоду. Не выключаецца магчымасць адсякання нафтавага пласту вадою. Пагроза такая існуе. Гэта намнога ўскладніць нафтаздабычу. Ужо цяпер на некаторых свідравінах нафта паступае з вадою. Даводзіцца будаваць установкі для яе аддзялення.

Выклікае трывогу тое, што памылкі па здабычы падземных скарбаў зноў паўтараюцца. Вішанскае радовішча другі год знаходзіцца ў «выпрабавальнай» эксплуатацыі. Водазабор, які ёсць, можа даваць тры тысячы кубаметраў вады ў суткі, а па плане трэба дванаццаць тысяч. Не прыняты меры па утылізацыі газу. У першыя два гады яго тут згарала 120 тысяч кубаметраў у суткі. Зараз, праўда, гэтая лічба зменшана напалавіну. Але ці пагаспадарску каштоўным палівам грэць неба, калі да Васілевіцкай ДРЭС рукою падаць?

— Згодзен,— прызнаўся начальнік вытворчага аддзела па здабычы нафты і газу Валерый Пятровіч Худобін.— Гэта элемент «праектнай анархіі». Бачыце, нашы навуковыя арганізацыі плануюць завадненне і абсталяванне радовішчаў на другі год эксплуатацыі. А без праекта мы не можам атрымаць асігнаванні ад банка на ўзвядзенне нафта-і газаправодаў, вадаводаў. Навука, так сказаць, адстае ад жыцця. Геолагі, напрыклад, адкрылі новае радовішча. Выкарыстоўваючы дадзеныя геолагаў і сейсмаразведкі, мы заказваем праект на распрацоўку. У працэсе прамысловага рассвідравання плошчы выяўляецца зусім іншая канфігурацыя залягання нафты. Ад зробленага праекта, па сутнасці, нічога не застаецца. А план давай. Ад таго, што своечасова не завадзнілі, узнікаюць праблемы тэхналагічнага парадку — прыходзіцца пераводзіць свідравіны на механізаваны спосаб здабычы. Каб весці эксплуатацыю правільна, трэба пасля разведачнага свідравання адразу складаць праект або схему сістэмы запампоўвання вады і ўтылізацыі газу. Безумоўна, гэта замарудзіць тэрміны і тэмпы здабычы. Але затое мы атрымалі б з кожнага радовішча дадаткова мільёны тон нафты, прытым таннай. Не будавалі б часовых збудаванняў, што каштуе нам вялікую капейку. Але з нас патрабуюць нафту любой цаною. Дзе ж выйсце? Трэба нам мець свой навукова-даследчы інстытут, каб пытанні разведкі і эксплуатацыі вырашаць эканамічна і аператыўна. Цяпер жа мы залежым ад украінскага навукова-даследчага інстытута. Яго аддзяленне, што створана пры аб'яднанні, не мае ні спецыялістаў у дастатковай колькасці, ні базы. Тэрміны распрацоўкі праектаў, як правіла, зацягваюцца. І далей. Нас пастаянна падводзіць трэст № 2 «Саюзгазпрамбуда». Ён у 1971 годзе не здаў у эксплуатацыю ніводнага трубаправода. Вадавод «Віша-Давыдаўка» працягласцю 31 кіламетр мы павінны былі атрымаць у трэцім квартале мінулага года, але ён не закончаны і сёлета. Выклікае трывогу будаўніцтва ўстаноўкі па падрыхтоўцы нафты. Яе ўзвядзенне пачалося ў 1968 годзе. Работы шмат. Трэба асвоіць яшчэ 440 тысяч рублёў. Але на аб'екце не адчуваецца пускавога рытму, больш таго: трэст, замест таго, каб павялічыць колькасць рабочых, зняў з аб'екта некалькі брыгад.

ПАМЯТАЮ РЭЧЫЦУ 1964—65 гадоў. Горад нагадваў шматнацыянальны ўсходні базар. Ля вагончыкаў, дзе часова размясціліся канторы нафтавікоў, натоўпы людзей. Сярод прыезджых цярліся і мясцовыя жыхары, асабліва моладзь. Нафта захапіла ўсіх. Нафтавікам аддавалася асаблівая пашана. Выйсці замуж за свідравальшчыка лічылася за гонар. З'явіліся новыя прафесіі: аператар па здабычы нафты, вышкамантажнік, тампанажнік, слесар кантрольна-вымяральных прыбораў... Тэрмінова ствараліся курсы па падрыхтоўцы спецыялістаў. Пацягнуліся на новыя промыслы і «бічы», працоўныя кніжкі якіх пухлі ад укладышаў, але доўга яны не затрымліваліся. «Біч» ёсць «біч». Атрымаў пад'ёмныя і памінай як звалі.

Мяне зацікавіла цякучасць інжынерна-тэхнічных работнікаў. 1964 год — звольнілася 96 чалавек, 1968—121, 1969—144, 1970—154, 1971—166 чалавек. Уцечка кадраў тлумачыцца кіраўніцтвам аб'яднання тым, што не хапае жылля. Трэба заўважыць, што амаль усе спецыялісты прыехалі ў Беларусь па выкліку, значыць, атрымалі на працягу года-двух кватэры. Відаць, не ў гэтым справа.

І ўсё ж, як бы там ні было, калектыў нафтаздабытчыкаў і свідравальшчыкаў стварыўся. З Татарыі, Башкірыі, Закаўказзя прыехалі на асваенне новага радовішча выдатныя майстры сваёй справы.

На лепшых узорах свідравання выхоўваліся нацыянальныя кадры. На вучобу ў інстытуты атрымалі пуцёўкі многія перадавыя рабочыя, адкрыўся вучэбны камбінат. Ужо летась ён выпусціў рабочых у два разы больш, чым намячалася.

Але пытанне з падрыхтоўкай кадраў яшчэ поўнасцю не вырашана. Вучэбны камбінат не мае свайго памяшкання, базы.

КАЛІ НАСТУПАЕ ЗМРОК, на поўдзень ад Рэчыцы небасхіл азараецца барвовымі блікамі. Гэта палае газавы факел. Не год палае, не два, а сем. Агонь знішчыў мільярды кубаметраў газу і разам з ім эфірныя рэчывы—бензін, іншыя каштоўныя кампаненты.

Наяўнасць газа-бензінавага прадпрыемства дала б магчымасць поўнасцю утылізаваць спадарожны газ, атрымаць тысячы тон высокаякаснага бензіну, шмат іншых элементаў.

Прамысловая распрацоўка нетраў паслужыла прычынай узнікнення шэрагу праблем, якія датычаць аховы прыроды. Адходамі нафтаздабычы забруджваюцца вадаёмы, землі. Калгасам і саўгасам не вернуты сотні гектараўворнай зямлі і лугоў. Участкі, дзе вялося свідраванне, не прыведзены ў парадак.

І. СІНЯЎСКІ.

НОВЫЯ НАРОДНЫЯ

Калегія Міністэрства культуры БССР прысвоіла ганаровае званне НАРОДНАГА агіттэатру «Полымя» Стаўбцоўскага раённага дома культуры і драматычнаму калектыву Тапачынскага раённага дома культуры.

●

Агіттэатр «Полымя» за 15 гадоў свайго творчага жыцця больш двух тысяч разоў выступаў перад працоўнымі свайго раёна, Мінскай вобласці і за межамі рэспублікі. Калектыў — нязменны ўдзельнік шматлікіх конкурсаў і аглядаў гэтага баявога жанру самадзейнага мастацтва, неаднаразова атрымліваў дыпломы і граматы. Паспяхова выступаў калектыў на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве, па Цэнтральным тэлебачанні, на рэспубліканскай дэкадзе тэатральнага мастацтва. Узначальвае калектыў усе гэтыя гады таленавіты, ініцыятыўны работнік культуры Дзіна Кухарава.

У праграмах выступленняў агіттэатра шырока адлюстравана жыццё і праца калгаснікаў, рабочых саўгасаў і прадпрыемстваў раёна. Ужо нават назвы праграм гавораць аб іх надзённасці і баявітасці: «Хто не працуе, той не есць». «Не праходзьце міма», «Дзень вясновы год корміць», «З вожыкам па калгасах». Апошнія работы калектыву—«А гармонік грае, грае» і «Мой родны кут».

●

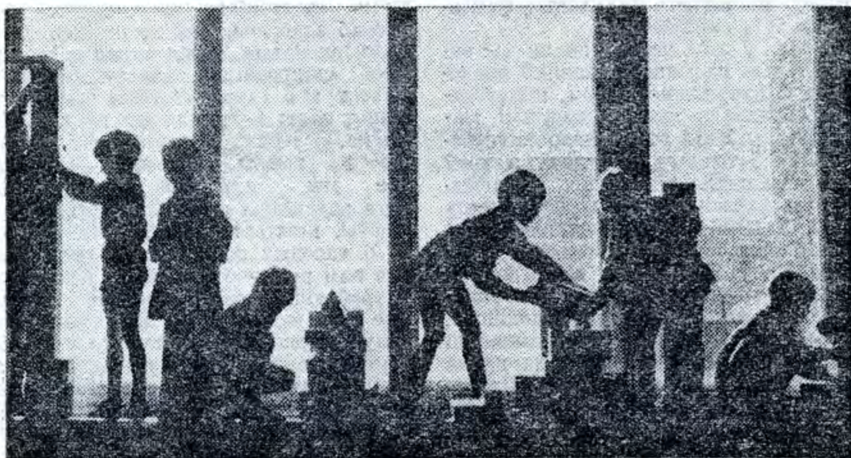
25 гадоў споўнілася тэатральнаму калектыву Талачынскага раённага дома культуры. Апошнія гады ім кіруе выпускнік Магілёўскага культасветвучылішча Аляксей Савік. Вось ужо на працягу двух дзесяцігоддзяў талачынцам сістэматычна памагае заслужаны артыст рэспублікі, артыст драматычнага тэатра імя Я. Коласа Б. Левін.

У рэпертуары калектыву —«Зоя» М. Алігер, «Барабаншчыца» А. Салынскага, «Лявоніха на арбіце» і «Трыбунал» А. Макаёнка і іншыя спектаклі. Зараз пачаліся рэпетыцыі спектакляў па п'есах А. Астроўскага «Не было гроша, ды раптам алтын» і В. Гарбацэвіча «Чырвоныя кветкі Беларусі».

Артысты - аматары часта выязджаюць у калгасы і саўгасы, паказваюць ім свае прэм'еры. Творчыя поспехі калектыву неаднаразова адзначаліся граматамі, дыпломамі на абласных конкурсах і аглядах.

КОЖНЫ ДЗЕНЬ, КОЖНУЮ ХВІЛІНУ!..

1-га ЧЭРВЕНЯ ЧАЛАВЕЦТВА АДЗНАЧЫЛА МІЖНАРОДНЫ ДЗЕНЬ АБАРОНЫ ДЗЯЦЕЙ

ЗВЫЧАЙНЫЯ нашы дзеці. Звычайныя ў іх заняткі. «Будаўнікі», «Крыўда», «Кнігалюб», «Дзяжурная» — назвалі гэтыя спыненыя імгненні фотааматары. Прыгледзьцеся да здымкаў больш пільна, і вы заўважыце — ТУТ НАРАДЖАЕЦЦА ГРАМАДЗЯНІН!

У стваральнай адказнай працы.

У клопаце аб сваім сябру.

У нязгодзе з несправядлівасцю.

У тым, каб каштоўнасці, здабытыя чалавецтвам, сталі патрэбай тваёй душы.

Кожны дзень, кожную хвіліну будуецца свет маленькага чалавека, свет сапраўднага грамадзяніна.

Дапамагчы стварыць яго, зрабіць паўнацэнным, абараніць ад вайны— належыць нам, дарослым.

Фота Я. КОКТЫША, Я. МЯЦЕЛІЦЫ.

З АРХІЎНЫХ ПАЛІЦ

СЯБРА МАНЮШКІ, ПАПЛЕЧНІК КАЛІНОЎСКАГА, ЗМАГАР ПАРЫЖСКІХ БАРЫКАД

У СНЕЖНІ 1847 года строгія залы Вільнюскай гарадской ратушы напоўніліся музыкай і спевамі. Гучалі маладыя галасы студэнтаў з Дваранскага інстытута. Сівавалосыя паважныя служыцелі ратушы незадаволена перашэптваліся, калі міма іх праходзіў арганіст з сабора святога Яна — Станіслаў Манюшка. Падумаць толькі: ужо цэлы месяц як гэты музыкант гаспадарыць у ратушы. Развучваецца яго опера, прысвечаная жыццю мужыкоў. І кажуць, опера настолькі добрая, што ёю захапіўся вядомы спявак і педагог Джузепе Ахіл Банольдзі. Гэта ён настояў, каб на Новы год у Вільні прагучала «мужыцкая» опера, ад якой адмовіўся варшаўскі тэатр.

Увечары 1 студзеня 1848 года тэатральную залу ратушы запоўніў натоўп. У непасрэднай блізкасці да эстрады былі ўстаноўлены крэслы для славутых грамадзян горада.

На эстрадзе размясціліся невялікі хор і аркестр, на крэслах па абодва бакі дырыжорскага пульта сядзяць салісты. Усе артысты і музыканты — аматары. І толькі адзін з іх — Ахіл Банольдзі, які выконвае ролю Ёнтака, прафесіянал. Ахіла Банольдзі і Станіслава Манюшку зблізіла музыка, агульнае светаўспрыманне. Яны пасябравалі.

І вось загучала музыка, нязвыклая для тых, хто прывык збірацца ў гэтай зале. У оперы гаварылася аб каханні простай сялянкі да памешчыка Януша, які ашукаў даверлівую дзяўчыну.

Мелодыі, прасякнутыя духам польскай народнай песні, былі на дзіва простыя, даходлівыя і напеўныя. Па-рознаму ставіліся да спектакля прысутныя. Адны асуджалі вядомага ў горадзе музыканта, які славіўся інтэрпрэтацыямі арганнай музыкі Баха, Шутца, Букстэхуда, іншыя, асабліва студэнцкая моладзь, з хваляваннем і цікавасцю сачылі за драматургічнымі падзеямі.

Выкананне «Галькі» Манюшкі сіламі віленскіх аматараў было неафіцыйным нараджэннем польскай нацыянальнай оперы.

Марачы аб прафесійным выкананні музыкі «Галькі», Ахіл Банольдзі падрыхтаваў цудоўны пераклад лібрэта Уладзіміра Вольскага на італьянскую мову. Але толькі 5 лістапада 1905 года «Галька» была пастаўлена ў гэтым перакладзе на сцэне міланскага тэатра «Ла Скала».

Ахіл Банольдзі нарадзіўся ў Іспаніі ў 1821 годзе. Яго бацькі, італьянцы па паходжанні, многа ездзілі па свеце з опернымі трупамі. Хлопчык у раннім узросце многа падарожнічаў па Іспаніі, Францыі, Італіі, Швейцарыі, Германіі. Ён добра валодаў іспанскай, французскай і літоўскай мовамі, а пазней вывучыў некаторыя славянскія мовы.

У 1842 годзе маладога спевака запрашае ў Варшаву граф Лапацінскі настаўнікам спеваў для сваіх дзяцей. Пазней Ахіл пераязджае ў Вільню. Тут ён сустрэўся з Манюшкам.

Музычная дзейнасць Ахіла Банольдзі ў Вільні была выключна шырокая. Ён падтрымлівае Манюшку ў яго прапагандзе сусветных шэдэўраў арганнай музыкі (у Вільні былі цудоўныя арганы ў Вострабрамскім касцёле і саборы святога Яна). Апрача таго, Ахіл уваходзіць у гурток, які аб'ядноўвае не толькі музыкантаў, але і людзей самых розных прафесій. Тут часта збіраліся Цэзар Кюі, вучань Манюшкі, інжынер і кампазітар, літаратар Ян Карловіч, буйны вучоны-філолаг Аўгуст Іваньскі і іншыя.

Першым і непераўзыдзеным выканаўцам многіх рамансаў і песень Манюшкі быў Ахіл Банольдзі. Цудоўна спяваў Ахіл песні на словы Яна Чачота «Кум і кума», «Папрадуха», «Пералётная птушка», «Думка». Ён першы выканаў партыю барытона ў кантаце Манюшкі «Мільда», створанай на аснове паэтычных легенд і паданняў літоўскага народа.

Вясной 1849 года Манюшка і Банольдзі прыехалі ў Пецярбург. Тут яны пазнаёміліся з радам выдатных музыкантаў, паэтаў і спевакоў. Гэта паездка садзейнічала прапагандзе музыкі польскага кампазітара. Публіка з захапленнем сустракала творы Манюшкі ў выкананні Ахіла Банольдзі. Сярод прыхільнікаў польскага кампазітара былі выдатныя кампазітары Даргамыжскі і Сяроў.

Ахіл Банольдзі часта бываў у Мінску, у маёнтку Манюшкаў ва Убелі. Ён бачыў гаротную долю беларускіх сялян. Пра галечу, беднасць, беспрасветнае жыццё простых людзей спяваў ён і ў сваіх песнях. Сучаснікі ўспамінаюць, як пранікнёна выконваў Банольдзі песню Манюшкі «Мацак» пра трагічную долю селяніна ў свеце рабства і бяспраўя.

Калі ў Літве і Беларусі ўспыхнула паўстанне сялян, Банольдзі без хістанняў стаў на бок народа. Ён уваходзіць у склад Літоўскага правінцыяльнага камітэта, якім кіруе нацыянальны герой беларускага народа Кастусь Каліноўскі. Пасля расколу ў кіраўніцтве паўстаннем Ахіл Банольдзі прымае бок Каліноўскага. У лютым 1863 года Ахіл Банольдзі быў арыштаваны і кінуты ў падзямелле Тракайскага замка. Сябры арганізавалі яму дзёрзкія і смелыя ўцёкі. Цудам выратаваўшыся ад шыбеніцы, ён вымушаны быў эміграваць. За мяжой ён з гонарам выканаў даручэнне Кастуся Каліноўскага, дабіўшыся размяшчэння заказу на зброю ў Бельгіі. Увосень паўстанцы атрымалі гэту зброю.

...Паўстанне разгромлена. Адны ўдзельнікі пакараны смерцю, другія сасланы ў Сібір. Але Банольдзі збірае ўсю сваю мужнасць і зноў уключаецца ў барацьбу — цяпер ужо ў Парыжы. Ён чытае творы Бакуніна, Герцэна, Маркса. У рабочых прадмесцях вядзе актыўную асветную работу, стварае клубы, выкладае ў масавых школах.

18 сакавіка 1871 года парыжскія рабочыя са зброяй у руках выйшлі на барыкады. Разам з імі быў Ахіл Банольдзі. Ён змагаўся за шчасце людзей усюды, дзе б яму ні давodзілася жыць. Ён прыйшоў на барыкады Парыжскай камуны і загінуў, абараняючы яе ідэалы.

СТО ПЯЦЬДЗЕСЯТ гадоў назад нарадзіўся гэты выдатны чалавек, друг народаў, цудоўны спявак. Усяго пяцьдзесят гадоў пражыў ён. Але гэта былі незвычайныя гады. Ён жыў у пастаяннай барацьбе, аддаючы людзям усё, чым быў адораны ад прыроды і што здолеў атрымаць упартай і цяжкай працай. Жыццё Банольдзі стала легендай, якая ўпісана ў гісторыю польскага, літоўскага, беларускага і французскага народаў.

У. ЯФРЭМАЎ.

РАДКІ З ПІСЕМ

□ Народны хор калгаса імя У. І. Леніна Ляхавіцкага раёна, які добра вядомы аматарам самадзейнага мастацтва Беларусі, пабываў у братняй Украіне. Удзельнікі хору выступілі на сцэне Гарохаўскага дома культуры Валынскага раёна. Самадзейныя артысты далі таксама канцэрт хлебаробам калгаса імя Леніна Гарохаўскага раёна Валынскай вобласці.

М. ШАВЕЛЬ.

□ Добрую справу задумалі работнікі Баранавіцкага народнага тэатра—паказаць свае спектаклі на калгасных сцэнах. За час веснавых палявых работ самадзейныя артысты выступілі ў калгасах «Перамога», імя Кірава і іншых гаспадарках раёна.

У рэпертуары тэатра спектаклі «Прымакі» па п'есе Я. Купалы, «Мяшчане» М. Горкага і інш.

Ул. РАБЦАЎ.

□ На гэты вечар прыйшлі шматлікія аматары беларускай літаратуры, якіх нямала ў старажытным Тураве. У мясцовай школе яны сустрэліся з вядомым пісьменнікам, аўтарам славутай камедыі пра заўсёды вясёлага Несцерку Віталем Вольскім.

З вялікай цікавасцю слухалі прысутныя госця, які расказаў пра памятныя сустрэчы з народнымі паэтамі Беларусі Я. Купалам і Я. Коласам, падзяліўся сваімі творчымі планамі.

І. ВЕРАСНІЦКІ.

«...ПРАГА, пад крылом часу, якому няма пачатку і канца, раздаю цябе поўнымі прыгаршчамі...»

Нават дарогі, што вядуць да сённяшняй Прагі, усе ў кветках: гэта цвітуць-буяюць паабапал кожнай шашы слівы, вішні, яблыні. Бела, духмяна, п'яна... Быццам дрэвы не ў квецені, а ў густой пене гаючага пльзенскага піва.

Майская Прага асаблівая ва ўсіх адносінах. Па вуліцах усюды сцягі—трохкаляровыя чэхаславацкія і нашы, савецкія, колеру Перамогі, якую прынеслі сюды чырвонаармейцы ў тую памятную вясну. Нездарма на кожнай вітрыне плакат: савецкі воін у пілотцы, танкіст у шлеме...

Восем месяцаў ішлі баі за вызваленне Чэхаславакіі, якія закончыліся Пражскай аперацыяй 6—9 мая. 860 000 савецкіх воінаў прыйшло на дапамогу Пражскаму паўстанню, і яно—перамагло. За вызваленне Чэхаславакіі аддалі жыццё больш за 140 000 савецкіх воінаў. На Альшанскіх могілках знаходзіцца магіла лейтэнанта Івана Ганчарэнкі, танк якога пад нумарам 23 першы ўварваўся ў Прагу. А прыйдзіце на могілкі Апавы. Учытайцеся ў надпісы на помніках:

Старшына Сяргей Паўлаў—19 год, загінуў 9 мая 1945 г.

Сержант Віктар Самаловіч—20 год...

Радавы Сцяпан Пруднік—20 год, загінуў 10 мая 1945 г...

На пачатку сёлетняга мая ў выставачнай зале «Чэхаславацкі пісьменнік» былі прадстаўлены на агляд фотаздымкі заўчасна памерлага славака Цібора Гонты. Адна з яго работ так і называецца—«Загінуў у апошнія хвіліны вайны, 1945». Сярод вясновых кветак ляжыць малады баец. Над ім схілілася медсястра. Другая трымае вялікі букет кветак. За ёй—мужчына, які не можа стрымаць плачу. А побач у ганаровай варце стаяць тры гвардзейцы—аўтаматчыкі. Навокал сабраўся народ...

Так было.

Каб не забыць подзвіг Савецкай Арміі, баявую садружнасць народаў, у мястэчку Мілавіцэ, дзе праходзіў парад Перамогі 3-й гвардзейскай танкавай арміі маршала П. Рыбалкі, узведзены цудоўны помнік-мемарыял «Брацтва па класе, брацтва па зброі». Гарыць тут Вечны агонь. А побач—бронзавыя аблічы 12 герояў Савецкага Саюза. Пяць з іх—прадстаўнікі народаў Чэхаславакіі. Отакар Ярош, напрыклад, першы іншаземец, якому было прысвоена высокае званне Героя Савецкага Саюза. Углядаюся ў суровае аблічча Яна Налепкі, адважнага партызанскага камандзіра з беларускіх і ўкраінскіх лясоў...

Старамеская плошча ў Празе.

ПАД КРЫЛОМ ЧАСУ

ЛІСТ З ПРАГІ

З воклічам «За Радзіму! За Беларусь!» пайшоў у апошнюю атаку на фашысцкі дзот радавы Сяргей Роман. Свой высакародны ўчынак ён здзейсніў у Гомельскай вобласці, а яго часць пайшла на захад, вызваляць чэхаславацкую зямлю.

27-ы раз урачыста адзначылі працоўныя Чэхаславакіі Дзень вызвалення. З гэтай нагоды ў парку імя Ю. Фучыка прайшло вялікае свята дружбы, а некалькімі днямі раней у Мілавіцэ вялікая дэлегацыя партыйных і дзяржаўных дзеячоў, працоўных Чэхаславакіі сустракалася з воінамі Савецкай Арміі.

Наогул у культурным жыцці майскай Прагі нададзена вялікая ўвага савецкаму, рускаму мастацтву. Так, у рэпертуары Нацыянальнага тэатра—С. Пракоф'еў («Рамео і Джульета», «Вайна і мір»), П. Чайкоўскі («Яўгеній Анегін»), І. Стравінскі («Вясна свяшчэнная. Карціны язычаскай Русі»). У тэатры імя Тыла ідзе драма Лермантава «Маскарад», інсцэніроўка па рaману М. Шолахава «Узнятая цаліна»... У сямі іншых тэатрах на афішах: М. Горкі, А. Чэхаў, А. Астроўскі.

12 мая пачалася ў Чэхаславакіі слаўнавядомая музычная «Пражская вясна—72». У сувязі з гэтым у Прагу запрошаны Дзяржаўны сімфанічны аркестр СССР.

Пражане і шматлікія турысты чэшскай сталіцы знаёмяцца зараз з работамі студыі ваенных мастакоў імя Грэкава, у Доме савецкай навукі і культуры з 15 па 25 мая на выстаўцы прадстаўляецца Беларусь, з 23 мая паказваюцца рэпрадукцыі рускіх і савецкіх мастакоў.

Наогул, чэхаславацкая грамадскасць у апошнія гады ўсё больш грунтоўна знаёміцца з жыццём і культурнай дзейнасцю беларускага народа. Тут выйшлі кнігі Івана Мележа, Васіля Быкава, Івана Шамякіна, Пімена Панчанкі, Андрэя Макаёнка. Зараз рыхтуецца да выдання аповесць «Сотнікаў» В. Быкава. Выкладчык Карлава універсітэта, даўні сябра Беларусі Вацлаў Жыдліцкі пераклаў творы Уладзіміра Караткевіча.

Дацэнт Карлава універсітэта Міклаш Затаўканюк мае ўжо некалькі прац на тэму супастаўлення ўсходнеславянскіх моў. Як і прафесар Ул. Барнет, ён піша шматлікія рэцэнзіі для выдання «Славіа» на навінкі беларускага мовазнаўства. Студэнтам універсітэта, якія вывучаюць уводны курс у рускую мову, ён чытае лекцыі пра ўкраінскую і беларускую мовы ў параўнальным плане.

І, вядома, нельга не сказаць тут пра нашага шаноўнага Міхала Забэйду, пра яго адметную ролю ў глыбейшым знаёмстве чэхаславакаў з беларускай культурай. Але гэта ўжо тэма асобнай гаворкі.

За апошні час мнргія чэхаславацкія грамадзяне на свае вочы ўбачылі хоць і не блізкую, але цікавую краіну—Белоруско.

Гомельская і Чэшска-Будзёвіцкая вобласці—сябруюць. І дружба гэтая з кожным днём набывае канкрэтнае праяўленне.

Запомнілася сустрэча з першым сакратаром абласнога камітэта КПЧ з Чэшскіх Будзёвіц Францішкам Самэцам. Ён ужо быў у Мінску, ведае шматпакутную гісторыю гэтага горада. Апошнім разам з вялікай дэлегацыяй наведаў Гомель, Мазыр, Рэчыцу.

Пасля вяртання чэхаславацкай партыйна-ўрадавай дэлегацыі з Савецкага Саюза, якую ўзначальваў Старшыня Федэральнага сходу Алоіс Індра, чэхаславацкае тэлебачанне правяло інтэрв'ю з таварышам А. Індрай, якое суправаджалася паказам фільма, знятага ў Мінску, Хатыні... А чэхаславацкія журналісты (М. Вуленцова, Л. Спітэрава, Я. Таппа) пасля вяртання з падарожжа па Беларусі (Магілёў — Жодзіна—Мінск—Хатынь—Белавежская пушча—Салігорск) далі вялікую падборку матэрыялаў у 16—17 нумарах часопіса «Свет сацыялізма».

Так узвялічваюцца дасягненні дружбы і супрацоўніцтва двух братніх народаў. І Прага, і Мінск—абое «пад крылом часу, якому няма пачатку і канца».

Май 1972 г. **Сяргей ПАНІЗНІК.**

ГАВОРЫМ ПРА СЯБЕ

Наша раённая бібліятэка пастаянна праводзіць семінары культасветработнікаў, дзе практыкуем паказальныя масавыя мерапрыемствы для работнікаў сяла. Работнікі бібліятэкі прачыталі ў часопісе «Неман», № 10, 1971 г. аповесць Марты Фаміной «Будні ў свята» і прапанавалі абмеркаваць гэту аповесць на семінары. Дзякуючы галоўнаму рэдактару «Немана» А. Макаёнку нам удалося звязацца з М. Фаміной, якая жыве ў Маскве і працуе спецыяльным карэспандэнтам часопіса «Крестьянка». Яна прыслала нам пісьмо, у якім расказала, як была напісана гэта аповесць.

Канферэнцыя па аповесці прайшла вельмі цікава. Сама тэма была блізкая прысутным, і аповесць паслужыла штуршком да вялікай размовы аб цяжкасцях і поспехах прафесіі культработніка.

Н. ГРЫГАРОВІЧ.

Рэчыца.

СЕМІНАР НАРОДНЫХ УМЕЛЬЦАЎ

На базе Пінскай карціннай галерэі адбыўся міжраённы семінар майстроў ткацтва, вышыўкі, вязання, керамікі, чаканкі па метале, разьбы па дрэве, самадзейных жывапісцаў, скульптараў і графікаў.

У рабоце семінара прынялі ўдзел больш як 30 чалавек.

У залах галерэі была арганізавана шырокая выстаўка работ народных умельцаў.

Раённы дом народнай творчасці і Пінская карцінная галерэя закупілі шмат работ удзельнікаў семінара, сярод якіх сусветна вядомыя ручнікі мотальскіх ткачых, ручнікі і абрусы Алены Карповіч і Ульяны Рудовіч з вёскі Дрэбск Лунінецкага раёна Брэсцкай вобласці.

Набыты і пінскія пісанкі народнага ўмельца Яўгена Пулхава. Сярод набытых рэчаў ёсць старадаўнія жаночыя і мужчынскія касцюмы, світкі-катанкі і многае іншае, што ўяўляе вялікую цікавасць як па сваіх мастацкіх, так і этнаграфічных якасцях.

Ул. БАРАВІКОЎ.

□ У калгасе «Зара» Карэліцкага раёна нядаўна быў створан гурток кінааматараў. Зняты фільм, у якім расказваецца аб працоўных справах аднавяскоўцаў, новабудоўлях, калгасных святах працы. Спецыяльны сюжэт прысвечаны сустрэчы літоўскіх і беларускіх пісьменнікаў у калгасе. Хвалюючыя кадры расказваюць аб адкрыцці помніка сакратару падпольнага райкома камсамола Мікалаю Арцюху.

Кіналетапіс гаспадаркі ствараецца таксама ў калгасе «Ленінскі шлях» Карэліцкага раёна.

І. РУСАКЕВІЧ.

□ У Ляхавіцкай музычнай школе адбыліся заключныя заняткі народнага універсітэта культуры. На працягу трох год тут навучаліся больш за 180 чалавек. Перад слухачамі выступілі артысты Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Пра сваю творчасць, планы расказаў кампазітар Ю. Семяняка.

М. ШАВЕЛЬ.

□ На Барысаўшчыну да сельскіх школьнікаў прыехалі пісьменнікі І. Мележ, А. Якімовіч і акадэмік Акадэміі навук БССР Ф. Фёдараў — сын Янкі Маўра.

Дарагія госці прыехалі ў вёску Бытча з выпадку адкрыцця ў мясцовай школе мемарыяльнай дошкі і прысваення школе імя Янкі Маўра. На металічным квадраце, прымацаваным да сцяны васьмігодкі, напісана: «У Бытчанскай школе працаваў настаўнікам у 1905—1906 гг. беларускі пісьменнік Янка Маўр».

Ф. Фёдараў, І. Мележ і А. Якімовіч прысутнічалі на піянерскім зборы, пабылі на ўроках, цікавіліся справамі юных ленінцаў. Яны сфатаграфаваліся разам з дзецьмі і настаўнікамі.

П. БАРОДКА.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

ЛЕГКІМ ШТРЫХОМ

Аскар Марыкс

Заір Азгур.

Сяброўскія шаржы З. ПАЎЛОЎСКАГА.

Лідзія ДАНІЛЕВІЧ

МОЙ БОГ

Ты — мой бог.
І табой я адным захаплялася,
А другая ў той час
Да цябе заляцалася.
Ты — мой бог.
На цябе дзень і ноч я малілася,
А другая тым часам
З табой ажанілася...

С. ПАЦЁМКІН

НА ДАРОЗЕ

ЖАРТ

— Здароў, Іван!
— Здароў, Раман!
— Куды хадзіў ты!
— На базар.
— І што купіў!
— Купіў тавар.
— І замачыў яго!
— О-го!
Зірні ж,—
На галаве картуз.
— Няма яго.
— Вось дык канфуз!
Зваліўся дзесьці
На дарогу.
— А галава!
— На месцы.
— Дзякуй богу!

ЧАЛКАШ

СТАРЫЯ БАЙКІ НА НОВЫ МАТЫЎ

ВАРОНА

Варона вырашыла стаць прыгожай. Назбірала пер'я павы і прыляпіла яго сабе на хвост.

— Я пава! — закаркала яна, расправіўшы хвост. — Глядзіце ўсе, якая я прыгожая!

Убачылі яе сапраўдныя павы і, раззлаваныя, кінуліся саскубваць пёры з яе хваста.

— Чакайце! — заступіўся адзін літаратурны крытык.—Як вы маглі пакрыўдзіць самую прыгожую птушку!

Потым крытык пайшоў у свой кабінет і напісаў артыкул аб недахопах эстэтычнага выхавання.

АСЁЛ І САЛАВЕЙ

Асёл выклікаў салаўя на творчае спаборніцтва. Салавей праспяваў свае самыя паэтычныя і звонкія песні. Потым асёл выцягнуў шыю і зароў з усяе моцы.

Адзін літаратурны крытык, які быў запрошаны ў журы, паківаў галавою і глыбакадумна сказаў:

— Бясспрэчна, асёл! Ён і ростам вышэйшы, і голас у яго мацнейшы!

І адразу напісаў станоўчую рэцэнзію.

Пераклаў з балгарскай В. НІКІФАРОВІЧ.

— БелАЗ-540 сапраўды зручная машына!
Мал. Петэра ДЗІТРЫХА («Ойленшпігель», ГДР).

Віктар ШАЎЧЭНКА

РЭКОРД СВЕТУ

— Не падвядзі, Вася! Вазьмі сябе ў рукі. Дыстанцыя, на якую ты пабяжыш, кароткая —100 метраў. Але яе трэба адолець хутчэй, чым за 10 секунд, бо інакш усё прапала. Божа, усё прапала! Толькі на цябе і спадзяёмся, родненькі!—Так гаварылі два сябрукі трэцяму перад стартам.

— Не падвяду, хлопцы. Не першы раз, — саманадзейна запэўніў Вася і куляй сарваўся з лініі старту.

Спрынтэрскую дыстанцыю Вася прамчаў за 9,8 сек. (рэкорд свету —9,9 сек.). Да закрыцця лікёра-гарэлачнага аддзела гастранома заставалася 0,2 сек. Вася стаў у чаргу.

Э. БОЗМАН (ЗША)

НАВУКА І КАХАННЕ

АПАВЯДАННЕ ДЛЯ ВУЧОНЫХ

МАРГАРЭТ ДЖОЛІЎЭЛ, каб аддыхацца, крыху пастаяла на вяршыні ўзгорка, потым скінула з галавы капялюшык, які ўпаў на зямлю пад уздзеяннем сілы прыцягнення, прылегла на траву і выцягнулася на ўвесь рост. Сонца нізрынула на яе ўсю моц свайго святла, і дзяўчына аддалася асалодзе працэсу ператварэння праменнай энергіі, якая пранікала скрозь тонкую тканку летняй сукенкі, у звычайнае кінетычнае цяпло. Маргарэт заплюшчыла вочы, каб перапыніць кароткахвалевае светлавое выпраменьванне, і правяла пальцамі па халаднаватым травяным покрыве ўзгорка.

Як цудоўна ўсё выйшла! Як актыўна скарачаюцца мышцы сэрца!

Думкі дзяўчыны запульсавалі ў такт гэтым скарачэнням — толькі пяцьдзесят дзевяць хвілін назад яе рукі прасіў асістэнт-дэманстратар Джуліян Эксбрыдж, яе любімы настаўнік і кіраўнік, адзін з найсвятлейшых мужоў навукі, пра якіх яна калі-небудзь чула ці чытала! Вось ужо колькі месяцаў запар ён штодня забягаў да яе ў лабараторыю, каб абмеркаваць вынікі яе доследаў. І яна толькі і жыла чаканнем яго новых кансультацый. Але толькі сёння ён перайшоў ад абстрактнага да канкрэтнага. І вібрацыя яго голасу, якая заўсёды індуцыравала прыемныя нервовыя токі ўздоўж яе хрыбетніка, прыемна заказытала яе сярэдняе вуха. Ён падышоў да яе з тылу і сказаў:

— Добрай раніцы, міс Джоліўэл. Дазвольце мне з гэтага імгнення называць вас проста Маргарэт...

Яна, нібы школьніца, пачырванела, страціўшы ўладу над сваімі вазаматорнымі нервамі, і нічога не адказала.

А ён гаварыў далей:

— Маргарэт, я пакахаў вас з той самай хвіліны, калі год назад убачыў, як вы анатаміравалі жабу. Каханне маё да вас нармальнае, але арганічнае. У вашай асобе я знайшоў сваё фізічнае ўвасабленне і разумовае выяўленне. Саюз з вамі апрыёрна еўгенічны, і дзеці нашы (тут твар Маргарэт зноў заліўся чырванню) непазбежна будуць ураўнаважаны як целам, так і духам. Маргарэт, ці згодны вы стаць маёй другой палавінай?

І зноў мозг дзяўчыны адмовіўся перадаць адпаведныя маторныя стымулы языку. А Джуліян працягваў:

— Натуральна, Маргарэт, дзіця маё, вы зусім нічога не ведаеце пра маё паходжанне. Дазвольце, раскажу. Бацька мой займаўся астраноміяй, і яго інтарэсы былі макраскапічныя, а маці — гістолаг, яе інтарэсы — мікраскапічныя, гэта значыць, ляжаць на плоскасці прадметнага шкла мікраскопа. Я — іх дасканала збалансаваны прадукт...

Для Маргарэт гэта было апагеем яе кароткай біяграфіі. Год назад, упершыню ўбачыўшы Джуліяна Эксбрыджа, яна інстынктыўна пацягнулася да яго — як дадатна зараджаны эбанітавы шарык да адмоўна зараджанага праваднікa. Перашкаджала толькі адлегласць паміж імі, якая ёй тады здавалася роўнай адлегласці ад Зямлі да Арыёна — у некалькі сотняў светлавых год. І вось ён наблізіўся да яе, і па меры таго, як фактар прасторы змяншаўся, прыцягальная сіла Джуліяна ўзрастала адваротна прапарцыянальна квадрату адлегласці.

Але Маргарэт засталася вернай сваёй прыналежнасці да жаночага полу і стрымана сказала:

— Дайце мне час падумаць. Усё гэта так нечакана... — І ў тое ж імгненне пашыбавала на залітым сонцам узгорак.

І вось яна ляжыць, прагна паглынаючы целам ультрафіялетавыя промні і намагаючыся змясціць у сваёй чарапной каробцы ўсю веліч таго, што адбылося. Вядома, у яе жыцці былі і іншыя мужчыны. Галоўны з іх — маёр Трэвар, які паляваў разам з яе бацькам і ведаў яе змалку — ужо адзінаццаць разоў прапаноўваў ёй стаць яго жонкай. Тады яна вырашыла, што на трынаццаты раз здасца. Безумоўна, Маргарэт высока цаніла яго пачуцці, адчувала сябе шчаслівай і ўзнёслай у яго прысутнасці, у той час як побач з Джуліянам Эксбрыджам адчувала сябе, як атам вадарода ў малекуле тлустай кіслаты.

Нарэшце яна пачала разважаць алгебраічна:

— Хай мае пачуцці да Гары Трэвара будуць роўныя іксу. Хай мая любоў да бацькоў будзе роўная ігрэку. Значыцца, ігрэк большы за ікс. Далей. Хай мае пачуцці да Джуліяна Эксбрыджа будуць роўныя зэту. Відавочна, зэт большы за ігрэк. Адсюль вынікае, што зэт большы за ікс. Значыцца, зэт пераважае.

Задача была вырашана.

...Маргарэт вярнулася ў лабараторыю роўна праз пяцьдзесят дзевяць хвілін і застала Джуліяна за аналізам мыш'яку па метадзе Марша.

— О, Джуліян! — усклікнула яна.

Вучоны так усхваляваўся, што абмінаючы яе, зрабіў няўдалы рух —полымя вадароднай гарэлкі імкліва папаўзло па апараце, і колба ўзарвалася, апырскаўшы іх гарачай сернай кіслатой.

Але ніхто з іх гэтага ўжо не заўважыў...

Скарочаны пераклад з англійскай С. ДОРСКАГА.

Д. ПАЛОНСКІ

РАЗВАЖАННІ Ў КРЭДЫТ

Колькі ёсць аўтараў, якія льюць ваду! Гэта ж цэлая плынь у літаратуры!

□ *Ключ да разумення ісціны некаторыя знаходзяць... у замочнай шчыліне.*

□ *Ад іншага скрыпача ў аркестры карысці мала. Затое ў мясцкоме ён не апошняя скрыпка.*

□ *У праcтуджанага не жыццё, а маліна.*

□ *Трывожны сігнал: у карагодзе кругавая парука.*

□ *Калі ты лічыш, што дурны, то ты ўжо разумней самога сябе.*

І. ДАШЧЫНСКІ

У СВЕЦЕ ЖЫВЁЛ

Жыццёвае крэда Чарапахі: мой дом — мая крэпасць, альбо: своя кашуля бліжэй да цела.

□

— Салавей — індывідуаліст, не жадае спяваць у маім хоры,— скардзілася Варона.

□

— Дайце мне работу па прызванні, — прасіла на звярыным сходзе Ліса.— Пастаўце загадчыцай птушкафермы, і я дакажу, на што я здольная.

По тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33 24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара—33-44-04, аддзела літаратуры—33-22 04, аддзела тэатра, кіно і музыкі—33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24 62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры—33-21-53, выдавецтва —32-22-19, бухгалтэрыі—32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

02 Індэкс 63856 АТ 01767